

Opinnäytetyö (YAMK)

Kuntoutuksen Koulutusohjelma

2014

Pia Röntynen

KUNTOUTTAVAN TAIDETOIMINNAN MUUTTO UUSIIN TOIMITILOIHIN

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Pia Röntynen

KUNTOUTTAVAN TAIDETOIMINNAN MUUTTO UUSIIN TOIMITILOIHIN

Tämä kehittämishanke toteutettiin Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiössä. Kehittämishanke kuului osahankkeena Muutto Paimioon -projektiin, joka oli koko kuntoutussäätiötä ja työyhteisöä koskettava muutosprosessi. Sen myötä koko säätiön toiminta siirtyi uusiin tiloihin Paimion sairaalaan.

Kehittämishanke eteni toimintatutkimuksen periaattein ja siinä tarkasteltiin lähemmin taidetoiminnan muutosprosessia. Kehittämishanke kohdentui kuntouttavan taidetoiminnan muuttoon Pöytyän Yläneen toimipisteestä, kuntoutus- ja kehittämiskeskus Huvituksesta uusiin toimitiloihin Paimion sairaalalle. Hankkeen teoriaosuus käsitteli työyhteisön muutosta, kuntouttavaa taidetoimintaa ja perhekuntoutuksen laatutyötä.

Kehittämishankkeen tavoitteena oli kehittää yhteistyössä säätiön kuntoutus- ja kehittämistyöntekijöiden, heidän esimiestensä sekä johdon kanssa taidetoimintaa. Lähtötilanteen kartoittamisen jälkeen kaikilla kuntoutus- ja kehittämistyöntekijöillä ja heidän lähiesimiehillään oli mahdollisuus osallistua kehittämishankkeeseen vastaamalla kyselyyn. Kyselyn vastausten pohjalta taidetoiminnan kehittämistyöryhmän ideoi ja suunnitteli taidetoimintatilat uusiin toimitiloihin. Näistä molemmista tiedontuotantoprosesseista syntyi tietoa, jota analysoimalla ja tiivistämällä syntyi kuvaus kuntouttavasta taidetoiminnasta.

Kyselyn vastausten ja taidetoiminnan kehittämistyöryhmän työskentelyn tulosten mukaan kuntouttavassa taidetoiminnassa tulee huomioida erityisesti kuntouttava työote, asiakkaiden tavoitteet ja tarpeet sekä toiminnan tapahtumapaikka. Näiden tekijöiden kautta voidaan lisätä perheen toimijuutta ja kehittää yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja sekä luoda ilmapiiri, jossa lapsen ja perheen on mahdollista tuoda esiin ja käsitellä omia tunteitaan taiteen ja luovuuden avulla.

Säätiössä toteutettava kuntouttava taidetoiminta on yksi käytössä olevista toiminnallisista työmenetelmistä. Kehittämishankkeen tuotoksena syntyi varsin yksityiskohtainen, selkeä kuvaus säätiössä toteutettavasta kuntouttavasta taidetoiminnasta sekä toimitila sen toteuttamiseen. Uudet kuntouttavan taidetoiminnan toimitilat ovat avarat ja valoisat, ja tiloihin pääsy on esteetön. Perhekuntoutuksessa toteutettava kuntouttava taidetoiminta on monipuolista ja asiakkaiden tavoitteiden sekä tarpeiden mukaista.

ASIASANAT:

Muutos työelämässä, kuntoutuksen laatu, perhekuntoutus, taidekokemus.

Pia Röntynen

MOVE OF REHABILITATIVE ART ACTIVITIES TO NEW PREMISES

This development project was carried out at the Foundation for the Rehabilitation of Children and Young People of the Mannerheim League for Child Welfare. The development project was part of the larger Move to Paimio project, which was a process of change affecting the entire foundation and its work community. As a result of the project, the activities of the foundation relocated into new premises at the Paimio Hospital.

The development project moved forward under the principles of action research, and it involved a closer examination of the process of moving artistic activity. The development project concerned the transfer of rehabilitative art activities from the rehabilitation and development centre Huvitus in Yläne in the municipality of Pöytyä to new premises in the Paimio Hospital. The theory portion of the project involved a change in the working community, rehabilitative art activities, and quality work in family rehabilitation.

The aim of the development project was to develop art activities in collaboration with the foundation's rehabilitation and development workers, their superiors, and the administration. After surveying the starting situation all rehabilitation and development employees and their immediate superiors were given the opportunity to participate in the development project by responding to a survey. On the basis of the results of the survey, the development working group for artistic activities brainstormed and planned the art premises in the new location. Both of these information production processes gave rise to information, and analysis and summarising it resulted in a description of rehabilitative art activities.

According to the answers to the survey and the results of the work of the development working group, it is especially important in rehabilitative artistic activities to have a rehabilitative approach to the work, the goals and needs of the customers, and the location of the activities. Through these factors it is possible to increase a family's activities and to develop collaborative and interactive skills, and to create an atmosphere in which a family and children are capable of bringing out and processing their own feelings through art and creativity.

The rehabilitative art activities, which are implemented in the foundation, are one of the functional working methods available. The yield of the development project was a very detailed and clear description of the rehabilitative art activities, and premises for carrying it out. The new premises for rehabilitative artistic activities are spacious and well-lit, and access to the premises is obstacle-free. Rehabilitative art activities taking place in family rehabilitation are varied and in accordance with the goals and needs of the customers.

KEYWORDS:

Change in working life, quality of rehabilitation, family rehabilitation, artistic experience.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT	9
2.1 Kehittämishankkeen lähtökohdat ja aiheen raja	9
2.2 Kehittämishankkeen tehtävät ja tavoitteet	10
2.3 Kehittämishankkeen tutkimusmetodi	11
2.4 Toimeksiantajan esittely	12
2.5 Taidetoiminta toiminnallisena menetelmänä	15
3 KEHITTÄMISHANKKEEN TEOREETTINEN TAUSTA	18
3.1 Työympäristössä tapahtuva muutosprosessi	18
3.2 Laatu	22
3.3 Taide ja luovuus kuntouttavina elementteinä	25
4 UUSIEN TOIMITILOJEN SUUNNITTELUA	28
4.1 Kehittämishankkeen suunnitteluprosessi	28
4.2 Tiedonkeruu kuntoutushenkilöstöltä	31
4.2.1 Kyselyn tulosten analyysi	33
4.2.2 Kyselyyn vastaajien taustatiedot	37
5 KEHITTÄMISHANKKEEN TULOKSET	41
5.1 Taidetoiminnan lähtötilanteen kartoitus	41
5.1.1 Taidetoiminta tukee perheen vuorovaikutusta	41
5.1.2 Taidetoiminnan hyöty erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tai nuorelle	45
5.1.3 Taidetoiminnan hyöty erityistä tukea tarvitsevalle lapsen tai nuoren perheelle, vanhemmille ja sisaruksille.	47
5.1.4 Käytössä olleet taidetoimintatilat	50
5.1.5 Taidetoiminnan ohjaus	51
5.1.6 Taidetoiminta kuntouttavana toimintana	53
5.2 Taidetoiminta tilojen tulevaisuuden suunnittelua	55
5.2.1 Rakenteelliset tilaratkaisut	56
5.2.2 Kuntoutustyön arkeen vaikuttavat ratkaisut	62
5.3 Uuteen toimitilaan siirrettävät taidetoiminnot	65
5.4 Ideoita toiminnan uudistamiseen	66

5.5 Taidetoiminnan kehittämistyöryhmän työskentelyprosessi	70
5.5.1 Taidetoiminnan kehittämistyöryhmä esittely	70
5.5.2 Taidetoiminnan kehittämistyöryhmä kehittämisprosessin eteneminen	71
5.6 Säätiön taidetoiminnan kuvaus	78
6 POHDINTA	81
6.1 Kehittämishankkeen prosessi	81
6.2 Kehittämishankkeen tulosten tarkastelua	86
LÄHTEET	89

LIITTEET

Liite 1. Kysely henkilökunnalle kuntouttavasta taidepajatoiminnasta

KUVAT

Kuva 1. Taidetoimintatila Mesopotania ulkoapäin.	16
Kuva 2. Taidetoimintatila Mesopotanian sisäkäytävä.	17
Kuva 3. Taidetoimintatila Mesopotanian viitteellinen pohjapiirros.	17
Kuva 4. Toimintatila, sairaalarakennuksen 3.kerroksessa.	56
Kuva 5. Pelkistetty toimitila, sairaalarakennuksen 4.kerroksessa.	60
Kuva 6. Taidetoiminnan aula, sairaalarakennuksen 4.kerroksessa.	61
Kuva 7. Taidetoimintatilojen pohjapiirros 4.kerroksessa.	72

KUVIOT

Kuvio 1. Kehittämishankkeen kokonaisprosessi.	30
Kuvio 2. Toimintatutkimuksen sykli (mukaillen Toikko T. & Rantanen T. 2009.)	31
Kuvio 3. Sisällönanalyysikuvio esimerkki (kyselylomakkeen ensimmäisestä kysymyksestä: vuorovaikutus).	36
Kuvio 4. Kyselyyn vastanneiden kuntoutustyöntekijöiden koulutusjakauma.	38
Kuvio 5. Kyselyyn vastanneiden kuntoutustyöntekijöiden työkokemusvuodet.	39
Kuvio 6. Kyselyyn vastanneiden kuntoutustyöntekijöiden ohjaustiheys.	39
Kuvio 7. Vuorovaikutus taidetoiminnassa.	42
Kuvio 8. Taidetoiminnan hyöty erityistä tukea tarvitsevalla lapselle tai nuorelle.	45
Kuvio 9. Taidetoiminnan hyöty erityistä tukea tarvitsevalla lapselle tai nuorelle ja hänen perheelleen, vanhemmilleen ja sisaruksille.	48
Kuvio 10. Taidetoiminnassa työntekijän tulee huomioida.	52
Kuvio 11. Kuntouttava työote taidetoiminnassa.	54

Kuvio 12. Keskeiset asiat taidetoimintatilan suunnittelussa.	55
Kuvio 13. Uusiin toimitiloihin siirrettävät taidetoiminnot.	66
Kuvio 14. Yhteenveto säätiössä toteutettavasta kuntouttavasta taidetoiminnasta.	80

TAULUKOT

Taulukko 1. Sisällönanalyysitaulukko esimerkki (kyselylomakkeen ensimmäisestä kysymyksestä: vuorovaikutus).	34
Taulukko 2. Taidetoiminnan kehittämistyöryhmän tapaamiset.	77

1 JOHDANTO

Sosiaalipsykologi Ilpo Vilkkumaa kirjoitti artikkelin (18.3.2014) Kuntoutusporttiin otsikolla "Kuntoutuksen väri- ja ääniympäristö – ärsykeitä vai taidetta?". Artikkelissa Vilkkumaa kirjoitti, että jokainen kuntoutuskerta ja erityisesti laitostuntoutus on kolmen tekijän varaan rakentuvaa toimintaa. Tekijät ovat minä, toiset ihmiset ja kuntoutustilat. Perhekuntoutusasiakkaat palaavat useita kertoja samaan paikkaan ja näin ollen siitä voi muodostua ikään kuin "toinen koti". Esteettinen ja fyysinen kuntoutusympäristö vaikuttavat ensihetkestä lähtien perhekuntoutusperheisiin ja tällöin yksityiskohdilla on merkitystä. Kuntoutuslaitokset ovat palvelulaitoksia ja mielikuvien tuottamisen tulee olla harkittua. (Vilkkumaa 2014.)

Taidetoiminnalla ja luovuudella on todettu olevan tärkeä rooli lapsen ja perheen kuntouttavina elementteinä. Taiteeseen liittyy myös ominaisuus, joka vaikuttaa tunteisiin - taide laittaa aistit, tunteet ja mielen liikkeeseen monin eri tavoin. (Bardy 2007, 21.) Taidetoiminnassa on kyse osaamisesta ja harjoittelusta. Taidetoiminnassa luomisella ja luomisprosessilla on eniten merkitystä, ei niinkään lopputuloksella. (Rusanen 2009, 48–49.) Taidetoiminta on yksi säätiön käytössä olevista toiminnallisista kuntoutusmenetelmistä. Taidetoimintaa ohjaavat kaikki kuntoutustyöntekijät ja toiminnan tavoitteena on vahvistaa kuntoutujan ja hänen perheensä voimavaroja ja antaa onnistumisen kokemuksia. Tavoitteena on myös tukea perheenjäsenten välisiä suhteita ja keskinäistä vuorovaikutusta.

Työyhteisössä tapahtuva muutos voidaan määritellä oppimiseksi, kehittymiseksi ja kasvuksi (Sydänmaalakka 2000, 66- 67). Muutokset voivat olla myönteisiä tai hyvinkin kuormittavia. Olennaista on kuitenkin se, että muutos sisältää aina työyhteisössä tapahtuman, jossa ollaan mukana ihmisinä ja persoonina. Muutos useimmiten tarkoittaa vanhan päättymiseen ja uuden alkua. (Nurmi 2012, 12.) Tässä kehittämishankkeessa muutoksella tarkoitetaan tapahtumaa, jonka myötä muutetaan uuteen toimitilaan. Muutosprosessi antaa mahdollisuuden pysähtyä miettimään toimintatapoja ja – tiloja sekä toiminnan tavoitteita.

Kehittämishanke oli työelämälähtöinen ja nousi oman työorganisaationi käytännön tarpeesta. Kuntouttavan taidetoiminnan muutto uusiin toimitiloihin - kehittämishanke kohdentui ensisijaisesti Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön toiminnan kehittämiseen. Säätiön kuntoutuspalveluita on tarjottu Kuntoutus- ja kehittämiskeskus Huvituksessa 1.9.1994 lähtien. Kehittämishanke oli osahankkeena Muutto Paimioon -projektissa. Muutto Paimioon -projekti oli koko työyhteisöä koskettava muutosprosessi, jonka päämääränä oli mahdollistaa laadukkaiden kuntoutuspalveluiden tuottaminen lapsille, nuorille ja heidän perheilleen uusissa toimitiloissa. Muutto Paimioon -projektin taustalla oli ajatus siitä, että säätiön Kuntoutus- ja kehittämiskeskus Huvituksen tilat olivat jäämässä pieniksi ja ne olivat osittain epätarkoituksenmukaiset. Esimerkiksi osa henkilöstön työhuoneista oli väliaikaistiloissa, kuntoutus- ja majoitustiloissa oli haasteita liikuntarajoitteisille sekä toimitilat yleisilmeeltään olivat tulleet elinkaarensa päähän ja vaativat uudistamista.

Kehittämishankkeessa tarkasteltiin taidetoiminnan muutosprosessia ja kartoitettiin työntekijöiden näkökulmia säätiön tarjoamasta taidetoiminnasta ja sen kehittämisestä lähitulevaisuudessa toimintatutkimuksellisin menetelmin: kyselylomakkein ja taidetoiminnan kehittämistyöryhmän ryhmäkeskustelujen myötä. Saadun tiedon perusteella suunniteltiin uudet taidetoiminnan, esteettömät ja virikkeelliset, toimitilat Paimion sairaalaan, jonne kuntoutus- ja kehittämistoiminta siirtyi keväällä 2014.

Kehittämishanke toimi myös säätiössä toteutettavan perhekuntoutuksen laatu-työnä. Hyvän ennakkosuunnittelun avulla pyrittiin sujuvaan siirtymiseen. Tavoitteena oli, että kuntoutustyö jatkuisi mahdollisimman pienin keskeytyksin muutto- ja kunnostusvaiheessa. Kuntoutuksen sisällöllisen siirron ohella uuden toimipaikan kuntoutustilat piti suunnitella ja toteuttaa. (Toimintasuunnitelma 2014.) Kehittämishankkeen tuloksena kuntouttavan taidetoiminnan tiloja ollaan muutettu työntekijöiden ammatillisten tarpeiden ja ajatusten mukaisesti. Päämääränä oli asiakaslähtöiset ja esteettömät toimitilat, joissa yhdessä tekemisen mahdollisuus on huomioitu. Kuntouttavan taidetoiminnan tilat valmistuivat suunnitellusti huhtikuussa 2014.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Kehittämishankkeen lähtökohdat ja aiheen rajaus

Kehittämistoiminnan lähtökohdat tulee perustella, olennaista on vastata kysymykseen: "Miksi juuri nyt lähdetään kehittämään tätä osa-aluetta?". Perustelu nojaa useimmiten ongelmaan tai visioon. Lähtökohtana voidaan siis pitää nykytilan ongelmaa tai tulevaisuuden ihannekuvaa eli visiota. Dynaaminen kehittäminen pitää sisällään sekä ongelman, että vision. Kehittämistoiminnan kannalta on järkevää, jos tavoite voidaan perustella mahdollisemmin seikkaperäisesti. Järkevää on rajata kehittäminen yhteen tai kahteen tavoitteeseen. Perusteluissa otetaan usein myös kantaa kehittämisen yleiselle merkittävyydelle. Kehittämistoiminnan merkittävyyteen vaikuttaa kehittämisteeman ajankohtaisuus. Kehittämisen tulisi perustua tilannekohtaiseen harkintaan. (Toikko & Rantanen 2009, 57–58.)

Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön oli tarkoitus muuttaa uusiin toimintatiloihin kevään 2014 aikana. Uusiin toimintatiloihin muuton myötä on tarkoitus myös laajentaa toimintaa ja asiakasmäärien kasvun ohella myös henkilöstön määrä tulee tulevaisuudessa lisääntymään. Nämä seikat olivat yhtenä perusteena tämän kehittämishankkeen toteuttamiseen.

Kehittämishanketta oli suunniteltu yhdessä säätiön kehittämisspäällikön ja johtoryhmän kanssa. Johtoryhmä oli tämän hankkeen käynnistämisen takana. Johtoryhmä käsitteli ja hyväksyi virallisesti suunnitelman kokouksessaan kesäkuussa 2013 Muutto Paimioon -projektin osahankkeeksi. Muutto Paimioon -projektin yhtenä tavoitteena on miettiä mitä arvokasta Huvituksesta mukaan ja mitä uutta uusi tila mahdollistaa. Idea kehittämistyöstä syntyi tarpeen pohjalta. Kehittämistyö antoi hyvän mahdollisuuden pysähtyä pohtimaan taidetoimintaa ja sen kehittämistä muuton yhteydessä. Kuntoutustoiminta suunniteltiin alkavaksi uusissa toimitiloissa 1.4.2014 ja tämä aikataulutus tuo raamit myös tähän kehittämishankkeeseen.

Aihetta tarkasteltiin kuntoutustyöntekijöiden näkökulmasta. Tutkimuksen kohdejoukkoon kuului MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön kuntoutus- ja kehittämistyöntekijät. Kohdejoukko valittiin ennalta ja valintaan vaikutti työntekijöiden tekemä käytännön työ. Kuntoutustoiminta siirtyy uusiin toimitiloihin lähes sadan kilometrien päähän aikaisemmista toimitiloista. Tästä syystä osa kuntoutustyöntekijöistä ei pysty henkilökohtaisista syistä enää työskentelemään säätiön palveluksessa. Kuntoutustyöntekijät, jotka eivät jatka työskentelyä uusissa toimitiloissa toimivat kuitenkin tässä kehittämistyössä arvokkaana tiedonantajana, eikä heitä sen vuoksi rajattu pois.

Kartoituksesta rajattiin pois itse käyttäjät eli perhekuntoutusasiakkaat, koska haluttiin painottaa kuntoutustyöhenkilöstön ammatillista mielipidettä uusien toimitilojen suunnittelussa. Lisäksi perhekuntoutusasiakkaiden mielipiteen kuuleminen olisi vaatinut erillisen luvan. (Kelan avo- ja laitospuotoisen kuntoutuksen standardi: 2014, 9.)

2.2 Kehittämishankkeen tehtävät ja tavoitteet

Kehittämishankkeen keskeisiä teemoja oli *työympäristössä tapahtuva muutosprosessi, laatu työ perhekuntoutuksessa sekä taide ja luovuus kuntouttavina elementteinä*. Kehittämismenetelmänä sovelletaan toimintatutkimuksellista lähestymistapaa. Tämä lähestymistapa soveltuu hyvin käytettäväksi, koska kehittämistyön tekijä on säätiön työntekijä ja kuuluu vakinaiseen kuntoutushenkilöstöön, ja tutkittavat ovat kuntoutushenkilöstöä, jotka ovat aktiivisesti toiminnassa mukana. Toimintatutkimus on prosessi, jonka päämääränä on asioiden muuttaminen ja kehittäminen, ja joka ymmärretään jatkuvaksi prosessiksi. (Aaltola & Syrjälä 1999, 13-18)

Yrityksen muutoksia tehdessä ei lähdetä liikkeelle puhtaalta pöydältä, vaan kaikki yksilöt ja yhteisöt kantavat mukanaan historiaansa. (Nurmi 2012, 59.) MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö on monella tapaa ylpeä historiastaan ja näin ollen ennen muuttoa pyritään selvittämään, mitä merkityksellistä vanhasta halutaan ja voidaan siirtää uuteen toimitilaan. Tässä on kyse tarvikkeista,

välineistä ja kalusteista, mutta näitä tärkeämpiä ovat henkilöstön osaaminen ja heidän tietotaitonsa tehdä kuntoutustyötä. Miten turvata sen siirtyminen uuteen toimiympäristöön?

Kehittämishankkeen tehtävänä oli:

- kehittää yhteistyössä MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön kuntoutus- ja kehittämistyöntekijöiden, heidän esimiestensä sekä johdon kanssa yhteistyössä kuntouttavaa taidetoimintaa.

Lisäksi tavoitteena oli:

- kartoittaa taidetoiminnan lähtötilanne ja tulevaisuuden näkymä.
- työstää moniammatillisen taidetoiminnan kehittämistyöryhmän kanssa uutta taidetoimintatilaa taidetoimintoihin uusiin toimitiloihin Paimion sairaalaan.

2.3 Kehittämishankkeen tutkimusmetodi

Toimintatutkimus on pääosin laadullisen tutkimuksen suuntaus. Toimintatutkimuksessa tutkija osallistuu kiinteästi tutkittavana olevan kohdeyhteisön elämään, pyrkien yhdessä kohdeyhteisön jäsenten kanssa ratkaisemaan jotkin ratkaistaviksi aiotut ongelmat. Toimintatutkimuksessa pyritään saavuttamaan yhdessä kohdeyhteisön jäsenten kanssa asetetut tavoitteet ja päämäärät sekä tutkimalla näiden ongelmien ilmenemistä, synty ja kehitysehtoja. (Jyrkämä 1978, 39.)

Toimintatutkimusta tehdään tutkittavien kanssa ja tavoitteena on muuttaa tutkittavien maailmaa muodossa tai toisessa, jollain tavoin paremmaksi. Toimintatutkimuksessa on aina kyse tutkimus- ja muutosprosessista. (Kuusela 2005, 53.) Tässä kehittämishankkeessa muutos on myös konkreettinen, koska kyse on kuntoutustoiminnan koko toimitilan vaihtumisesta.

Tässä kehittämistyössä oli tarkoitus kulkea kohti työorganisaation visiota. Visio-
na oli ajatus, jonka päämääränä on mahdollistaa laadukkaiden kuntoutuspalve-

luiden tuottaminen. Kuntoutuspalveluita on tarkoitus tuottaa lapsille, nuorille ja heidän perheilleen asiakaslähtöisesti ja kilpailukykyisesti myös tulevana vuosina. Olen rajannut kehittämistyöni tehtävät ja tavoitteet kolmeen, jotka olivat mielestäni realistisia. Arvioin, että kehittämistyöni on ajankohtainen ottaen huomioon meneillään olevan organisaation muutosprosessin. Työyhteisön edustajana johdoryhmä hyväksyi kehittämistyön idean ja näin ollen koin nauttivani heidän tukeen.

Toimintatutkimuksessa tutkijakenttä osallistuu toimintaan tehden tutkimuskohteeseensa tarkoitukselliseen muutokseen tähtäävän väliintulon. Tätä väliintuloa voidaan kutsua myös nimellä interventio. Toimintatutkimuksessa pyritään antamaan ihmiselle uskoa omiin kykyihinsä ja toimintamahdollisuuksiin eli voimaannuttamaan häntä. Tutkijakenttän tehtävänä on käynnistää muutos ja rohkaista ihmisiä tarttumaan asioihin, jotta niitä voidaan kehittää heidän omalta kannaltaan paremmiksi (Heikkinen 2007, 19-20). Kehittämishankkeessa kerättiin tietoa kyselyn avulla. Oli tärkeää kyetä motivoimaan työyhteisön jäsenet täyttämään kysely, koska näin he pääsivät vaikuttamaan oman työnsä sisältöön ja olosuhteisiin uusissa toimitiloissa. Kyselystä saatujen tietojen myötä rakentui kokonaiskuva työyhteisön jäsenten mielipiteistä ja toiveista.

Toimintatutkimuksessa ajatellaan, että myös tutkimukseen osallistuvan työntekijän tieto on arvokasta. Arkisestakin toiminnasta syntyy tietoa kokonaisvaltaisesti ilman erityisiä tutkimusmetodeja tai perinteitä. Toimintatutkimuksessa tutkijakenttän tehtävä on osata esittää tarkoituksenmukaisia kysymyksiä tutkimuskohteelle. Oikeat tutkimusmenetelmät löytyvät, kun tutkija pyrkii havainnoida tutkimusympäristöä. Toimintatutkimuksen tekijä voi käyttää myös luovia ratkaisuja prosessin aikana. (Heikkinen & Huttunen 2007, 200-201.)

2.4 Toimeksiantajan esittely

Mannerheimin Lastensuojeluliiton perustama Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö aloitti toimintansa vuoden 2000 alussa. Säätiön palveluja käytti vuonna 2013 noin 500 perhettä. Kuntoutus- ja kurssivuorokausia kertyi yli 18 000, päiväkun-

toutusta 65 päivää ja kuntoutuskäyntejä yli 1400. (Vuosikertomus 2013, 3.) Säätiö on yleishyödyllinen kolmannen sektorin palveluntuottaja. Säätiön perhekuntoutuspalvelujen ensisijaiset ostajat ovat Kela, kunnat ja vakuutusyhtiöt. (Toimintasuunnitelma 2014).

Kelan perhekuntoutuksen tavoitteena on lapsen ja nuoren toiminta- ja opiskelukyvyn parantaminen ja turvaaminen. Keskeistä on myös yhteistyön tiivistäminen paikallisten tahojen kanssa, esimerkiksi päivähoidon, koulujen, perheneuvoloiden ja sairaanhoitopiirien kesken. Säätiössä kuntoutustyöntekijöillä on erilaisia pohjakoulutuksia kasvatus-, sosiaali- ja terveysalalta. Kelan standardit määrittävät myös minkä peruskoulutuksen omaava henkilö on pätevä työskentelemään missäkin kuntoutustehtävissä. Kuntoutustyöntekijän ammattinimikkeenä voi olla lähihoitaja, lastenhoitaja, lastenohjaaja, sairaanhoitaja, terveydenhoitaja, fysioterapeutti, toimintaterapeutti, sosionomi, psykologi, opettaja, lastentarhanopettaja, puheterapeutti tai sosiaalityöntekijä.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö tarjoaa lastensuojelullista kuntoutusta psyykkisissä ja sosiaalisissa vaikeuksissa oleville lapsiperheille, yksilöllistä kuntoutusta vaikeavammaiselle lapselle tai nuorelle ja hänen perheelleen sekä sopeutumisvalmennuskursseja sairaiden ja vammaisten lasten perheille. Lisäksi tarjotaan koulutus- ja työnohjauspalveluja sosiaali-, terveydenhuolto- ja opetusalan ammattihenkilöille. Kuntoutusmenetelmien ja uusien työmuotojen kehittäminen on tärkeä osa toimintaa. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö 2013.)

Työntekijöiltä edellytetään työskentelyssään voimavarakeskeistä toimintatapaa, asiakaslähtöisyyttä sekä hyviä vuorovaikutus- ja tiimityötaitoja. Työntekijöiltä vaaditaan monipuolista osaamista, jotta he kykenevät tuottamaan Kelan kuntoutukselle asettamien standardien mukaista kuntoutustyötä. Kuntoutustyössä on käytössä toiminnalliset ja elämykselliset menetelmät esimerkiksi seikkailu, taidepajatoiminta, musiikki ja liikunta, jotka ovat lapsen ja nuoren luonnollisia tapoja ilmaista itseään. Perhekuntoutuksen tavoitteiden mukaista on kohentaa perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta ja vahvistaa lapsen tai nuoren myönteisen minäkuvan kehittymistä. Toiminnallisten menetelmien avulla voidaan saada asi-

oihin uusia näkökulmia ja käsitellä myös asioita, joista on vaikea puhua. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö 2013.)

Säätiössä on dokumentoitu laatujärjestelmä. Palveluprosessit on kuvattu ja vastuut sekä velvollisuudet on määritelty. Kelan standardi ohjaa osaltaan säätiön laadunhallintatyötä. Kuntoutuspalvelut auditoidaan säännöllisesti. Säätiön laatu-työlle on nimetty koordinaattori. Käytännön laadunhallintatyötä tekevät työryh-
mät, josta osa kokoontuu säännöllisesti ja osa tarpeen mukaan. Yhdessä sovit-
tuja toimintakäytäntöjä käydään läpi esimerkiksi työkokouksissa. Perehdytys- ja
koulutusohjelmat varmistavat yhteisiä toimintakäytäntöjä. (Terveystieteiden
palveluiden tuottajan omavalvontasuunnitelma 2012.)

Laatutyöskentelyä kohdennetaan säätiössä yhdenmukaisiin toimintakäytäntöi-
hin. Toimintakäytäntöjä omalta osaltaan yhdentää sähköinen toimintajärjestel-
mä, joka on tarkoitus ottaa käyttöön vuoden 2014 kuluessa. Toimintajärjestel-
mäksi valittiin IMS ohjelmisto (Integrated Management System). Prosessien
kuvaaminen, dokumenttien hallinta, palautteiden ja arviointien käsittely, tulosten
mittaaminen sekä käsikirjojen koostaminen ovat tärkeimmät IMS ohjelmiston
toiminnot. (IMS 2014). Tähän järjestelmään on tarkoitus siirtää kuvaukset tilois-
ta ja toiminnasta.

Laatutyön kokonaisuuden hallintaan ja yhteneväisen toimintajärjestelmän ra-
kentamiseen on kiinnitetty erityistä huomiota. Yhteistyössä Kelan ja muiden
toimijoiden kanssa on työstitetty laatuksiteereitä. Kuntoutus- ja perhepalvelujen
arviointikokonaisuutta on päivitetty ja juurrutettu palveluihin. Kehittävän ja ar-
vioivan työotteen mukaisesti toteutetaan kuntoutuspalveluita. Kuntoutuksen
prosessien, tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden arviointia sisältyy kuntoutuspal-
velujen arviointiin. (Toimintasuunnitelma 2014.)

Erilaisten selvitysten ja raporttien avulla seurataan vuosittain palvelujen kehit-
tymistä. Neljännesvuosittain tehdään yhteenveto kuntoutuspalautteista. Saatu-
jen palautteiden pohjalta tunnistetaan kehittämistä vaativia kohtia sekä tehdään
laatua parantavia toimenpiteitä. Lisäksi palvelujen ostajille sekä valvontavas-

tuussa oleville viranomaisille tuotetaan tietoa toiminnasta. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö 2013.)

2.5 Taidetoiminta toiminnallisena menetelmänä

Taidetoiminnassa on kyse osaamisesta ja harjoittelusta. Taidetoiminnassa luomisella ja luomisprosessilla on eniten merkitystä, ei niinkään lopputuloksella. (Rusanen 2009, 48–49.) Kuntouttava taidetoiminta on yksi säätiön käytössä olevista toiminnallisista kuntoutusmenetelmistä. Toimintaa ohjaavat kaikki kuntoutustyöntekijä. Menetelmään ei käydä erillistä koulutusta. Kuntouttavan taidetoiminnan tavoitteena on vahvistaa lapsen ja nuoren sekä hänen perheensä voimavaroja ja antaa onnistumisen kokemuksia. Tavoitteena on myös tukea perheenjäsenten välisiä suhteita ja keskinäistä vuorovaikutusta.

Taidetoiminnassa on aina paikalla asiakkaan kanssa kuntoutustyöntekijä. Lisäksi paikalla voi olla asiakkaan perhe tai lasten- tai nuortenryhmä. Luovien taidetoimintojen tarkoituksena on tukea asiakkaana olevan lapsen ja nuoren itseilmaisua ja itsetuntemusta. Taiteen keinoin voidaan tukea perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta ja yhdessäoloa. Luovan taidetoiminnan parissa asiakas voi turvallisesti avata asioita, joille ei ole sanoja ja lisätä täten elämänlaadun paranemista.

Myös lasten- ja nuortenryhmissä voidaan jakaa kokemuksia taiteen ja luovan toiminnan menetelmin. Lasten- ja nuortenryhmissä huomioidaan lasten yksilölliset tarpeet ja pyritään kuulemaan lasten ja nuorten toiveet. Taidetoiminnassa keskeistä on lapsilähtöisyys. Lapset ja nuoret osallistuvat taidetoimintaan ikänsä ja innostuksensa mukaisesti. Lapsi ja nuori valitsee materiaalit ja toteuttaa aiheita aikuisen ohjauksen tukemana. Aikuisen ohjauksen myötä pyritään kannustamaan ja kunnioittamaan lapsen ja nuoren ideoita.

Toimitiloissa tapahtuva kuntoutustoiminta määrittyy perheen tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Tilojen fyysiset puitteet eivät rajaa tai ohjaa perheiden toimintaa

vaan antavat erilaisia mahdollisuuksia. Tiloissa käytössä olevat materiaalit olivat liikuteltavissa tiloista toisiin tarpeen mukaisesti.

Kuntoutus- ja kehittämiskeskus Huvituksessa taidetoiminnot keskittyivät pääsääntöisesti Mesopotania-nimiseen rakennukseen (kuva 1.), jossa oli useampi erillinen toimintatila käytössä.

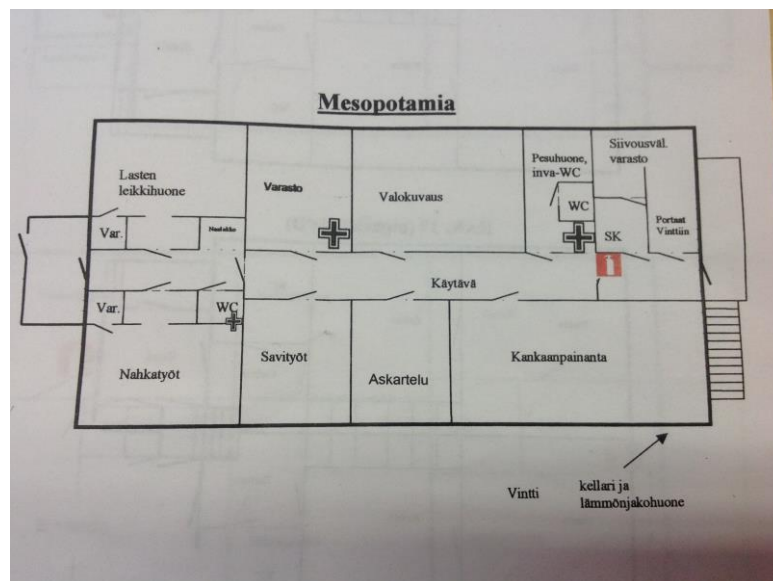
Kuva 1. Taidetoimintatila Mesopotania ulkoapäin.

Kankis-nimisessä tilassa tehtiin useimmiten kankaan painantaa, Maalis-nimisessä tilassa erilaisia maalaustöitä ja Savis-nimisessä tilassa savitöitä. Lisäksi rakennuksessa oli Labra-niminen tila, jossa voi tehdä esimerkiksi tinan valamista tai puukiekon kolvausta. Nahkis-nimisessä tilassa oli paikka nahkätöiden tai luonnon- ja kierrätysmateriaaleista tehtävien töiden valmistamiseen. Rakennuksessa oli myös leikkitala Leikkis ja varasto sekä siivoukseen liittyviä tiloja ja kaksi vessaa. Taidetoimintoja tehtiin myös muissa Huvituksen tiloissa ottamalla tarvikkeita ja materiaaleja mukaan.

Kuva 2. Taidetoimintatila Mesopotanian sisäkäytävä.

Mesopotanian taidetilojen vahvuutena oli, että kaikki keskeisimmät toiminnot löytyivät yhden käytävän varrelta (kuva 2.). Heikkoutena on eteistilojen ruuhkautuminen toimintojen alkamis- ja päättymishetkinä sekä hälinä. Tilat eivät myöskään olleet esteettömiä, vaikkakin Mesopotamia rakennuksen toisesta päästä tiloihin voi kulkea esimerkiksi pyörätuolin tai kävelytuen kanssa. Ohessa pohjapiirros (kuva 3.) kuntoutustilojen sijainneista.

Kuva 3. Taidetoimintatila Mesopotanian viitteellinen pohjapiirros.

3 KEHITTÄMISHANKKEEN TEOREETTINEN TAUSTA

Ilpo Vilkkumaa (2014) kirjoittaa artikkelissaan, että kuntoutuskokemus rakentuu kolmen tekijän varaan. Nämä kolme tekijää ovat; minä, toiset ihmiset ja kuntoutustilat. Monialaisuus ja kokonaisvaltaisuus kuntoutuksessa kattavat sisälleen myös kuntoutusympäristön ääni- ja värimaailman. Kuntoutustilat vaikuttavat asiakkaaseen ja tällöin niiden tulisi olla harkittuja ja perusteltuja. Tässä kehittämishankkeessa paneuduttiin kehittämään kuntoutusympäristöä.

Keskeisiä käsitteitä kehittämishankkeessa ovat työympäristössä tapahtuva muutosprosessi, laatutyö perhekuntoutuksessa sekä taide ja luovuus kuntouttavina elementteinä.

3.1 Työympäristössä tapahtuva muutosprosessi

Muutos voidaan määritellä oppimiseksi, kehittymiseksi ja kasvuksi (Sydänmaalakka 2000, 66–67). Elämässä muutos on läsnä niin hyvässä kuin pahassa. Muutokset ovat useimmiten kuormittavia. Henkilöstö toimii organisaatioiden toiminnan toteuttajina. On muistettava, että henkilöstö koostuu ihmisistä. Ihminen on yksilö, jolla on omat haaveensa, toiveensa, taitonsa ja arvonsa. Hyvänä ja merkittävänä trendinä voidaan mainita, että yritys- ja johtamiskirjallisuudessa on selvästi nostettu esille keskittymistä ihmiseen, heidän arvoihinsa ja hyvinvointiinsa. Tämän huomioiminen asettaa erityisiä haasteita muutoksille ja niiden toteuttamiselle. (Nurmi 2012, 9-11.)

Muutos on termi, jonka me kaikki tunnemme, vaikka sen määrittelemisen ei ole yksiselitteistä. Tässä kehittämistyössä muutoksella tarkoitetaan tapahtumaa, jonka yhteydessä muutetaan sitä mitä olemme, miten teemme asioita ja mitä tavoittelemme. Olennaista muutoksessa on se, että jokin vanha loppuu sellaiseen ja uusi alkaa. (Nurmi 2012, 12.) Organisaatioiden muutokset on jaoteltavissa kolmeen perustyyppiin, joita ovat vähittäinen muutos, radikaali muutos tai fuusio-fissio. Voidaan myös ajatella, että ne jaetaan pehmeisiin muutoksiin,

rajuin askelin eteneviin muutoksiin ja epäjatkuviin muutoksiin. Näistä pehmeät muutokset tapahtuvat vähitellen ja rajut selvinä nykäyksinä. Epäjatkovat muutokset vaikuttavat organisaation rakenteeseen hajottavasti. (Mattila 2007, 15–17.)

Säätiössä tapahtuva muutos oli niin sanottu pehmeä muutos: muutoksesta tiedotettiin henkilöstölle ja muutos eteni aluksi hitain askelin. Tiedettiin myös, että uusia toimitiloja etsitään. Kahden vuoden siirtymä aika vanhoista tiloista uusiin tiloihin antoi henkilöstölle mahdollisuuden työstää ajatusta ja tehdä muutosvalmisteluja. Pitkään työskennelleet työntekijät saivat tehdä luopumistyötä vanhoista tiloista ja sopeutua tulevaan muuttoon ja muutokseen. Toki säätiön muutosprosessissa tuli esiin myös nytkähdyksiä, jotka ilmenevät uuden toiminnan käynnistämisen myötä.

Yksilötasolla muutos voi olla harkittu tai satunnainen. Harkittu muutos on yksilön oma päätös tai valinta. Satunnainen muutos kohtaa ilman, että yksilö voi itse siihen vaikuttaa, jolloin ainoa vaihtoehto on sopeutua. Toivottukin muutos voi olla hankala toteuttaa ja se vaatii paljon suunnittelua ja energiaa. Yksilötason muutokset onnistuvat helpommin kuin tiimitasonmuutokset. (Sydänmaalakka 2000, 66–67.)

Muutoksissa suurimpia haasteita ovat ne, että niissä mennään kohti tuntematonta. Muutoksien myötä päädymme tilanteisiin joissa emme aiemmin ole olleet. Muutoksen tekemisessä on muistettava pari asiaa: muutos on hoidettava ottaen ihmiset huomioon, eikä organisaatiota saa tarpeettomasti rasittaa. (Nurmi 2012, 63) Muutosprojektin johtamisella ihmiset viedään muutoksen läpi sekä tunteen että toiminnan tasolla. Onnistunut muutosprosessi saadaan aikaan suunnittelemalla asioita etukäteen ja toteuttamalla jälkihoito jämäkästi. Muutosprojekti jaetaan pienempiin kokonaisuuksiin eli osaprojekteihin. Projektipäällikkö vastaa kokonaisuuden etenemisestä suunnitellun mukaisesti ja suunnitellussa aikataulussa. Osaprojekteilla tulee olla oma vastuhenkilö, joka vie osaprojekti-ryhmänsä kanssa asioita eteenpäin. (Nurmi 2012, 122-123.)

Miksi muutos tehdään, mitä etua sillä tavoitellaan ja miten haitat pyritään minimoimaan? Nämä ovat tärkeitä muutokseen liittyviä kysymyksiä. Muutos saa aikaan henkilöstössä aina tunteita ja huolta tulevaisuudesta, positiivisia reaktioita tai jopa ylödouksia. Tiedotustilaisuuksissa henkilöstölle kerrotaan projektista ja sen tavoitteista. Toteutusvaiheessa osaprojektit käynnistävät suunnitelmien mukaisen työn ja toiminnan. Henkilöstölle tiedotetaan säännöllisesti projektin etenemisestä. Projektin päättämisen jälkeen palataan normaaliin yritystoimintaan. (Nurmi 2012, 123-125.)

Muutosten avulla pyritään kehittämään ja uudistamaan. (Viitala & Jylhä 2013, 257.) Muutoksissa ei yleensä edetä suoraviivaisesti, lineaarisesti, kohti kehittyneempää tilaa, vaan matkalla muutokseen kohdataan erilaisia pysähdyksiä ja jopa "takapakkeja". Muutosta ei koskaan kyetä suunnittelemaan täysin tarkasti etukäteen. Muutos syntyy ihmisten avulla, vaikka osa heistä voi vastustaa muutosta. Useimmiten ihmiset vastustavat muutosta tilanteissa, joissa tuntevat etteivät koe voivansa vaikuttaa muutoksen etenemiseen ja omaan tilanteeseensa. Johtajat ja esimiehet ovat muutostilanteissa avainasemassa, heiltä odotetaan muutostilanteessa kykyä luoda asioille tärkeysjärjestystä, kykyä selkiyttää tavoitteita ja toiminnan periaatteita sekä luomaan sekavaan tilanteeseen järjestystä. (Viitala & Jylhä 2013, 254-255.)

Työympäristön muutosprosessissa tulee huomioida työyhteisön tarpeiden lisäksi myös käyttäjien tarpeet. Niin työyhteisön jäsenten kuin käyttäjien tarpeet ovat erilaisia ja yksilöllisiä. Ympäristöä tehdessä tulee huomioida, ettei ketään saa saattaa huonompaan asemaan syntyperänsä, ikänsä, sukupuolensa, vamman tai muun henkilökohtaisen ominaisuutensa vuoksi. Ympäristön ollessa esteetön on ihmisillä paremmat edellytykset itsenäiseen ja omatoimiseen tekemiseen. (Sosiaaliportti 2014).

Esteetön ympäristö tuo toimivuutta ja turvallisuutta. Vammaisten henkilöiden on helpompi liikkua ja käyttää tarvittavia apuvälineitä, kun ympäristö on esteetön. Henkilöt, joilla on neurologisista vammoja ja sairauksia voi olla hahmotushäiriötä kuulon tai näön alueella. Heillä voi olla vaikeuksia arvioida etäisyyksiä, havaita tasoeroja, nähdä kontrasteja tai hahmottaa tilaa. Heitä voi häiritä tilassa ole-

va melu tai kaiku. Lisäksi haasteena voi olla vapina, voiman puute tai liian suuri tahaton voiman käyttö. Monille ihmisryhmille esteetön tila on toiminnan edellytys, mutta esteettömyys auttaa myös muita tilan käyttäjiä kuten vaunuja - tai rattaita käyttäviä lapsiperheitä. (Esteetön 2014.)

Työssä on helppo olla, kun työtila tuntuu hyvältä. Työympäristö vaikuttaa ihmiseen hyvinvointiin sekä fyysisesti että psyykkisesti. Työympäristössä kannattaa huomioida tilojen toimivuuden sekä tiloissa liikkumisen lisäksi myös ergonomiatekijät, valaistus, ikkunanäkymät, raitis ilma, lämpötila, äänet ja visuaalinen ilme. Tilat ohjaavat ihmisten käyttäytymistä ja ympäristöllä on muutoinkin suuri merkitys ihmisille. (Työ muuttaa tilaa 2012.) Työympäristön ja työpaikan rakenteista on säädetty yleisellä tasolla Työturvallisuuslaissa (Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738). Organisaation johdolta ja esimiehiltä vaaditaan aktiivista roolia toimitilamuutoksen läpi viennissä. Johdon tuella on merkitystä henkilöstö sitoutumiseen muutostilanteessa. (Työ muuttaa tilaa 2012.)

Tässä kehittämistyössä ympäristöllä on kaksi roolia. Ensimmäinen rooli on, että se ympäristö toimii lähes sadan työntekijän työympäristönä. Työntekijän hyvinvointiin vaikuttaa merkittävästi se, että työympäristö on terveellinen ja turvallinen. Toimitilojen työympäristön osa-alueita ovat sisäilma, meluhaitat, lämpötila, valaistus, ilmastointi, biologiset tekijät, värinä ja säteily ovat avain asemassa työympäristön soveltuvuutta arvioitaessa. (Työterveyslaitos 2014.) Paimion sairaalan tiloihin keskeisimmin liittyvät aihealueet ovat äänimaailma, joka liittyy tilojen avaruuteen ja siitä johtuvaan mahdolliseen kaikumiseen. Lämmönvaihtelua toimitiloissa on pyritty tasaamaan isojen ikkunoiden ulkopuolelle asennettujen markiisien avulla. Useisiin toimitiloihin pääsee luonnonvalo ja hyvästä yleisvalaistuksesta on huolehdittu. Ilmastointi on tärkeässä roolissa hyvän sisäilman kannalta.

Toinen rooli ympäristöllä on, että se toimii perhekuntoutuksen toimitilana. Edellä mainitut tärkeät työympäristön osa-alueet ovat yhtä merkittäviä myös kuntoutusympäristön näkökulmasta. Kuntoutusympäristön monialaisuus ja kokonaisvaltaisuus ovat merkittäviä asioita myös niitä käyttäville asiakkaille. Esteetön ympäristö palvelee kaikkia tilankäyttäjiä. Kaunis tila visuaalisesti ja esteettisesti

on myös kunnioitusta työntekijöitä ja asiakkaita kohtaan. Kuntoutusympäristö ja palvelut ovat ihmisiä varten. Säätiön perhekuntoutuksen asiakkailla on monenlaisia yksilöllisiä toiminnan- ja liikkumisen rajoituksia ja sen vuoksi on tärkeää, että erityisesti yleiseen käyttöön tarkoitettujen tilojen ja palveluiden tulee olla kaikkien saavutettavissa ja käytettävissä.

Hyvä tilasuunnittelu tukee organisaation tarpeita ja työprosessien sujuvuutta. Tilaratkaisut voivat mahdollistaa työrauhan ja häiriöttömyyden luottamukselliselle asiakastyölle. Asiakastilat, jotka on suunniteltu monenlaisiin käyttötarkoituksiin ja joiden muunneltavuus on helppoa, edesauttavat sujuvaa kuntoutustyötä. Hyvät opasteet auttavat asiakkaita löytämään oikeaan toimitilaan. Myös toimitilassa olevat opasteet helpottavat toimintaa. Tarvittavien välineiden ja materiaalien varastointi lähettyville sujuvoittaa toimintaa. (Kuntoutuslaitokset muutoksessa 2013, 22-23.)

3.2 Laatutyö perhekuntoutuksessa

Kun ihmisiltä kysytään, mitä laatu on, saa hyvin erilaisia vastauksia. Laatu käsitteenä on monitahoinen, eikä sille ole selkeää yksikäsitteistä määritelmää. Organisaatiot päättävät itsenäisesti, mitkä asiat ovat hyvän laadun kannalta sille tärkeitä ja kuinka laatua yllä pidetään ja kehitetään. (Pesonen 2007, 35-38.)

Perhekuntoutuksen määrittelemisen sen sijaan on selkeämpää. Kela määrittelee kustantamansa perhekuntoutuksen seuraavalla tavalla. Perhekuntoutus on kuntoutujalle ja hänen perheelleen tarkoitettua ryhmämuotoista kuntoutusta. Kuntoutuja sana tarkoittaa, että kuntoutuja on henkilö, joka saa kuntoutusta. Ryhmämuotoinen tarkoittaa usealle kuntoutujalle samanaikaisesti annettava samansisältöinen kuntoutus. Ryhmämuotoinen kuntoutus voi sisältää myös yksilöllisiä osuuksia. (Sanastokeskus 2014.)

Hyvä kuntoutuskäytäntö on toimintaperiaatteiltaan asiakas- ja perhelähtöistä sekä kuntoutujan arjen tarpeista lähtevää. Kuntoutus tapahtumana on asiakkaalle henkilökohtainen, yksilöllinen ja ainutlaatuinen tapahtuma. Kuntoutuk-

sessä on tärkeää yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden kunnioittaminen, oikea-aikaisuus, heikkouksien ja vahvuuksien tunnistaminen sekä oikeiden toimintojen ja palveluiden tarjoaminen, kuntoutujan ja hänen perheensä osallistuminen ja sitoutuminen sekä järjestelmien avoin moniammatillinen yhteistyö. (Paltamaa 2011, 35.)

Perhekuntoutuksen toteutuksesta vastaa moniammatillinen työryhmä. Pärnän (2012, 50) mukaan moniammatillisuus tarkoittaa, sitä että "erilaisen koulutuksen saaneiden, eri ammattinimikkeillä ja monenlaisista taustayhteisöistä tulevien työntekijöiden olisi kyettävä tekemään yhteistyötä mahdollisimman hyvin asiakkaan parhaaksi, tuomaan oman ammattinsa erityisosaaminen ja tieto yhteiseen käyttöön sekä kohtaamaan joustavasti asiakkaat ja toisten ammattiryhmien edustajat.". Säätiön perhekuntoutuksessa saman perheen kanssa yhtäaikaaisesti voi työskennellä useampi eri koulutuksen omaava työntekijä perheen tavoitteista ja tarpeista riippuen. Tarvittaessa tehdään yhteistyötä perhekuntoutusasiakkaiden eri hoitotahojen sekä viranomaisten välillä.

Laadun kehittäminen vaatii innovaatiota, vaihtoehtojen löytämistä aikaisemmalle toiminnalle. Laadun kehittämistyö on hyvä organisoida projekteiksi, näin projekteille tulee selkeä alku ja loppu, unohtamatta kuitenkaan kehittämistyön jatkuvuuden tarpeellisuutta. (Jalava & Virtanen 1996, 139.) Laatukäsikirja on asiakirja, joka määrittää säätiön laadunhallintajärjestelmää. Lisäksi se toimii pysyvänä lähtökohtana järjestelmää toteuttaessa ja ylläpidettäessä ja edelleen kehittäessä. Laatukäsikirjassa kuvataan, kuinka organisaatio toteuttaa tietyn standardin esittämät laatuvaatimukset. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö 2013). Säätiön laatutyö kohdentuu toimintakäytäntöjen yhdenmukaistamiseen. (Vuosikertomus 2013, 8.)

Osalla asiakasperheistä elämäntilanne on päässyt kriisiytymään haastavan lapsen tai nuoren käytöksen ja oireiden myötä. Tällöin avun saanti ja kuntoutus ovat erityisen tärkeitä. Asiakkaan vaikeita ja monimutkaisia ongelmia pyrkii ratkaisemaan asiantuntijaorganisaatio. Asiantuntijaorganisaation asiakkailta puuttuu jonkinlaista tietoa tai osaamista. Esimerkiksi verkostotyön tekeminen tai rakentaminen asiakkaan tukena on mahdollista. (Pesonen 2007, 24-25.). Lasten

kehitykselliset neuropsykiatriset oirekokonaisuudet, aivovammojen jälkitilat sekä käyttäytymisen, vuorovaikutuksen ja mielenterveyden häiriöt ovat säätiön tarjoaman kuntoutuksen osaamisalueita. (Vuosikertomus 2013, 5.)

Heinon ja Millerin mukaan (2007, 12-13) vaativaa lastensuojelullista kuntoutusta ja vammaisen lapsen kuntoutusta sekä perhekuntoutuksen palveluja ja työmenetelmiä on kehitetty Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiössä vuosien ajan. Kehittämisessä on pyritty nostamaan esiin lapsen näkökulmaa. Perhekuntoutuksen tavoitteena on saada aikaan myönteinen muutos lapsen elämään. Lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta pyritään tukemaan ja kannattelemaan kannustavan ilmapiirin myötä. Perhekuntoutuksessa pidetään yhtenä laadun tavoitteena ja tärkeänä näkökulmana lapsen etua ja hänen turvallisuuttansa.

Säätiössä käytössä olevat työmenetelmät ovat ratkaisukeskeisiä, asiakaslähtöisiä ja voimavarasuuntautuneita. Toimitapa korostaa vuorovaikutustaitoja ja asiakkaan vahvuuksia. Konkreettisten tavoitteiden kautta luodaan asiakasperheille onnistumisen tunteita ja uskoa tulevaisuuteen. Perhekuntoutuksen päämääränä on vahvistaa ja tukea perheiden omia voimavaroja. Perhekuntoutusta toteutetaan tiiviissä yhteistyössä perheen ja lapsen kuntoutuksesta ja hoidosta vastaavien tahojen kanssa. (Vuosikertomus 2013, 4-5.) Laki Kelan kuntoutuksesta (KKRL 566/2005 10§) määrittää, että Kelan myöntämissä kuntoutuspäätöksissä perheille myönnetään pääsääntöisesti 18 kuntoutusvuorokautta, kuntoutus toteutetaan kuntoutuspäätöksen voimassaoloaikana jaksoitettuna. Silloin, kun asiakkaan työ- ja toimintakyvyn tavoitteiden saavuttamisen kannalta on tarpeen voimainen tai muu läheinen osallistua Kansaneläkelaitoksen järjestämään sopeutumisvalmennukseen tai perhekuntoutukseen.

Perhekuntoutusasiakkaat antavat kirjallista palautetta jokaisen kuntoutusviikon jälkeen. Kuntoutuspalautteista tehdään yhteenveto neljännesvuosittain. Palautteiden pohjalta pyritään tunnistamaan kehittämistä vaativia kohtia sekä tehdään korjaavia toimenpiteitä. Palautteessa vanhemmat arvioivat vuonna 2013, että kuntoutuksessa harjoitellut asiat ovat siirtyneet myös arkeen. (Vuosikertomus 2013, 4.)

Vanhempien ja lasten toimiva vuorovaikutus antaa elämään voimia ja iloa. Yhteiset jaettu kokemukset luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta perheenjäsenten kesken. (Törrönen 2012, 162.) Yhteisiä jaettuja kokemuksia perhekuntoutuksessa saadaan aikaan esimerkiksi käyttämällä toiminnallisia ja elämyksellisiä menetelmiä. Säätiön perhekuntoutuksessa käytössä olevat toiminnalliset ja elämykselliset menetelmät ovat seikkailu, taidetoiminta, musiikki ja liikunta. Näiden toimintojen avulla pyritään saamaan uusia näkökulmia ja käsittelemään asioita, joista voi olla vaikea keskustella. (Remsu 2013, 25.)

3.3 Taide ja luovuus kuntouttavina elementteinä

Vuosisatojen ajan ihmiset ovat olleet kiinnostuneita taiteesta ja sen vaikutuksista elämänlaatuun ja terveyteen. (Stuckey & Nobel 2010, 254.) Taiteella koetaan olevan useita eri tehtäviä, sen uskotaan esimerkiksi edistävän terveyttä ja viihdyttävän. Taiteen on todettu myös merkitsevän elämyksiä, kokemuksia ja virikkeitä. Taiteesta nauttimiseen ja yhteiskunnan sivistyselämän osallistuminen on YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen mukaan jokaisella on oikeus. Tunne-elämyksien, uusien virikkeiden, luovuuden, erilaisuuden sietokyvyn kasvattaminen ovat parhaimmillaan asioita, joita kuntoutuksessa voidaan tarjota käyttäen apuvälineenä taidetta. (Strandman 2007, 160-162.) Perhekuntoutuksessa tällaiset yhteiset jopa voimakkaat kokemukset voivat lähentää perheenjäseniä ja luoda yhtenäisyyttä.

Taiteen ja luovuuden on todettu antavan voimia ja tarkoitusta elämään, taide- nautinnot auttavat jaksamaan työssä ja arkielämässä paremmin. Taideharjoitusten avulla voidaan vaikuttaa sosiaalisessa kanssakäymisessä syntyviin tilanteisiin, joissa vaaditaan taitoja toisen kuuntelemiseen, omien näkemysten hetkeksi sivuun jättämiseen ja lopputulokseen pääsemiseen vuorovaikutuksen kautta. (Brandenburg 2008, 29-30.)

Taidetoiminta antaa runsaasti mahdollisuuksia aisti- ja havaintotoimintojen hermistämiseen. Luovuuden kehittäminen on tärkeää, itse prosessi on merkityksellinen, ei niinkään lopputulos. Lapsen luova asenne näkyy, kun hän uskaltaa ko-

keilla omintakeisia toimintatapoja. Lapsi kohtaa prosessin aikana esiin tulevia ongelmia sekä ylittää omia rajojaan. On merkityksellistä varata aikaa kiireettömään työskentelyyn, missä lapsi pääsee tutkimaan ilmiöitä ja ratkaisemaan niiden herättämiä kysymyksiä. Lapsen innostuminen tarvitsee tukea ja kannustusta. (Rusanen 2009, 48-49.)

Ihmisen elämänselkkuun liittyy paljon erilaisia tapahtumia. Normaaliin elämänselkkuun kuuluu monenlaisia tunteita. Osa näistä tunteista jää kuormittamaan ilman, että lapsi on hoidon tai terapian tarpeessa. Kuormitusta voi pyrkiä taasaamaan taiteen kautta. Tällöin lapsella on mahdollisuus kanavoida kohtaamiin tunteita. Taideilmaisun kautta lapsi voi kertoa, että tältä minusta tuntuu ja näin minä ajattelen. Kun lapsi saa hyväksyttävä vastaanoton hänen itsetunto vahvistuu ja hän voi luottaa, että tunteet kuuluvat ihmiseloon. Tunteiden ja ilmiöiden hahmottamisen sekä vuorovaikutuksellisuuden lisäksi tekeminen ja toiminta taiteen parissa tekevät hyvää. (Pusa 2009, 75-76.)

Positiivinen kokemus palautuu mieleen helpommin kuin negatiivinen kokemus. Taidetoiminnasta voi saada hyvänmielen ketjun, jos taidekokemus on positiivinen palautuu se helpommin mieleen saaden aikaan mielihyvää. Hyvä mieli koostuu useasta elementistä. On tutkittu, että onnellisuus, ilo ja huumori alentavat verenpainetta. Jos vaikutus on pitkäaikainen lisää se ihmisen hyvinvointia ja terveyttä. (Hyypä & Liikanen 2005, 64.)

Taidetoiminnassa on kyse myös osaamisesta ja harjoittelusta. Säätiössä tapahtuva taidetoiminta on lisäksi uuden etsimistä. Taidetoiminnan alussa ei aina tiedä mitä prosessin aikana tapahtuu. Taiteeseen liittyy myös ominaisuus, että se koskettaa tunteitamme. Taidetoiminnassa on lupa myös käsitellä tunteitaan ja purkaa niitä. Taide laittaa aistit, tunteet ja mieleen liikkeeseen monin eri tavoin. (Bardy 2007, 21). Taidetoiminnalla voi olla tärkeä rooli lapsen ja perheen kuntoutuksessa. Inspiraation löytäminen ja tekemiseen heittäytyminen edes auttavat rohkaistumista taidetoimintaan. Kokemuksellinen oppiminen ja yhteinen kokemus tukevat vuorovaikutuksen syntymistä. (Kaukinen 2013, 104)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisussa, Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia - ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014, Hanna-Liisa Liikanen (2010) kirjoittaa "Taide toimii siltana henkilökunnan ja asiakkaiden välillä erityisesti silloin, kun kommunikaation vaikeudet estävät suoran dialogin". Lapset ja nuoret, joilla on kommunikaation vaikeuksia voivat taiteen kautta saada perheenjäseniinsä uudenlaisen yhteyden kuntouttavan taidetoiminnan avulla. Kommunikaation sujuvuudella on yhteys perheen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin.

4 UUSIEN TOIMITILOJEN SUUNNITTELUA

Säätiön hallitus etsi ja kartoitti erilaisia toimitila mahdollisuuksia Turun alueella vuoden 2012 aikana. Keväällä 2013 Paimion sairaalaan valittiin uusiksi toimitiloiksi. Paimion sairaala on Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin omistuksessa ja vuonna 2013 toiminta supistui sairaalassa. Tiloihin jäivät toistaiseksi vain reuma- ja kuntoutusosasto. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö vuokrasi toistaiseksi voimassa olevalla vuokrasopimuksella noin puolet kiinteistön neliöistä.

Paimion parantola, jota nykyään kutsutaan Paimion sairaalaksi, on Alvar Aallon vuosina 1929-1933 suunnitelma tuberkuloosisairaalarakennus. Rakennuksen rahoitukseen osallistui 48 kuntaa ja neljä kaupunkia. Tämä rakennus oli Alvar Aallon suurtyö. Paimion parantolassa ollaan yksityiskohtaisesti otettu huomioon tilat, pinnat, muodot, värit, sisustus ja muu hoitamiseen liittyvä tuon ajan ja hoitokulttuurin mukainen tarve. Museovirasto on määritellyt rakennuksen valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä Suomessa. Vuonna 1993 sairaala-alue suojeltiin rakennussuojelulailla. (Alvar Aalto 2014.)

4.1 Kehittämishankkeen suunnitteluprosessi

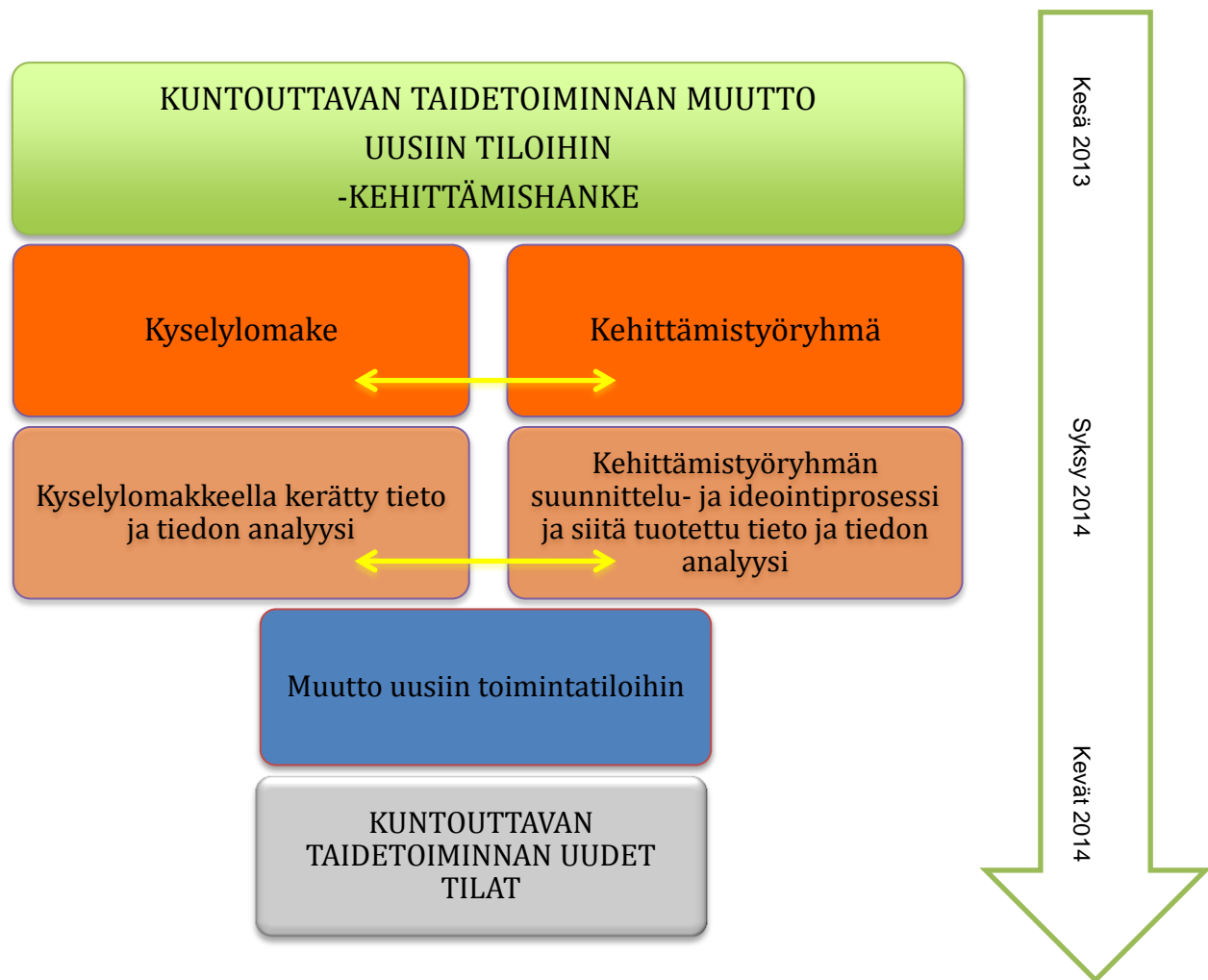
Muutto Paimioon -projekti käynnistettiin keväällä 2013. Muutto Paimioon -projektissa henkilöstöä jaettiin erilaisiin tilaryhmiin. Tilaryhmien työn tavoitteena oli saada henkilöstön ammattitaito koordinoitusti suunnittelutyöhön. Tilaryhmien työskentelystä vastasi kehittämispäällikkö. Työryhmien vastuuhenkilöt tapasivat 7.10.2013, jolloin sovittiin prosessin kulku kaikkien tilaryhmien osalta. Kehittämispäällikkö tapasi kuntoutuspäälliköt 10.10.2013, jossa sovittiin työryhmien jäsenet. Työryhmien jäsenten nimet vietiin tiedoksi palvelulinjavastaaville.

Kehittämistyön suunnittelu aloitettiin huhtikuussa 2013. Kirjallisen luvan kehittämistyön toteutukseen johtoryhmä myönsi kesäkuussa 2013. Kesän 2013 aikana työstin kehittämistyönsuunnitelmaa. Myös työpaikalla uusista toimitiloista

käydyt keskustelut herättivät monenlaisia ajatuksia. Loppukesästä kehittämissuunnitelma ja siinä käsiteltävät aiheet olivat kuitenkin varsin jäsentymättömiä ja epämääräisiä. Laadulliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan aihe muotoutui lopullisesti vasta työn edetessä, kun työn rakenne alkoi teoreettisen viitekehyksen kirjoittamisen myötä selkiytyä. Syksyllä 2013 aloitin muotoilemaan kyselylomaketta. Lokakuussa 23.10.2013 allekirjoitettiin opinnäytetyön toimeksiantosopimus ja siinä liitteenä oli oppilaitoksen taholta hyväksytty kehittämisyösuunnitelma.

Johtoryhmä käsitteli 11.10.2013 tilaryhmien kokoonpanoja ja määritteli käytettävät resurssit. Muutto Paimioon -projektin tilaryhmien toimintaa on esitelty koko työyhteisön yhteisökokouksessa 16.10.2013. Tilatyöryhmien vetäjiksi valittiin säätiön kehittämistyöryhmän työntekijät. Yhdelle kehittämistyöryhmän työntekijälle tuli useampi tilatyöryhmä koordinoitavaksi.

Kehittämishanke sisälsi kaksi tiedontuotantotapaa. Kehittämishankkeessa tietoa tuotettiin sekä kyselylomakkeen avulla, että taidetoiminnan kehittämistyöryhmän työskentelyn avulla. Nämä kaksi rinnakkain kulkenutta prosessia ovat synnyttäneet tietoa ja kokemuksia. Tässä kehittämishankkeen kirjallisessa osassa on painotettu enemmän kyselylomakkeen tietojen esille tuontiin. Nämä tiedontuotantotavat ovat kulkeneet rinnakkain ja tietoja on hyödynnetty vastavuoroisesti. Olemassa olevaa tietoa analysoimalla ja tiivistämällä syntyi uusi kuvaus taidetoiminnasta ja lopputuloksena valmistuivat kuntouttavat taidetoiminta tilat Paimion sairaalaan säätiön toimitiloihin. Kuviossa 1. on esitetty kehittämisprojektin kokonaisuus ja eteneminen.

Kuvio 1. Kehittämishankkeen kokonaisprosessi.

Taidetoiminnan tilatyöryhmän koordinaattoriksi valittiin kehittämistyöryhmän työntekijä, joka on koulutukseltaan toimintaterapeutti ja sairaanhoitaja. Hänen lisäksi taidetoiminnan kehittämistyöryhmään kuuluivat sosionomi, sairaanhoitaja, lähihoitaja sekä sosiaalikasvattaja. Taidetoiminnan kehittämistyöryhmän perustamisen aikoihin oli tiedossa, kehittämishankkeen teema ja että se on osa taidetoiminnan kehittämistyötä. Tällöin sovittiin, että taidetoiminnan tilatyöryhmän koordinaattori vastaa "isommista linjoista" kuten kalustejärjestelyistä. Kehittämistyöntekijä vastaa kyselylomakkeen vastauksien tulosten jakamisesta työryhmälle, työryhmän suunnittelun ja ideoinnin tueksi ja pohjaksi. Lisäksi kehittämistyöntekijä huolehtii taidetoiminnan käytännön asioista. Koordinoi taide-

toiminnan välineiden ja materiaalien pakkaamisesta, järjesteeleee muuttoa sekä vastaa uusien tilojen rakentamisesta yhdessä tehdyn suunnitelman mukaisesti yhteistyössä muun säätiön henkilöstön kanssa.

4.2 Tiedonkeruu kuntoutushenkilöstöltä

Tässä kehittämishankkeessa toimintatutkimuksellinen tutkimusosuus suoritettiin sekä kyselyn että projektityöryhmän työskentelyn avulla. Kyselyn tutkimuksen tiedonkeruutapana on yksinkertainen, käytämme sitä halutessamme tietää mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii niin kuin toimii. Kysely voidaan täyttää monessa paikassa esimerkiksi valvotussa ryhmätilassa tai kotona. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72-73.) Tässä kehittämishankkeessa kyselyn tavoitteena oli saada selville henkilöstön mielipide, ideat ja toiveet kuuluviin. Toimintatutkimuksen eteneminen on esitetty kuviossa 2.

VAIHE 1. Ensimmäinen sykli.

Kuvio 2. Toimintatutkimuksen sykli (mukaillen Toikko T. & Rantanen T. 2009.)

Kyselylomake ei ole tyypillinen toimintatutkimuksen toteuttamistapa, eikä myöskään laadullisen, mutta tässä tilanteessa sen arvioitiin sopivan kehittämishankkeeseen. Kehittämishankkeen ei ollut tarkoitus kuormittaa kuntoutus- ja kehittämissen henkilöstöä, ja tämän vuoksi valittiin tiedonkeruu- menetelmäksi kyselylomake. Kyselylomakkeen täyttäminen on mahdollista oman aikataulun mukaan.

Kehittämishankkeen kyselylomake laadittiin kehittämishankkeen tavoitteiden pohjalta. Kyselylomakkeen kysymykset laadittiin etukäteen ja niitä pohdittiin yhdessä työelämäohjaajan ja opinnäytetyön tutor-ryhmän kanssa. Kyselylomake muotoutui hiljalleen lopulliseen muotoonsa. Lomakkeen alussa kerrottiin miksi kysely tehdään sekä informoitiin hankkeesta ja sen tarkoituksesta. Lisäksi kerrottiin, miten saatua tietoa käytetään, ja annettiin työn tekijän yhteystiedot yhteydenottoa varten. Myös kyselyn täyttämisen ja palauttamisen yksityiskohtia selvennettiin ennen varsinaista kyselyä. Lomakkeen alussa kerättiin kyselyyn vastaavien taustatiedot. Taustatiedoissa kysyttiin koulutus, työkokemus Huvituksessa / säätiössä sekä kuinka usein työntekijä on ohjannut taidepajatoimintoja viimeisen vuoden aikana. Varsinaiset kysymykset oli jaettu kahteen kokonaisuuteen - nykytilan kartoitus sekä tulevaisuuden suunnittelu.

Kysymykset olivat avoimia ja kirjoittamiselle oli varattu tilaa. Avoimilla kysymyksillä pyrittiin saamaan vastaaja ilmaisemaan omaa mielipidettään. Avoimiin kysymyksiin vastataan yleensä useammalla lauseella. Avoimien kysymyksien ideana on, että vastaaja saa vastauksessaan kirjoittaa tilanteesta, tunteistaan ja ajatuksistaan. Nykytilaa pyrittiin kartoittamaan kuudella kysymyksellä ja tulevaisuutta kolmella kysymyksellä sekä avoimella "terveisiä taidepajatoiminnan kehittämistyöryhmälle"-kohdalla. MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön kuntoutustyötä tekeväälle henkilökunnalle jaettiin "Kysely henkilökunnalle kuntouttavasta taidepajatoiminnasta" (Liite 1) lokakuussa 2013.

Vuonna 2013 säätiössä työskenteli keskimäärin 94 työntekijää. Kuntoutus- ja kehittämissen henkilöstöä oli 68%, huoltohenkilöstöä 21% sekä hallinto-, toimisto- ja ICT-henkilöstöä oli 11%. Miehiä oli 16% ja henkilöstön keski-ikä oli 43 vuotta. (Vuosikertomus 2013, 12) Kyselyn kokonaisotos (N) oli 60 kuntoutus- tai kehittämistyötä tekevää henkilöä MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiössä.

Työyhteisössä kysely jaettiin henkilökunnalle palvelulinjavastaavien ja kehittämispäällikön kanssa sovittuina ajankohtina. Osalle henkilöstöstä oli varattu viikoittaisen palaverin yhteyteen aikaa kyselyn täyttämiseen. Osalle kysely jaettiin henkilökohtaisen postilaatikon kautta. Yksilöllisen palvelulinjan työntekijät saivat pyynnöstä kysymykset etukäteen voidakseen valmistautua vastaamiseen, muilla oli vastaamiseen työaikajärjestelyin enemmän aikaa. Vastaaminen kyselyyn vei keskimäärin noin 30 minuuttia. Kyselyssä toivottiin palauttamista 15.11.2013 mennessä. Määräaikaan mennessä kyselyitä palautui 35 kappaletta. Vastausprosentti oli 58 %.

4.2.1 Kyselyn tulosten analyysi

Kehittämishankkeen kyselyn aineiston analysointi suoritettiin sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysi on menettelytapa, jossa tutkija pyrkii erilaisten sisällöllisten luokittelujen avulla tiivistämään, analysoimaan ja tulkitsemaan tutkimusaineiston sisältöä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91-94.) Sisällönanalyysi on valittu tämän kehittämishankkeen aineiston analysointiin. Kyselylomake ei ole tyypillinen toimintatutkimuksen toteuttamistapa, eikä myöskään laadullisen, mutta tässä tilanteessa arvioitiin sen sopivan tähän kehittämishankkeeseen. Kehittämishankkeen ei ollut tarkoitus kuormittaa kuntoutus- ja kehittämishenkilöstöä ja sen vuoksi valittiin tiedonkeruu menetelmäksi kyselylomake. Kyselylomakkeen täyttäminen on mahdollista oman aikataulun mukaan.

Sisällönanalyysiprosessi alkoi aineiston lukemisella, jossa saatiin kattava kuva koko aineistosta. Samalla alkoi myös aineiston jäsentely ja luokittelu. Aineiston litteroinnissa kyselylomakkeen kaikki kysymykset käsiteltiin yksitellen ja kirjattiin sanatarkasti ylös. Kyselylomakkeen kysymyksistä muodostuivat yläluokat. Aineiston jäsentely ja luokittelu jatkui. Aineiston lukemisen myötä tekstistä löytyi alaluokkia. Luokittelu perustui aineistoon. Aineistolähtöisen analyysin luokkiin jäsentyminen vaatii aikaa ja useita aineiston lukukertoja.

Osa kyselyn vastausten luokista tuli jo kysymyksen asettelusta. Luokkien sisältä löytyneet alaluokat ovat aineistolähtöisiä. Vastaustekstien sanontoja tiivistämäl-

lä ja laittamalla samaa tarkoittavat asiat yhteen on syntynyt teemoja. Näin syntyi kolmetasoinen sisällönanalyysi.

Esimerkkinä tästä kyselomakkeen ensimmäisen kysymyksen sisällönanalyysi työskentely. Kysymyksenä oli "miten taidepajatoiminnot tukevat perheen vuorovaikutusta?". Tähän kysymykseen oli 35 kyselyn täyttäneestä vastannut 32 työntekijää. Kysymyksen asettelusta löytyy jo luokka eli vuorovaikutus. Näitä 32 vastaustekstiä luettiin monta kertaa läpi. Vastaustekstiä luettaessa haettiin vastausta kysymykseen miten taidepajatoiminta tukee perheen vuorovaikutusta.

Aineiston pelkistäminen tapahtui, kun litteroiduista kysymyksen vastauksista etsittiin kuvaavia ilmaisuja. Kuvaavat ilmaisut alleviivattiin erivärisillä kynillä. Ja läpikäymällä sekä ryhmittelemällä ja yhdistelemällä samaa tarkoittavien asioiden yhteen. Liittämisen avulla löytyi alaluokkia. Alaluokkia yhdistelemällä löytyi teemoja. Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn. Analyysiä tehdessä pyritään ymmärtämään, mitä asiat kyselyyn vastaajille merkitsivät. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109-113.)

Taulukko 1. Sisällönanalyysitaulukko esimerkki (kyselylomakkeen ensimmäisestä kysymyksestä: vuorovaikutus).

VUOROVAIKUTUS:		
ALKUPERÄISILMAUKSET	ALALUOKKA	TEEMA
"Yhdessä tekemisen kautta; perheen tehdessä yhteisiä askarteluja tulee heidän välilleen vuorovaikutusta, kun he suunnittelevat ja toteuttavat asioita yhdessä." "Perhe yhdessä suunnittelee ja he tekevät yhteistyönä suunnittelemansa "teoksen". "...Yhdessä suunnitteleminen, tehtävien jako, yhdessä tekeminen..."	Tilanteeseen pysähtyminen, keskinäinen kommunikointi, luovuuden ja mielikuvituksen käyttö, itseilmaisu, yhteinen päämäärä.	YHTEINEN SUUNNITTELU
"...Usein taidetoiminnassa syntyy neuvottelu- ja ohjaustilanteita, joissa vuorovaikutus on tärkeää." "Taidetoiminnassa perheenjäsenet joutuvat uuden toiminnan eteen, heidän pitää yhdessä ottaa selvää miten toimitaan.	Muiden huomiointi, neuvottelutaidot, vuorottelu, pettymyksen sietäminen ja ongelmanratkaisutaitojen lisääminen.	YHTEISTYÖ

Yhteistyön kautta onnistumiseen." "Perheet joutuvat yhdessä tekemään yhteistyötä, kompromisseja ja suunnittelemaan."		
"Tekemällä yhdessä voi tukea ja kannustaa." "Taidepajatoiminta tarjoaa mielekästä yhteistä tekemistä perheille ja sitä kautta mahdollisuuden positiiviseen vuorovaikutukseen ja palautteen antoon. Taitojen harjoittelu tekemisen lomassa, onnistumisen kokemuksia." "Yhdessä tekemisen, toisten kannustaminen, auttaminen, positiivinen palaute = yhteinen lopputulos."	Positiivinen palautteen anto, saaminen ja vastaanotto.	PALAUTE
"Taidetoiminta vahvistaa perheen keskeistä toimintaa, yhdistää perheenjäseniä toisiinsa ja tuo uusia puolia esiin kaikissa perheenjäsenissä. Yhdessä tekeminen lähentää perhettä." "Perheiden yhdessä tekeminen ja siitä saadut positiiviset kokemukset sekä haasteet ovat konkreettisia, niistä voi keskustella tilanteessa. Yhteiset onnistumiset tekemisen kautta kannustaisi yrittämään asioita myös arjessa." "Onnistumisen kokemukset ja yhdessä tekeminen. Yhdessä oleminen voi olla helpompaa tekemisen kautta."	Yhteiset onnistumisen kokemukset.	KOKEMUKSET

Yllä oleva taulukko 1. havainnollistaa työskentelyä kyselylomakkeen ensimmäisen kysymyksen parissa. Kysymyksenä oli, "miten taidepajatoiminnot tukevat perheen vuorovaikutusta?". Sisällönanalyysitaulukko esimerkki on kyselylomakkeen ensimmäisestä kysymyksestä. Alkuperäisilmaukset kohtaan laitettiin tilan säästämiseksi vain kolme ilmaisua. Ilmaisuja oli runsaammin riippuen alaluokasta. Vastauksista kehittämistyöntekijä löysi neljä teemakokonaisuutta. Teema (kuvio 3.) olivat suunnittelu, yhteistyö ja palaute sekä kokemukset.

Kuvio 3. Sisällönanalyysikuvio esimerkki (kyselylomakkeen ensimmäisestä kysymyksestä: vuorovaikutus).

Kehittämistyöntekijä kävi läpi samankaltaisesti kaikki kyselylomakkeen kysymykset taustatietoja lukuun ottamatta. Erilaista tarkastelua vaati kysymysnumero seitsemän. Kyselylomakkeen kohdassa seitsemän kysyttiin "mitä uusissa taidetoimintatiloissa tulisi huomioida, jotta tilat olisivat lapsilähtöiset, kuntouttavat ja esteettömät?". Tässä vastauksessa kysymykseen vastanneet työntekijät pääsivät vaikuttamaan uusien tilojen suunnitteluun. Vastauksista ei suoraan yksiselitteisesti löytynyt alaluokkia lapsilähtöiseen, kuntouttavaan ja esteettömään vaan jotenkin oli kyseessä vielä suuremmat kokonaisuudet.

Vastauksia ei lähdetty jaottelemaan kysymyksen asettelun näkökulmasta vaan puhtaasti vastauksien sisällön kautta haettiin luokitteluja ja teemoja. Tällöin löytyi kaksi merkittävää teemakokonaisuutta. Ensimmäisenä teema löytyi rakenteelliset tilaratkaisut, jotka esimerkiksi helpottavat kuntoutustyön arjen toteutusta. Toiseksi teemaksi löytyi kuntoutustyön sisällön kannalta tärkeät asiat, kuten taidetoiminnan ideointi yhdessä perheiden kanssa ja kuvitettujen toimintaohjeiden saatavuus.

Osa henkilöstöstä oli kirjoittanut kyselylomakkeen vastauksiin runsaasti tekstiä, joissa he ilmaisivat ajatusmaailmaansa taidetoiminnan suhteen. Vastauksissa he kuvasivat toimintaansa ja arvomaailmaansa asiakaskeskeisestä näkökulmasta. Vastauksista kävi ilmi, että ideoita ja muutostarpeita oli melko runsaasti. Ideoiden ja muutostarpeiden kohdalla oli ehdotuksia, kuinka niitä tulisi viedä eteenpäin ja ratkaista.

Vastaustekstejä oli mahdollista sisällöllisesti analysoida. Runsaasta tekstimassasta alkoi huolellisen tarkastelun myötä erottua toistuvia seikkoja, kun tekstejä luki läpi monta kertaa. Yhteneväisyyksien löytymisen myötä osia vastauksia analysoitiin myös määrällisestä näkökulmasta. Esimerkiksi kuinka monta kertaa jonkin asia kyseisen kysymyksen vastauksissa mainittiin.

4.2.2 Kyselyyn vastaajien taustatiedot

Kuvio 4. kuvaa kyselyyn vastanneiden kuntoutustyöntekijöiden koulutusjakamaa säätiössä. Useilla vastanneilla oli rasti useamman koulutuksen kohdassa, koska ovat vuosien saatossa kouluttautuneet useampaan ammattiin. Lisäksi koulutustausta vaihtoehtoja oli suppeasti ja näin ollen "Joku muu " kohtaan tuli runsaasti merkintöjä. Kuviosta on nähtävissä, että vastaajilla on monipuolinen koulutustausta ja melko tasaisesti eri ammattiryhmien edustajat ovat kyselyä täyttäneet. Kyselyyn vastanneiden joukko edustaa laajasti moniammatillista näkökulmaa. Vakinaisen henkilökunnan lisäksi myös sijaisille ja opiskelijoille annettiin mahdollisuus vastata kyselyyn.

Kuvio 4. Kyselyyn vastanneiden kuntoutustyöntekijöiden koulutusjakauma.

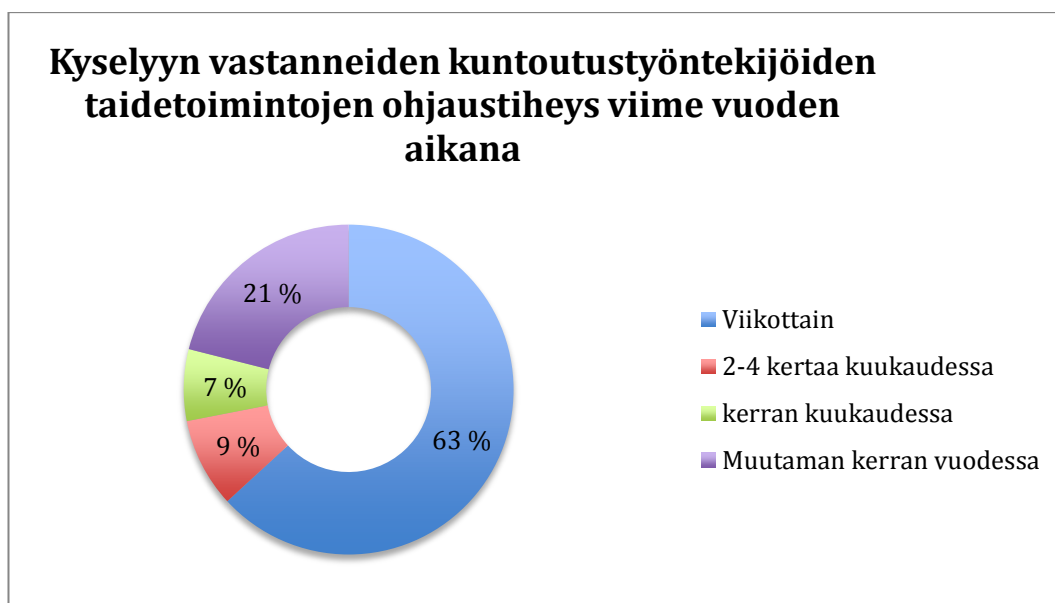
Kuvio 5. kuvaa kyselyyn vastanneiden kuntoutustyöntekijöiden työkokemusvuosia säätiössä. Kuvioista on nähtävissä, että kyselyyn vastanneista 37% oli työskennellyt säätiössä vasta alle vuoden ajan. 1-3 vuotta työskennelleitä oli 18% kuten myös 4-9 vuotta työskennelleitä. 10-15 vuotta säätiössä työskennelleitä oli 21% ja yli 16 vuotta säätiössä työskennelleitä oli 6% kaikista kyselyyn vastanneista kuntoutustyöntekijöistä. Yleisellä tasolla voidaan myös todeta, että alle vuoden työskennelleiden suurta osuutta voidaan osaksi selittää jo alkaneella lisärekrytoinnilla. Osalle työntekijöistä työmatka uuteen toimitilaan muodostuu kohtuuttomaksi ja sen vuoksi ovat hakeutuneet muualle töihin. Säätiössä ollaan reagoitu tähän ja uusien työntekijöiden rekrytointi on aloitettu ja se jatkuu ainakin muutosprosessin ajan, ehkä pidempäänkin.

Kyselyyn vastanneista yli puolet ovat työskennelleet säätiössä kolme vuotta tai sitä vähemmän. Tämä tuo kyselyn tuloksiin tuoretta näkökulmaa. Säätiössä on paljon myös hyvin pitkäaikaisia työntekijöitä, joista moni on siirtynyt kuntoutustyöstä esimiestehtäviin sekä hallinnon ja kehittämistyön puolelle. Toisaalta yli 10 vuotta olleita on lähes 30 %, mikä kertoo, että heillä on paljon kokemusta taidepajatoiminnasta. Tämä antaa tulkintapohjaa tuloksille.

Kuvio 5. Kyselyyn vastanneiden kuntoutustyöntekijöiden työkokemusvuodet.

Kuvio 6. kuvaa kyselyyn vastanneiden kuntoutustyöntekijöiden tiheyttä ohjata taidetoimintoja viimeisen vuoden aikana. Suurin osa kuntoutustyöntekijöitä ohjaa taidetoimintaa viikoittain, 36% kyselyyn vastanneista. 2-4 kertaa kuukaudessa on ohjannut 9% ja kerran kuukaudessa 7%. Kaikki kyselyyn vastanneista ovat ohjanneet viimeisen vuoden aikana taidetoimintaa.

Kuvio 6. Kyselyyn vastanneiden kuntoutustyöntekijöiden ohjaustiheys.

Kyselyyn vastasi eri ammattiryhmiä kattavasti. Vastaajissa oli sekä vähän aikaa, että pitkään säätiössä työskennelleitä työntekijöitä. Kaikki kyselyyn vastaajista olivat ohjanneet taidetoimintaa viime vuoden aikana.

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TULOKSET

5.1 Taidetoiminnan lähtötilanteen kartoitus

Kehittämishankkeen tehtävänä oli kehittää yhteistyössä MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön kuntoutus- ja kehittämistyöntekijöiden, heidän esimiestensä sekä johdon kanssa taidetoimintaa. Kehittämistyön tavoitteena oli kartoittaa kyselyn avulla taidetoiminnan lähtötilanne ja tulevaisuuden näkymää. Kehittämishankkeen toisena tavoitteena oli työstää moniammatillisen taidetoiminnan kehittämistyöryhmän kanssa uutta taidetoimintatilaa uusiin toimitiloihin Paimion sairaalaan. Tässä kehittämishankkeessa uutta taidetoimintatilaa päädyttiin suunnittelemaan ja työstämään toimintatutkimuksen menetelmiä hyödyntäen.

Kehittämishankkeen tavoite täyttyi kokonaan, sillä kyselyyn tuli runsaasti vastauksia (N= 35). Kehittämishankkeeseen sisältyneen kyselyn jälkeen koottiin taidetoiminnan kehittämistyöryhmä, jonka tehtävänä oli kyselyn ja aikaisemman teoria- ja tutkimustiedon avulla suunnitella uudet kuntoutuksessa käytettävät taidetoimintatilat. Kaikkia kyselyn vastauksissa esitettyjä ideoita ja toiveita ei tässä vaiheessa pystytty täyttämään. Sillä käytössä oleva aika sekä rahoitus olivat rajallisia. Kehittämishankkeen tekijää ilahdutti huomata, kuinka samansuuntaisia kyselyn vastaukset olivat. Suuria keskinäisiä ristiriitoja ei vastauksissa ollut huomattavissa.

5.1.1 Taidetoiminta tukee perheen vuorovaikutusta

Kyselylomakkeessa kysyttiin, miten taidepajatoiminnat tukevat perheen vuorovaikutusta. Kyselylomakkeen 35 vastaajasta 32 (91 %) oli vastannut tähän kysymykseen. Vastauksista kehittämistyöntekijä löysi neljä teemakokonaisuutta. Teemat (kuvio 7.) olivat suunnittelu, yhteistyö ja palaute sekä kokemukset.

Kuvio 7. Vuorovaikutus taidetoiminnassa.

Suunnittelu nähtiin vastauksissa laajana käsitteenä, johon kuului tilanteeseen pysähtyminen sekä kommunikointi, joka sisältää kuuntelun ja keskustelun. Keskustelussa on mahdollisuus käyttää myös erilaisia kommunikointiapuvälineitä kuten kuvien. Suunnittelun tavoitteena on yhteinen päämäärä, tuotos, joka syntyy taideprosessin aikana. Suunnitteluun perheet käyttävät luovuutta ja mielikuvitusta. Suunnittelua varten perheenjäsenten on ilmaistava itseään ja omia mielipiteitään, mikä toisten kuuntelemisen lisäksi on keskeistä kaikessa vuorovaikutuksessa. Noin 20 % vastaajista oli maininnut suunnittelun vastauksissaan.

Kuusi vastausta sisälsi termin suunnittelu. *"Yhdessä tekemisen kautta; perheen tehdessä yhteisiä askarteluja tulee heidän välilleen vuorovaikutusta, kun he suunnittelevat ja toteuttavat asioita yhdessä"*, toteaa vastauksessaan muuttaman vuoden säätiössä työskennellyt lähihoitaja tai vastaavan koulutuksen omaava henkilö. Toisena esimerkkinä on muutaman vuoden säätiössä työskennelleen lähihoitajan vastaus, *"perhe yhdessä suunnittelee ja he tekevät yhteistyönä suunnittelemansa "teoksen".*" Teoksella vastaaja viittaa valmiiseen työhön, joka valmistuu taidetoiminnan lomassa.

"Perheet joutuvat yhdessä tekemään yhteistyötä, kompromisseja ja suunnittelemaan asioita. Joten mielestäni nämä kaikki tukevat perheen sisäistä vuorovaikutusta", vastaa vähän aikaa säätiössä työskennellyt fysioterapeutti. Pitkään säätiössä työskennellyt sosionomi pohtii vastauksessaan, "yhdessä tekemisen suunnittelu edellyttää muiden huomiointia, itseilmaisua, kuuntelua ja vuorottelua. Taidetoiminta tarjoaa onnistumisia ja elämyksiä sekä mahdollistavat luovuuden ja mielikuvituksen käytön. Taidetoiminta tuo iloa ja virkistystä. Voimaantuminen sekä yksilön, että perheen kannalta on mahdollista."

Toinen teema oli **yhteistyö**. Vastauksien mukaan yhteistyö pitää sisällään muiden huomioimisen, neuvottelutaitojen harjoittelua, vuorottelua, auttamista ja avun pyytämistä, pettymyksensietokyvyn kasvattamista ja ongelmratkaisutaitojen hiomista.

"Taidetoiminnat voivat tarjota perheelle uusia tapoja yhdessäoloon. Kokooa perhettä yhteen, toisaalta mahdollisuus myös hajauttaa "uudenlaisiin" kokoonpanoihin. Taidetoiminta tarjoaa vaihtoehtoisia ilmaisukeinoja, jolloin voi olla helpompi käsitellä asioita. Vanhemmilla mahdollisuus tarkkailla lapsen toimintaa ja harjoitella ohjauksen taitoa. Usein taidetoiminnassa syntyy neuvottelu- ja ohjaustilanteita, joissa vuorovaikutus on tärkeää.", näin kirjoittaa vastauksessaan vähän aikaa säätiössä työskennellyt toimintaterapeutti. Vastaaja on hienosti tuonut esille perheen mahdollisuuden taidetoiminnan aikana jakautua uudelleenlaisiin kokoonpanoihin. Tämä voi esimerkiksi tarkoittaa sitä, että tarkoituksella perheen sisältä valitaan työskentelypariksi henkilö, jonka kanssa arjessa tulee vähemmän tehtyä yhteistyötä. Varsinkin isojen perhekokonaisuuksien kohdalla tämä on mahdollista.

Vähän aikaa säätiössä työskennellyt sairaan- tai terveydenhoitaja kuvailee vastauksessaan yhteistyötä seuraavalla tavalla, *"taidetoiminnassa perheenjäsenet joutuvat uuden toiminnan eteen, heidän pitää yhdessä ottaa selvää miten toimitaan. Yhteistyön kautta onnistumiseen."*

Kolmas teema oli **palautteena antaminen ja vastaanottaminen**. Vähän aikaa säätiössä työskennellyt toimintaterapeutti kirjoittaa vastauksessaan, *"taidepajal-*

la pystyy monipuolisesti tekemään erilaisia kädentöitä perheen kanssa, jossa kaikki perheenjäsenet voivat osallistua taitojensa mukaan. Tämä mahdollistaa perheen yhteisten onnistumisen kokemusten synnyn ja konkreettisen muiston perheelle tästä "Teimme tämän yhdessä". Lapsetkin voivat toisinaan opastaa ja ohjata vanhempia mikäli toiminta on jo tuttua esimerkiksi lastenryhmästä."

"Taidepajatoiminta tarjoaa mielekästä yhteistä tekemistä perheille ja sitä kautta mahdollisuuden positiiviseen vuorovaikutukseen ja palautteen antoon. Taitojen harjoittelu tekemisen lomassa, onnistumisen kokemuksia.", näin vastauksessaan pohti vähän aikaa säätiössä työskennellyt psykologi. Oman ajatuksensa tiivistää vastauksessaan pitkään säätiössä työskennellyt toimintaterapeutti, *"yhdessä tekemisen, toisten kannustaminen, auttaminen, positiivinen palaute = yhteinen lopputulos."*

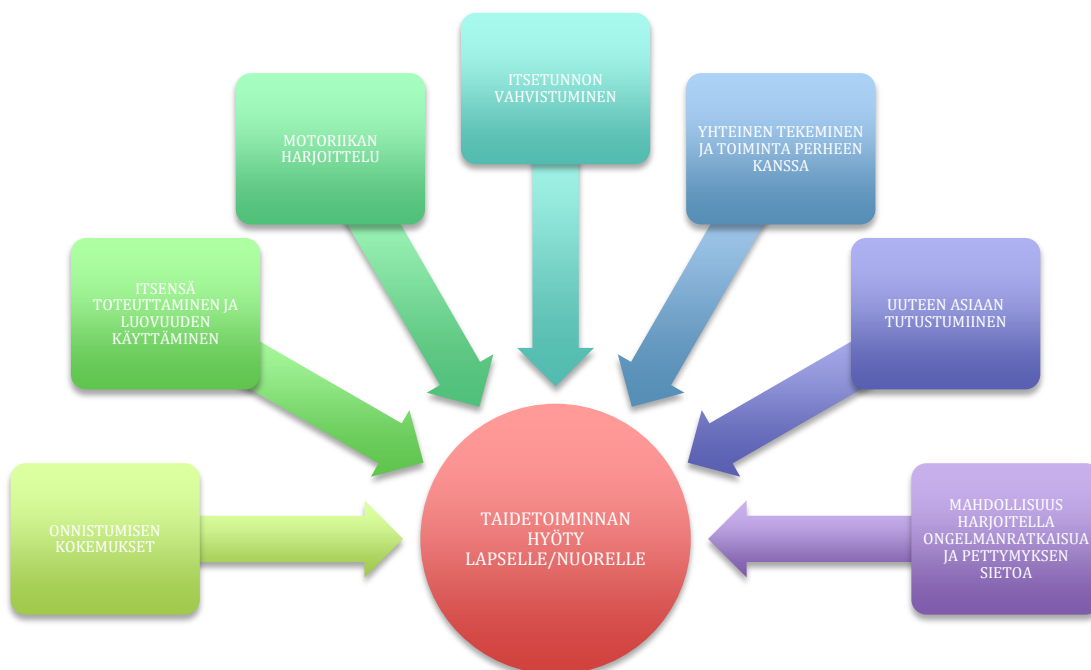
Pitkään säätiössä työskennellyt työntekijä kirjoittaa vastauksessaan, *"vanhemmillä mahdollisuus myönteisessä yhdessäolotilanteessa ja toiminnassa ohjata lastaan, havainnoida lapsen vahvuuksia, mahdollisia pulmatilanteita ja ennen kaikkea osoittaa välittämistä lastaan kohtaan. Myös vanhemmat harjoittelevat keskinäistä vuorovaikutusta."* Vuorovaikutustaitojen kehittyminen alkaa syntyä ja niiden harjoittelu erilaisissa tilanteissa lienee elinikäinen prosessi kaikenikäisille ihmisille.

Neljäs teema oli **yhteiset jaetut kokemukset perheen kesken**. *"Taidetoiminta vahvistaa perheen keskeistä toimintaa, yhdistää perheenjäseniä toisiinsa ja tuo uusia puolia esiin kaikissa perheenjäsenissä. Yhdessä tekeminen lähentää perhettä.",* näin toteaa vastauksessaan vähän aikaa säätiössä työskennellyt sairaan- tai terveydenhoitaja. Pitkään säätiössä työskennellyt lähihoitaja tai vastaavan koulutuksen omaava henkilö tiivistää vastauksessaan taidetoiminnan kuntoutuksellista näkökulmaa toiminnallisena menetelmänä, *"perheiden yhdessä tekeminen ja siitä saadut positiiviset kokemukset sekä haasteet ovat konkreettisia, niistä voi keskustella tilanteessa. Yhteiset onnistumiset tekemisen kautta kannustaisi yrittämään asioita myös arjessa."*

"Toiminta voi tukea vuorovaikutusta niin, että hiljainen perheenjäsen voi ilmaista tai ottaa tilaa taidetyöskentelyssä itselleen. Taidetoiminta antaa tunnetyöskentelylle tilaa, vertaa perheen arkivuorovaikutus. Myös vuorovaikutuksessa tilan anto; huomaavaisuus, herkkyyys nähdä ja kuulla eri kanavien kautta. Tämä antaa psyykkisiä voimavaroja perheelle. Voisi myös löytyä ohi defenssien meneviä kipukohtiakin, kaikille tunnekokemuksille ei ole sanoja – voi löytää rentoutumiskeino-, stressinpurku kanavia. Myös erilaiset vääristyneet mielikuvat perheestä voi saada toisen näkökulman. Taidetoiminta voi yhdistää perhettä.", kiteyttää vastauksessaan pitkään säätiössä työskennellyt toimintaterapeutti.

5.1.2 Taidetoiminnan hyöty erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tai nuorelle

Kyselylomakkeessa kysyttiin, minkälaista hyötyä taidepajatoiminnasta on erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tai nuorelle. Kyselylomakkeen 35 vastaajasta 34 (97 %) oli vastannut tähän kysymykseen. Vastauksista kehittämistyöntekijä löysi seitsemän teemakokonaisuutta (kuvio 8.).

Kuvio 8. Taidetoiminnan hyöty erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tai nuorelle.

Eniten mainintoja vastauksista löytyi **onnistumisen kokemuksesta**. Niitä löytyi liki 60 %:ssa vastauksissa. Muutaman vuoden säätiössä työskennellyt työntekijä kirjoittaa vastauksessaan, *"hyvin suunniteltu ja ohjattu toiminta mahdollistaa onnistumisen kokemuksia ja tuo sekä nuorelle että vanhemmille näkyväksi (ehkä uusiakin) taitoja. Kun keskittyy tekemiseen, ei tarvitse keskittyä katsekontaktiin ja keskustelu vaikeista asioista voi olla helpompaa."* Tästä vastauksessa käy ilmi, että keskustelu voi olla varsinkin nuorelle helpompaa toiminnan ohessa. Suunnittelulla vastauksessa varmaankin viitataan yhteiseen hetkeen, jossa perheenjäsenet keskenään sopivat mitä tehdään, kuinka tehdään ja kuka tekee mitään.

Toiseksi eniten löytyi mainintoja, että taidetoiminnan hyöty lapselle tai nuorelle on **itsensä toteuttaminen ja oman luovuuden käyttö**. Niitä löytyi yli 40 %:ssa vastauksissa. *"Saa itse vaikuttaa mahdollisuuksien mukaan mitä tehdään, tulee kuulluksi."*, kirjoittaa vastauksessaan vähän aikaa säätiössä työskennellyt psykologi. *"Lapsi pääsee toteuttamaan itseään. Harjoittelemaan ja opettelemaan uusia juttuja. Näkee oman käden jälkensä."*, vastauksessaan toteaa vähän aikaa säätiössä työskennellyt fysioterapeutti.

Kolmanneksi eniten löytyi mainintoja, että taidetoiminnan hyöty lapselle tai nuorelle on **motoriikan harjoittelun** mahdollisuus. Niitä löytyi yli 20 %:ssa vastauksissa. Motoristen taitojen kehittyminen luo pohjan lapsen ja nuoren kokonaiskehitykselle ja vastauksien perustella työntekijät kokivat taidetoiminnan olevan hyvä ympäristö harjoitella erityisesti hienomotoriikkaan taitoja. *"Taidetoiminta tarjoaa hyvät mahdollisuudet toiminnanohjauksen taitojen ja hienomotoriikan sekä itseilmaisun harjoitteluun perheen / vanhempien tukemana."*, vastauksessaan kirjoittaa vähän aikaa säätiössä työskennellyt toimintaterapeutti.

Noin 20 % vastanneista mainitsi, että taidetoiminnan hyöty lapselle tai nuorelle on hänen **itsetunnon vahvistuminen**. Useissa vastauksissa kuvailtiin, että lapsen ja nuoren saadessa onnistumisen kokemuksia hänen itsetuntonsa vahvistuu. Myönteinen palaute lapsen tai nuoren tekemisestä ja osallistumisesta taidetoiminnassa kohentaa hänen itsetuntoaan.

Noin 17 % vastanneista mainitsi, että taidetoiminnan hyöty lapselle tai nuorelle on **yhteinen tekeminen ja toiminta perheen kanssa**. Vähän aikaa säätiössä työskennellyt sairaan- tai terveydenhoitaja pohtii taidetoiminnan hyötyä kokonaisvaltaisesti, *"oman tekemisen onnistuminen ja käsillä tekeminen vahvistaa tietoisuutta, että minäkin osaan. Kädentaidot kehittyvät ja hahmottaminen helpottuu. Toiminta on mukavaa puuhaa, mielekästä tekemistä."*

Noin 17 % vastanneista mainitsi, että taidetoiminnan hyöty lapselle tai nuorelle on **uuteen asiaan tutustuminen**. Tällä tarkoitettiin, että lapsi tai nuori kokeilee itselleen uutta asiaa, välinettä tai materiaalia. Pari vuotta säätiössä työskennellyt sosionomi kiteyttää vastauksessaan uuden kokemisesta, *"antaa mahdollisuuden toteuttaa itseään, tehdä omannäköistä juttua, onnistumisen iloa ja kokemusta. Mahdollisuus kokeilla uusia asioita ja huomata omia vahvuuksia ja taitoja."*

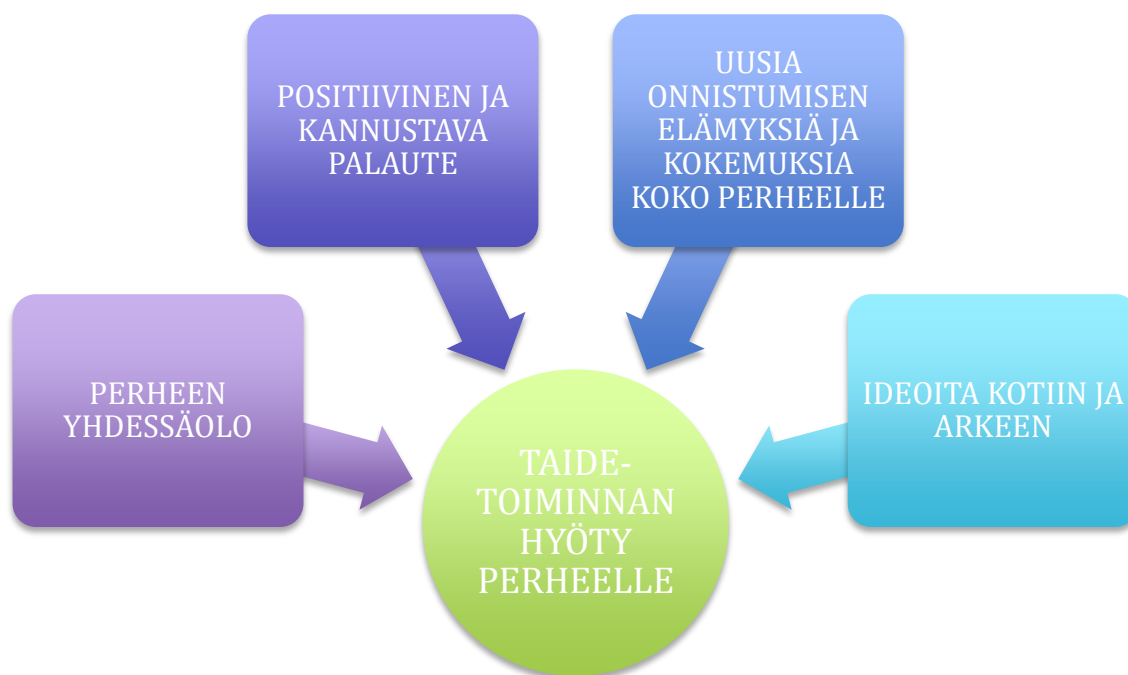
Osa vastaajista (yli 10 %) mainitsi, että taidetoiminnan hyöty lapselle tai nuorelle on **mahdollisuus harjoitella ongelmanratkaisua ja pettymyksen sietoa**. Elämässä ei aina kaikki asiat mene niin kuin suunnittelee, vaikka suunnitelma hyvä olisikin. Näin tapahtuu, joskus myös taidetoiminnassa esimerkiksi tietyn materiaalin ollessa tilapäisesti loppu tai lainassa. Tällöin sitä materiaalia ei sitä voi suunnitelman mukaisesti käyttää ja tällöin täytyy keksiä jokin muu ratkaisu tilanteeseen. Näissä tilanteissa perhe harjoittelee sekä ongelmanratkaisua, että mahdollisen pettymyksen sietoa.

Lisäksi vastauksissa mainittiin taidetoiminnan hyödyiksi erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tai nuorelle: keskittymisen harjoittamisen, ohjeiden noudattamisen ja pyytämisen, toisten kannustamisen sekä käden ja silmän yhteistyön parantaminen.

5.1.3 Taidetoiminnan hyöty erityistä tukea tarvitsevalle lapsen tai nuoren perheelle, vanhemmille ja sisaruksille.

Kyselylomakkeessa kysyttiin, minkälaista hyötyä taidepajatoiminnasta on erityistä tukea tarvitsevalle lapsen tai nuoren perheelle, vanhemmille ja sisaruksil-

le. Kyselylomakkeen 35 vastaajasta 30 (n. 85 %) oli vastannut tähän kysymykseen. Vastauksista kehittämistyöntekijä löysi neljä teemakokonaisuutta (kuvio 9.).

Kuvio 9. Taidetoiminnan hyöty erityistä tukea tarvitsevalla lapsella tai nuorella ja hänen perheelleen, vanhemmilleen ja sisaruksille.

Eniten mainintoja (45 %) vastauksista löytyi **positiivisesta perheen yhdessä olosta**. *"Yhteistä kivaa tekemistä, perheen sisäisen vuorovaikutuksen lisääntyminen."*, kirjoittaa vastauksessaan muutaman vuoden säätiössä työskennellyt sosionomi. Samoilla linjoilla on säätiössä vähän aikaa työskennellyt sosionomi, joka vastauksessaan avaa laajemmin taidetoiminnan hyödyllisyyttä, *"yhdessä tekemisen, kuuntelu, puhuminen, pettymysten sieto, toisen huomioon ottaminen, siirtymistilanteiden harjoittelua ja myös perheen ja kuntoutujan muut yksilölliset tavoitteet. Soveltamalla ja miettimällä taidepajatoiminnasta löytyy mielestäni hyötyä lähes kaikille asiakasperheille."*

Noin 25 %:ssa vastauksista oli maininta, vanhemmalla mahdollisuus tekemisen ohessa **positiiviseen ja kannustavaan palautteen antoon** kaikille perheen

lapsille sekä lisäksi vanhemmat voivat antaa palautetta myös toisilleen. Palautteen antaminen on joillekin vanhemmille luontevampaa toiminnan ohessa. *"Vanhemmille mahdollisuus nähdä lasten toimintaa ja yhteistyötä. Yhdessä toimiminen."*, vähän aikaa säätiössä työskennellyt sairaan- tai terveydenhoitajan kirjoittaa vastauksessaan. Pitkään säätiössä työskennellyt lähihoitajan tai vastaavan koulutuksen omaava työntekijä toteaa vastauksessaan, että *"vanhemmalla mahdollisuus huomata lapsen osaamista, vahvuuksia ja toisaalta tuen tarpeita. Toisaalta kaikilla mahdollisuus luovaan toimintaan yhdessä lapsen kanssa."*

Osassa (20 %) vastauksessa oli maininta, että taidetoiminta tarjoaa **uusia onnistumisen elämyksiä ja kokemuksia** erityistä tukea tarvitsevalle lapsen tai nuoren perheelle, vanhemmille ja sisaruksille. Säätiön työntekijä kirjoittaa vastauksessaan, *"perheen yhdessä tekemisessä lapsen "kuuleminen" huomioidaan, kun lapsen omasta ideasta lähdetään yhdessä suunnittelemaan toimintaa. Onnistumisen kokemuksia, muistoja, että näin saimme jotain aikaa kuntoutuksessa. Rohkeutta kokeilla eri asioita ja materiaaleja."* Erityistä tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren tarpeet huomioidaan ja niiden pohjalta lähdetään rakentamaan yhteistä tekemistä.

Tämän kysymyksen neljässä (11 %) vastauksessa oli maininta, että taidetoiminta tarjoaa **ideoita kotiin ja arkeen** erityistä tukea tarvitsevalle lapsen tai nuoren perheelle, vanhemmille ja sisaruksille. *"Perhe voi saada keinoja lapsen ohjaukseen vinkkejä siitä mitkä asiat estävät tekemistä ja mitkä tukevat lapsen työskentelyä (esimerkiksi ympäristön ärsykkeet, toiminnan tavoittaminen jne.) Positiivista yhdessä oloa koko perheelle."*, kirjoittaa vastauksessaan muutaman vuoden säätiössä työskennellyt toimintaterapeutti. Työharjoittelussa oleva opiskelija, kirjoittaa vastauksessaan, *"tietoa ja tukea muulle perheelle, mahdollisuus etsiä yhteistä toimintaa ja johon kaikki osallistuvat, siirtää keinoja kotiin, kommunikaatio apuja."*

Vastauksista ei suoraan voinut päätellä mikä hyöty taidetoiminnasta on erityisesti vanhemmalle tai sisaruksille. Vastauksien mukaan kyseessä yhteinen hyöty, joka jaetaan toiminnassa olevien kesken. *"Perhe saa yhdessä kokeilla ja*

tehdä asioita, joita eivät ehkä arjessa tekisi. Tämä toivottavasti tukee perheen yhteisoloa ja antaa tukea ja vinkkejä uusissa tilanteissa pärjäämiseen sekä uusien asioiden kokeiluun. Toiminta on myös vanhemmalle tai sisaruksille terapeutista ja kuntouttavaa", vastauksessa vähän aikaa säätiössä työskennellyt työntekijä tiivistää. Taidetoiminnan terapeutisuus on kaikille toimintaan osallistuvien mahdollisuus kokea.

5.1.4 Käytössä olleet taidetoimintatilat

Kyselylomakkeessa kysyttiin, mitkä käytössä olleista taidepajatoiminnan tiloista ovat palvelleet parhaiten. Kyselylomakkeen 35 vastaajasta 32 (91 %) oli vastannut tähän kysymykseen. Tähän vastaukseen vastattiin pääsääntöisesti aika niukkasanaisesti. Osa vastaajista oli tyytynyt vain mainitsemaan tilojen nimet, jotka heidän mielestään palveli parhaiten. Osa oli myös perustellut vastaustaan parilla lauseella. Vastauksissa eniten mainintoja oli Kankiksesta, joka mainittiin 65 % vastauksessa. Kankiksen kuvailtiin palvelevan parhaiten, koska se on iso ja käytännöllisen kokoinen tila, isokin perhe mahtuu sinne yhtä aikaa toimimaan. Kankista kuvailtiin myös sanoin tilava, avara ja monikäyttöinen. Merkittävänä asioina pidettiin myös vesipistettä ja materiaalien saatavuutta samasta tilasta sekä iso pöytää, jonka ääreen on mukava kokoontua.

Savis mainittiin 12 vastauksessa (34 %). Saviksen toimitila kuvailtiin tarkoituksenmukaisimmiksi, siisteimmiksi ja selkeimmiksi. Labra mainittiin yli 30 % vastauksessa. Sitä kuvailtiin hyvänkokoiseksi. Matalat pöydät ja riittävä määrä tuoleja koettiin tärkeiksi esimerkiksi työskenneltäessä pienten lasten tai ryhmien kanssa. Maalis sai kuusi mainintaa. Pieni tila on ollut tarkoituksenmukainen esimerkiksi pienen perheen kanssa tai sisaruksien kanssa työskentelyssä. Tilasta on ollut myös mahdollisuus rajata pois turhat ärsykkeet tai vaaralliset työkalut. Nahkis mainittiin yhdessä vastauksessa ja siinä perusteltiin, että Nahkiksen paras puoli oli sijainti eli leikkitilan vieressä. Tämä mahdollisti perheen toiminnan jakamisen esimerkiksi parityöskentelyyn tai antoi mahdollisuuden toiminnan jaksottamiseen.

5.1.5 Taidetoiminnan ohjaus

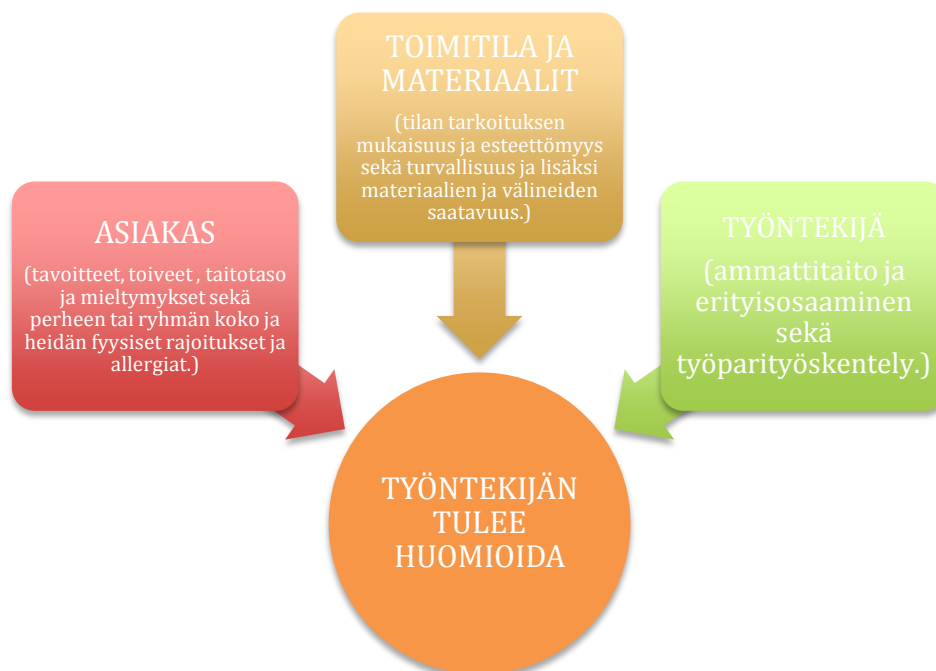
Kyselylomakkeessa kysyttiin, mitä asioita työntekijän tulee ottaa huomioon ohjattaessa taidepajatoimintaa. Kyselylomakkeen 35 vastaajasta 32 (91 %) oli vastannut tähän kysymykseen. Vastauksista kävi ilmi, että monenlaisia yksikohtia tulee huomioida taidetoiminnan ohjauksessa. Mutta ennen kaikkea työntekijän pitää miettiä kokonaisuutta ja **asiakasta**, kuten pitkään säätiössä työskennellyt toimintaterapeutti kirjoittaa vastauksessaan *"Miten toiminta tukee näitä asiakkaita kuntoutuksellisesti?"*

"Tärkeintä on muistaa, että kysymys on vuorovaikutuksen ohjaamisesta ja erilaiset taidepajatoiminnan toiminnot on valjastettava sen ajatuksen käyttöön.", kirjoittaa viisaasti vastauksessaan pitkään säätiössä työskennellyt työntekijä. Työntekijän tulee ohjaustilanteessa huolehtia kiireettömyydestä sekä hänen tulee huomioida **toimitila**, jossa toimitaan. Samoilla linjoilla on pitkään säätiössä työskennellyt sosionomi, joka pohtii vastauksessaan, että *"anna tilaa perheen omille ajatuksille ja ideoille. Pyritään pois "suorittamisesta". Taidetoiminta mahdollistaa lapsille ja perheille mahdollisuuden kokeilla erilaisia materiaaleja luovasti ja kiireettömästi, ilman stressiä!"*

Ohjaajan roolista taidetoiminnassa kirjoitti pitkään säätiössä työskennellyt työntekijät seuraavasti, *"vanhemmat vastaavat asioiden etenemisestä. Työntekijä mahdollistaa tekemisen tarjoamalla välineet. Valmiita malleja, ei niitä paljon tarvita, kunhan materiaalien yhteydessä käyttöohjeet."* ja *"Itse en ohjaa toimintaa vaan annan tilaa vanhemmille ohjata lapsiaan. Tarvittaessa tuen tätä. Päämääränä ei ole tuotos, vaan tärkeintä on kuntoutuksessa on toiminta, prosessi, tavoitteisiin vastaaminen - jälkimmäiset tulee pitää mielessä toimiessa taidepajalla"*, kirjoitti vastauksessaan muutaman vuoden säätiössä työskennellyt sairaanhoitaja tai terveydenhoitaja sekä toimintaterapeutti koulutukset omaava työntekijä. Työntekijän vastaa toiminnan turvallisuudesta ja kaikin keinoin pyrkii tukemaan vanhempaa hänen ohjattaessaan lastaan tai nuorta. Tässä korostuu **työntekijän** oma ammattitaito ja erityisosaaminen sekä mahdollisen työparin ammattitaito ja erityisosaaminen. Tämä työntekijän työskentely voi kohdentua erityisesti

vuorovaikutussuhteiden vahvistamiseen ja silloin taidetoiminta toimintana on toissijainen.

"Esteettömyys, materiaalien helppo saatavuus ja turvallisuus.", kirjoittaa vastauksessaan muutaman vuoden säätiössä työskennellyt sosionomi. Toimintaperiaatteen ollessa työntekijälle selvä on hänen lisäksi huolehdittava niistä pienistä yksityiskohdista mitä taidetoiminnan ohjaamisessa on.

Kuvio 10. Taidetoiminnassa työntekijän tulee huomioida.

Työntekijän tulee huomioida (kuvio 10.) asiakas, toimitila ja materiaalit sekä työntekijän oma ammattitaito ja erityisosaaminen, että mahdollisen työparin ammattitaito ja erityisosaaminen. Toimintaan virittäytyminen, pitkäjänteinen innostaminen ja kannustaminen ovat taidetoiminnan käynnistämisen keinoja. Toisinaan perhekuntoutusasiakkaiden kanssa ollaan jo ennakkoon voitu suunnitella toiminnan sisältö, käytettävät materiaalit ja välineet. Tällöin toiminnan suora käynnistäminen on mahdollista.

5.1.6 Taidetoiminta kuntouttavana toimintana

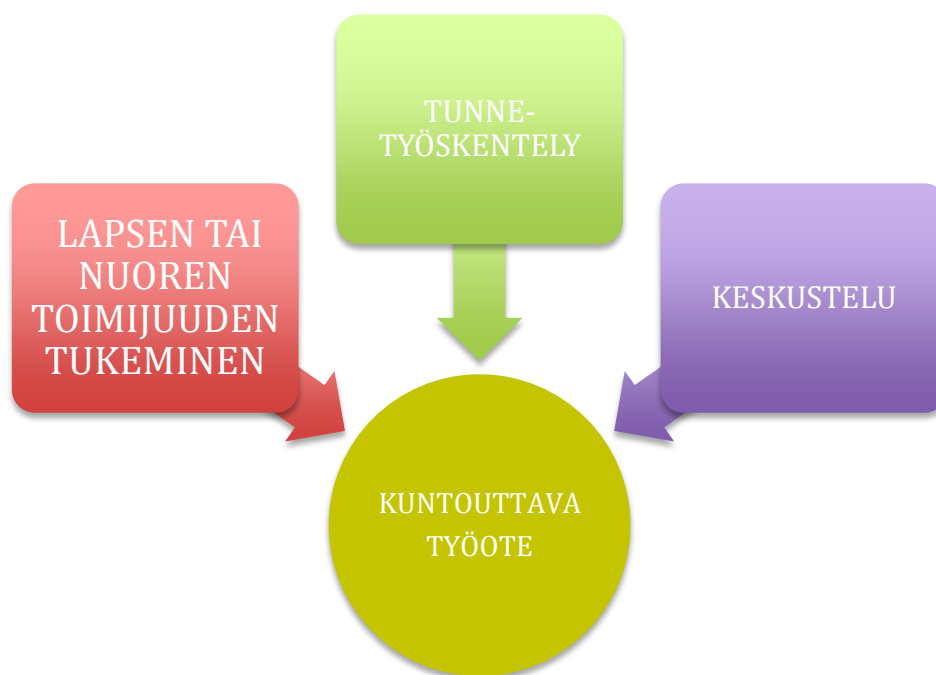
Kyselylomakkeessa kysyttiin, miksi taidepajatoiminta on kuntouttavaa. Kyselylomakkeen 35 vastaajasta 32 (91 %) oli vastannut tähän kysymykseen. Taide-toiminta on kuntouttavaa silloin, kun se nivotaan osaksi koko kuntoutusproses-sia ja taidetoiminnassa huomioidaan lapsen tai nuoren sekä perheen tavoitteet. Tällöin on kyseessä kuntouttava työote. **Kuntouttava työote** tarkoittaa, että työntekijä pyrkii omalla toiminnallaan **tukemaan lapsen tai nuoren toimijuutta** ja sitä kautta kohentamaan hänen elämänlaatuaan. Vähän aikaa säätiössä työskennellyt työntekijä hahmottaa vastauksessaan taidetoiminnan kokonai-suutta: *"taidetoiminta on luovaa ja rentouttavaa. Toiminta on kivaa ja motivoivaa puuhaa, johon helposti voi lisätä tai "piilottaa" perheelle tai kuntoutujalle harjoi-teltavia tilanteita tai asioita."*

Alle vuoden säätiössä työskennellyt sairaan- tai terveydenhoitaja kuvailee vas-tauksessaan taidetyöskentelyn ideaa, *"luova työskentely on kehoollista ja koko-naisvaltaista, aina eteenpäin suuntaavaa, eheyttävää ja kuntouttavaa."* Pitkään säätiössä työskennellyt toimintaterapeutti jatkaa samaa ajatusta näin, *"taide kohtaa jokaisen omalla tavallaan, taiteen kielellä. Elämyksellisyys, tunnetyös-kentely, luovat keinot voi viedä kuntoutusta nopeammin eteenpäin kuin puhe."* **Tunnetyöskentely** koettiin vastauksissa merkityksellisenä mahdollisuutena.

Vähän aikaa säätiössä työskennellyt sosionomi ottaa vastauksessaan kantaa taidetoimintaan toiminnallisena menetelmänä, *"toiminnallisuus on tosi tärkeää. Itse tekemällä ja toimimalla voi saada uutta näkökulmaa asioihin. Toiminnan ohessa saattaa löytyä myös uudenlainen keskusteluyhteys. Tarjoamalla taide-toiminnan mahdollisuus voidaan perheelle antaa tilaisuus "uusien ja mukavien muistijälkien" luomiseen."* Toiminnan ohella voi muodostua oivallinen tilaisuus **keskustella**, niistä vaikeistakin ja aroista asioista.

Muutaman vuoden säätiössä työskennellyt toimintaterapeutti kirjoittaa vastauk-sessaan taidetoiminnan kuntoutuksellisuudesta käytännön läheisestä näkökul-masta, *"mielekäs toiminta motivoi lasta tai nuorta -> jaksaa yrittää haasteelli-sempiakin toimintoja. Tarjoa onnistumisen kokemuksia -> itsetunto kohenee."*

Tarjoaa harjoitusta monipuolisesti: motoriikka, vuorovaikutus, toiminnanohjaus, itsetunto, ongelmanratkaisu yms." Alle vuoden säätiössä työskennellyt psykologi tuo vastauksessaan esille lapsen tai nuoren näkökulmaa, "saa itse vaikuttaa mahdollisuuksien mukaan mitä tehdään, tulee kuulluksi."

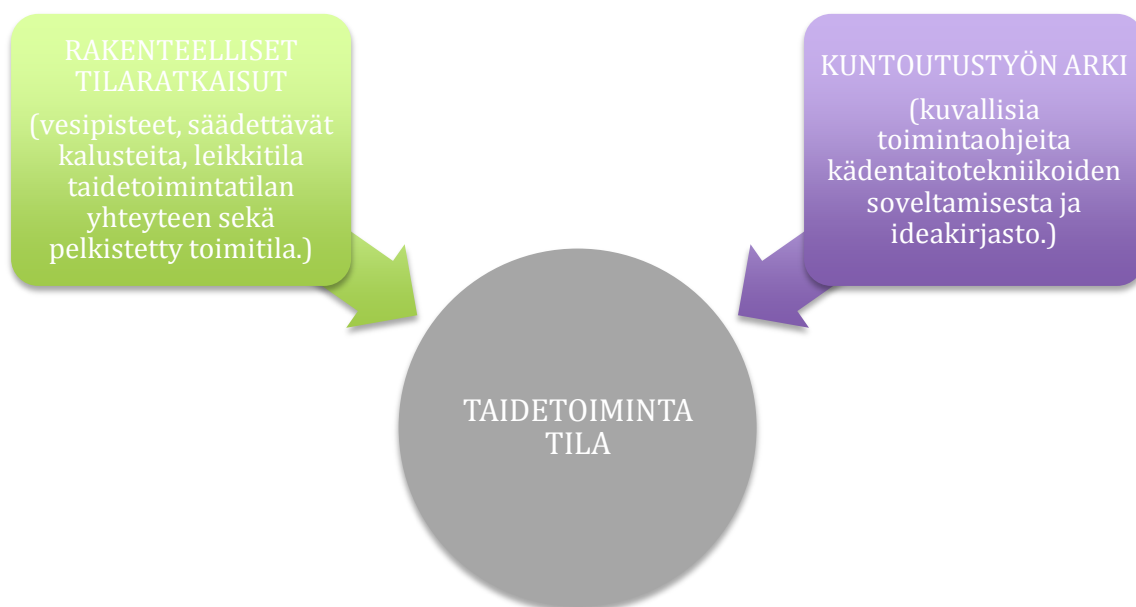
Kuvio 11. Kuntouttava työote taidetoiminnassa.

Kuntouttavan työotteen (kuvio 11.) avulla työntekijä pyrkii saamaan esille lapsen tai nuoren yksilölliset voimavarat. Työntekijä ei tee lapsen tai nuoren puolesta vaan pyrkii yhdessä löytämään ratkaisun tilanteeseen, kuinka taidetoiminnan työskentelyssä edetään. Erilaisen materiaalien ja välineiden kokeilemisen avulla voidaan pyrkiä pääsemään tekemisen ja suunnittelun alkuun paremmin kuin sanallisen ja käsitteellisen työskentelyssä kautta.

Taidetoiminnassa tuetaan perhekuntoutusasiakkaiden itsenäistä selviytymistä ja motivoidaan yrittämään vaikeitakin asioita. Usein tehdyn työn merkitys korostuu ja prosessin aikaan saama tuotos on lapselle tai nuorelle merkityksellinen. Prosessi voi myös jatkua koko kuntoutusprosessin ajan ja valmistua kuntoutuksen päättyessä.

5.2 Taidetoiminta tilojen tulevaisuuden suunnittelua

Kyselylomakkeen kohdassa seitsemän kysyttiin, mitä uusissa taidetoimintatiloissa tulisi huomioida, jotta tilat olisivat lapsilähtöiset, kuntouttavat ja esteettömät? Kysymys oli yksi tärkeimmistä kyselylomakkeen kysymyksistä. Kysymyksen teemat oli tarkkaan harkitut. Vastauksista nousi esille tilan käyttötarkoitus, joka tulee olla mahdollisemman monipuolisesti muokattavissa, lapsilähtöisyys taas säätiön arvopohjasta ja esteettömyys käyttäjäkunnan tarpeista. Vastauksia ei kuitenkaan lähdetty jaottelemaan kysymyksen asettelun näkökulmasta, vaan puhtaasti vastauksien sisällön kautta haettiin luokitteluja ja teemoja.

Kuvio 12. Keskeiset asiat taidetoimintatilan suunnittelussa.

Kehittämistyöntekijä löysi (kuvio 12.) vastauksista kaksi merkittävää teemakokonaisuutta. Ensimmäisenä teema oli *rakenteelliset tilaratkaisut*. Nämä tilaratkaisut esimerkiksi helpottavat kuntoutustyön arjen toteutusta. Toinen teema oli *kuntoutustyön sisällön kannalta tärkeät asiat*, kuten taidetoiminnan ideointi yhdessä perheiden kanssa ja kuvitettujen toimintaohjeiden saatavuus.

5.2.1 Rakenteelliset tilaratkaisut

Toimintatilan rakenteelliset ratkaisut ohjaavat tilassa tapahtuvaa kuntoutustoimintaa. Pitkään säätiössä työskennellyt toimintaterapeutti kiteyttää hienosti vastauksessaan millainen taidetoiminnan tilan tulisi olla, *"ympäristö luovuutta houkutteleva, mutta jäsentynyt."* Toinen pitkään säätiössä työskennellyt työntekijä kirjoittaa, *"yleistiloja ja muutama erikoistuneempi tila, esimerkiksi savitöille."* Pitkään säätiössä työskennelleen työntekijän mielestä taidetoiminta tarvitsee *"monikäyttöiset tilat, jotka muuntuu moneksi, ei yhden asian tiloja."* Taidetoiminnan tiloista suunniteltiin yleistiloja taidetoimintaan, esimerkiksi saven työstötila voi toimia myös keskustelu- tai maalaustilana.

Kuva 4. Toimintatila, sairaalarakennuksen 3.kerroksessa.

Kuvan 4. toimintatilaa voidaan käyttää ryhmätoiminnassa tai ison perheen kanssa, istumapaikkoja on yli 10 hengelle. Tilassa mahdollisuus monenlaiseen toimintaan keskustelun lisäksi. Vasemmalla ikkunan vieressä rintanappien painamiseen tarvittavat välineet ja materiaalit. Lisäksi tilaan koottu kaikki korujen

tekoon tarvittavat välineet ja materiaalit, myös nahkatöiden valmistamisen välineistö löytyy tästä tilasta. Säilytyskalusteena käytettiin rulokaappeja, sillä helposti avattavilla kaapeilla työntekijän on mahdollisuus tarvittaessa säädellä mitä tarvikkeita ja materiaaleja on näkyvissä, mitä piilotetaan. Samoin hyödynnettiin pyörillä liikkuvia tasoja, joita on helppo siirtää lähemmäs tai kauemmas.

Taidetoiminnan materiaallinen säilytys oli pohdittanut monia kyselyn vastaajia. Vähän aikaa säätiössä työskennellyt toimintaterapeutti kirjoittaa vastauksessaan, että *"välineiden saatavuus, esimerkiksi maalit ja kangasvärit olisivat ensisijaisesti ainakin niihin kuuluvissa huoneissa, jotta siirtymiset ja "hässäkkä" vähenisi."*

Säilytyksen toivottiin selkeää nimikointia, joka tietenkin myös helpottaa uuden tavaran tilaamista loppuneiden tilalle. Jos kaikilla välineillä ja materiaaleilla olisi oma vakituinen paikka nähtäisiin helpommin, koska uusia välineitä ja materiaaleja tulisi hankkia. Erityisesti sosionomit sekä sairaan- ja terveydenhoitajat kirjoittivat vastauksissaan myös lapsilähtöisestä materiaaleista sekä säilyttämisestä. Käytössä tulisi olla *"turvalliset, myrkyttymättömät ja vesipestävät materiaalit."* Tämä on hyvä näkökulma lausua ääneen ja voidaan todeta, että tähän on jo aiemminkin kiinnitetty huomiota. On tärkeää kyetä minimoimaan tapaturmien ja "haavereiden" mahdollisuus oikeilla välineillä ja materiaalivalinnoilla. *"Turvallisuus ja säilytys; neulat, terät, kaasut jne."* Edellä mainitut välineet ovat taidetoiminnassa käytössä ja niille täytyy uusissa tiloissa löytää asianmukaiset säilytyspaikat.

Useissa vastauksissa pyydettiin toimivia säilytysratkaisuja keskeneräisille tai kuivumaan jätetyille taidetoille. Tätä taidetoimintaa työryhmässä pohdittiin paljon. Suunnitteella oli myös erillinen varasto näiden keskeneräisten töiden säilytykseen, mutta sen rakentaminen ei talossa vallitsevien sääntöjen ja ohjeiden vuoksi ollutkaan mahdollista. Uusissa toimitiloissa on tärkeää sopia työntekijöiden kesken millainen kierto tai poistosysteemin sovitaan unohtuneille tai keskeneräisille töille. Myös töiden nimikointia tulee tehostaa, jotta tiedetään kenen asiakasperheen työstä on kyse.

Taidetoimintaan suunnitellut huonetilat olivat eri kokoisia jo valmiiksi. Erikokoiset tilat haluttiin säilyttää sillä kyselyn vastauksien mukaan erikokoiset tilat palvelivat erilaisissa tilanteissa. Tilojen suunnittelussa pyrittiin kiinnittämään huomiota käyttäjäkunnan tarpeisiin. Omatoimisuuden tukeminen on kuntoutuksellisesti tärkeää. *"Tilojen suunnittelussa tulisi huomioida eri kokoiset käyttäjät sekä apuvälineitä liikkumisessa käyttävät henkilöt esimerkiksi pyörätuolilla kulkevat"*, kirjoittaa vastauksessaan vähän aikaa säätiössä työskennellyt sairaanhoitaja. Lisäksi pyrittiin kiinnittämään huomioita hyvään yleisvalaistukseen ja hyödyntämään miellyttävää luonnonvaloa. Valaistuksessa huolehdittiin, että se on riittävän voimakasta ja melko tasaista. Tämä lisäsi tilojen esteettömyyttä ja antoi paremman toimintaympäristön näkövammaisille ja heikkonäköisille käyttäjille.

Rakenteellisissa ratkaisuissa tulee kyselyyn vastanneiden kuntoutustyöntekijöiden mielestä huomioida valaistuksen säädettävyys, äänieristyksen mahdollisuus ja lattiapinta-alan tasoerot. Tasoeroissa erityisesti kynnyksien poistamisia pidettiin merkityksellisenä. Toimitilojen väljyys ja avaruus koettiin hyödyksi niin apuvälineitä käyttäville kuin perheille, joissa on useampi jäsen. Erityisesti toimintaterapeutit vastauksissaan kirjoittivat pöytätasojen ja tuolien korkeuksien säädettävyyden tarpeesta.

Kaksi toimintaterapeuttia kirjoittivat vastauksissaan vesipisteiden merkityksellisyydestä. *"Vesipisteet kaikkiin tiloihin ja korokkeet, jotta lapset ylettyvät."* *"Helposti saavutettavia vesipisteitä ja runsaasti roskiksia."* Vesipisteitä ei ollut mahdollisuutta saada kaikkiin toimitiloihin. Taidetoiminnat tiloihin pyrittiin suunnittelemaan siten, että otettiin huomioon missä toiminnoissa veden saanti samassa toimitilassa on tärkeintä. Roskakoreja on joka toimitilassa ja isommissa useampi. Kuntoutustoiminnassa ajankäytön suunnittelussa on merkityksellistä nähdä kello. Pitkään säätiössä työskennellyt lähihoitaja toivoo vastauksessaan *"kello, joka tilaan."* Tämä toive toteutui neljän kerroksen taidepajatiloissa, koska niistä kaikista löytyi kiinteä seinäkello.

Muutaman vuoden säätiössä työskennellyt sosionomi piti vastauksessaan tärkeänä *"selkeys ja helppous tilojen käytön suhteen."* Mahdollisimman vähä virikkeellistä toimitilaa toivottiin useissa vastauksissa. Näiden vastauksien pohjalta

nousi idea pelkistetystä toimitilasta ja sitä lähdettiin taidetyöryhmässä suunnittelemaan. Tällainen pelkistetty toimitila taidetoiminnassa saadaan aikaan kiinnittämällä erityistä huomiota säilytysratkaisuihin. Muutaman vuoden säätiössä työskennellyt lähihoitaja tai vastaavan koulutuksen omaava henkilö ehdotti vastauksessaan, että *"tiloissa olevat tavarat voisivat olla jossain kaapeissa pois häiritsemästä."* Tulevissa toimitiloissa on kiintokalusteena entisiä tiloja enemmän säilytykseen soveltuvia kaappeja. Kyselyn vastausten perusteella voidaan luotettavasti sanoa, että työntekijät kokevat paremmaksi vaihtoehdoksi, että taidetoiminnan välineet ja tarvikkeet säilytetään kaapeissa kuin avohyllyillä. Tämä huomioitiin uusien toimitilojen rakentamisessa.

"Tyhjää lattiapintaa tarpeeksi", vähän aikaa säätiössä työskennellyt sairaanhoitaja toivoi vastauksessaan. Aikaisemmissa toimitiloissa ei tyhjää lattiapintaa ollut käytettävissä kuin erikseen järjestettyinä ja tähän toivottiin muutosta. Lattialla työskentely antaisi mahdollisuuden isojen töiden tekemiseen. *"Lapsille voisi olla käytössä ihan tyhjä tila, jossa ei ole muita virikkeitä ja jonne tarvikkeet voi tuoda, jotta lapsi mahdollisimman hyvin pystyisi keskittymään tiettyyn toimintaan"*, alle vuoden säätiössä työskennellyt työntekijä kirjoitti vastauksessaan. Rajattu toimintatila voi jollain lapsilla ja nuorilla edesauttaa saamaan onnistumisen elämyksiä taidetoiminnassa, kun tila on mahdollisimman seesteinen ja visuaalisesti pelkistetty.

Pelkistetty toimitila (kuva 5.) suunniteltiin huoneeseen, jossa oli jo valmiiksi äänieristys. Myös tilassa olevan ikkunan näkymä oli rauhallinen. Ikkunasta näkyy mäntymetsää. Tilan seinät ovat valkoiset ja yhdellä seinällä oli kaappirivistö. Tilan toiselle seinälle sijoitettiin kapea pöytä ja sen alle tuoleja. Lattia pyrittiin jättämään tyhjäksi mahdollisimman paljon. Aistiärsykkeet pyrittiin rajaamaan pois kaikin mahdollisin keinoin.

Kuva 5. Pelkistetty toimitila, sairaalarakennuksen 4.kerroksessa.

Pelkistetyn toimitilan pöytä valittiin siten, että siinä on taso, jonka kaltevuutta voidaan säätää. Myös pyörätuolilla pääsee pöydän ääreen työskentelemään ja ympärillä on työskentelytilaa avaustavalle henkilölle. Pyörätuolissa istuvan henkilön tarvitsee vapaata polvitila pöydän alla ja tämä on huomioitu tilan pöydän valinnassa.

Joihinkin neurologisiin vammoihin ja sairauksiin kuuluvat aistiyliherkkyydet. Tällöin tämä pelkistetty toimitila soveltuu työskentelyyn heidän kanssaan. Pelkistetyssä toimitilassa äänieristys poistaa melua ja kaikua, joka usein koetaan erittäin häiritsevinä. Kun toimintaympäristöstä tulee turvallinen ja helposti hahmotettava on perhekuntoutuksen asiakkailla paremmat edellytykset onnistua tilassa tapahtuva kuntouttava taidetoiminnassa.

"Taidetiloissa ei läpikulkua, eikä jatkuvia keskeytyksiä. Esimerkiksi varastotilat siten, ettei tarvitse käydä hakemassa tavaroita muista toimitiloista", ehdotti useita vuosia säätiössä työskennellyt työntekijä ja samoilla linjoilla oli pitkään säätiössä työskennellyt lähihoitaja tai vastaavan koulutuksen omaava henkilö vastauksessaan. "Riittävästi ovella suljettavia tiloja, eri kokoisia toimitiloja." Taide-toiminnassa työntekijät selkeästi arvostavat työrauhaa asiakkaille sekä itselleen.

Kuntoutukseen tulevat asiakasperheet ovat erikokoisia. Kyselyn vastauksissa toivottiin, että uusissa taidetoimintatiloissa eri ikäiset käyttäjät tulee huomioida jo tiloja suunnitellessa. Muutaman vuoden säätiössä työskennellyt psykologi kirjoitti vastauksessaan *"taidetoimintatilaan myös leikinurkkaus? - joskus tarpeellinen, jos eri-ikäisiä lapsia perheessä."* Ja toisessa vastauksessa muutaman vuoden säätiössä työskennellyt työntekijä kirjoitti, *"jonkinlainen leikkitali taidepajan välittömään läheisyyteen, jotta perheen pienimpien on mahdollista mennä leikkimään tai hakea leikkikaluja vaikka muun perheen vielä askartelee."*

Kuva 6. Taidetoiminnan aula, sairaalarakennuksen 4.kerroksessa.

Valoisa aulatila (kuva 6.) kutsuu taidetoimintaan tulijat tervetulleeksi. Kuvan perällä olevat ovet ovat taidetoiminnan sisäänkäynti. Sisäänkäynnin välittömässä läheisyydessä ovat naulakot vaatesäilytykseen. Kuvassa näkyvään eristettyyn tilaan on sijoitettu tietokone tulostimineen. Tämä mahdollistaa perheen valokuvien sekä esimerkiksi nuorten suosimien logojen tulostamisen taidetoiminnassa käytettäväksi. Sohvaryhmä ja leikkitila kuvan vasemmalla puolen mahdollistavat myös mukavan vapaa-ajan vieton toimintojen välillä ja iltaisin. Kuvan alanurkassa näkyy säilytyskaappia. Säilytyskaappeja on aulatilassa yhteensä kuusi kappaletta. Näissä kaapeissa säilytetään materiaaleja ja välineitä, joita voidaan hakea käytettäväksi myös muissa tiloissa. Näin itse tiloista materiaalien ja välineiden hakeminen kesken toiminnan vähenee. Näihin kaappeihin on varattu tilaa myös keskeneräisten töiden säilytykseen.

Toimintatilojen rakenteellisissa tilaratkaisuissa kiinnitettiin erityistä huomiota jäsentyneeseen toimintaympäristöön. Kalusteet sijoitettiin paikkoihin siten, että esteetön pääsy myös pyörätuolilla on mahdollista. Tuoleja valittiin vaihtelevilla istuinkorkeuksilla, jotta jokaiselle käyttäjälle löytyisi sopiva istuinpaikka. Aikaisempiin toimintatiloihin verrattuna isoimman muutoksen koki säilytysratkaisut. Uusissa tiloissa haluttiin korostaa oikeanlaista ja turvallista välineiden ja materiaalien säilytystä.

5.2.2 Kuntoutustyön arkeen vaikuttavat ratkaisut

Kuntouttavassa taidetoiminnassa itse valmistusprosessi on usein merkityksellisempi kuin itse taidetoiminnan tuotos. Työntekijän on hyvä pitää ohjenuorana mielessään ajatusta, jonka pitkään säätiössä työskennellyt työntekijä kirjoitti vastaukseensa. *"Annetaan vanhempien ohjata lapsiaan ja ohjataan me vanhempia."* Osuvasti vastaukseensa on myös kirjoittanut henkilö, jolla on sekä lähihoitajan, että sosionomin koulutus ja hän on työskennellyt pitkään säätiössä. Taidetoiminnassa tulee muistaa *"perheiden yhteisten projektien hyödyntäminen kuntoutuksellisena interventiona."* Taidetoiminta ei voi olla irrallinen osa

kuntoutusta vaan se tulee suunnitella osaksi kuntoutusta huomioiden asiakas-perheen kuntoutukselle asettamat tavoitteet.

Pitkään säätiössä työskennellyt sosionomi pohdiskelee vastauksessaan perhekuntoutuksen ydintä. *"Tärkeää olisi ääneen ja yhdessä pohtia perheen kanssa ennen toimintaa, oli se sitten kankaanpainantaa tai huovutusta; miksi sitä tehdään? Mikä on tavoite jne."* Perhekuntoutuksessa pysähtyminen ennen varsinaisen taidetoiminnan alkua on olennaista.

Työntekijöiden kyvyt ideoida taidetoimintaa ovat erilaisia. Pitkään säätiössä työskennellyt työntekijä toteaa vastauksessaan, että *"ei valmiita malleja, vaan materiaaleja."* Hieman samantyyppisesti toteaa säätiössä pitkään työskennellyt työntekijä vastauksessaan *"ohjeille ja malleille oma paikkansa, ei liian näkyvälle paikalle, jotta perheen omalle ideoinnille jää tilaa"*. Tästä voisi päätellä, että pitkän työuran säätiössä tehneet työntekijät ovat jo päässeet olemaan useamassa taidetoiminnan projektissa mukana ja heille on sitä myötä karttunut omaa ideapankkia taidetoiminnan eri vaihtoehtoista. Vähemmän aikaa työskennelleillä ei ehkä samankaltaista ideapankki vielä omaan päähän ole kehittynyt.

Noin vuoden säätiössä työskennellyt fysioterapeutti toivoi vastauksessaan *"kausittain vaihtuvat teemat. Esimerkiksi mitä askarrellaan nyt, muutamia vaihtoehtoja mistä valita."* Samoilla linjoilla oli pitkään säätiössä työskennellyt lähihoitaja tai vastaavan koulutuksen omaava henkilö vastauksessaan *"tilojen tulisi olla yleisilmeeltään olla rauhallisia ja riisuttuja turhasta virikkeellisyydestä. Askartelumallien- ja ohjeiden tulisi olla niille varatuilla paikoilla, johon kaikilla olisi mahdollista tulla häiritsemättä muita ihmisiä."* Vähän aikaa säätiössä työskennellyt sosionomi kirjoitti vastauksessaan, että toimitilassa tulisi olla *"selkeyttä, ettei noin 30 ohjetta seinällä huoneessa, missä pitää keskittyä yhteen tekemiseen kerrallaan"*.

Eri työntekijöiden toiveita kunnioittaen päädyttiin tekemään ideakirjasto, johon ideoita, malleja ja toimintaohjeita kerätään A4-kokoisina kuvina. Kuvat laminoitiin ja samanaiheiset yhdisteltiin avainrenkaalla yhteen. Kuten muutaman vuo-

den säätiössä työskennellyt työntekijä ehdotti *"kootusti esille "kirjasto", josta löytyy ohjeita erilaisiin toimintoihin"*. Muutos aikaisempaan on valtava. Aikaisemmissa taidetoiminta tiloissa oli ideamalleja esillä runsaasti. Nyt kokeillaan, ettei tuoda esille kivimaalauksessa kivikokoelmaa näytille vaan ainoastaan kuvat niistä.

Lisäksi vastauksista nousi tarvetta parempaan uusien työntekijöiden perehdyttämiseen. Muutaman vuoden säätiössä työskennellyt työntekijä tiivistä tarpeen vastauksessaan näin: *"mahdollisuus jäädä (henkilökunnalle) silloin tällöin pitämään käsityöpiiriä ja opettelemaan uusia asioita sellaisen työntekijän johdolla joka tuntee kyseisen tekniikan ja työtavan. Joko työajalla tai omalla ajalla."* Tässä tulee kuitenkin pitää mielessä, että taidetoiminnan tavoitteena on perheen oman luovuuden ja ideoinnin tukeminen, joten työntekijöiden oltava hyvin varovaisesti antaessaan valmiita ideoita perheelle, ennemminkin tulee kannustaa luovuuteen.

Taidetoimintaideoiden ja mallien lisäksi työntekijät toivat esille tarpeensa kuvallisia ohjeita asiakastyössä. Kuvalliset, vaiheittain etenevät ohjeet auttavat perhekuntoutusasiakkaita, joiden on vaikea seurata pelkästään kirjoitettua teksti tai joilla on luetun ymmärtämisen vaikeuksia. Lisäksi kuvitettujen toimintaohjeiden avulla voidaan palata tekemisen pariin, jos tekeminen on keskeytynyt jostain syystä. Useissa vastuksissa toivottiin enemmän valmiita kuvallisia ohjeita taidetoiminnassa käytettäväksi. Varsinaisten askarteluohjeiden kanssa tulee olla kriittinen, sillä valmiit mallit voivat olla kuntoutuksellisesti riski. Ne voivat ohjata suoriuttamiseen ja ehkä latistavat luovuutta. Voi myös olla, että hyviäkin ohjeita noudattamalla lapsi tai nuori ei pääse ohjeen kaltaiseen tulokseen ja se voi aiheuttaa pettymyksen ja mielipahaa.

Mahdollisuus kuvallisiin ohjeisiin.

Lisää ohjeita, kuvallisia ja säilytys niin että löytyy helposti.

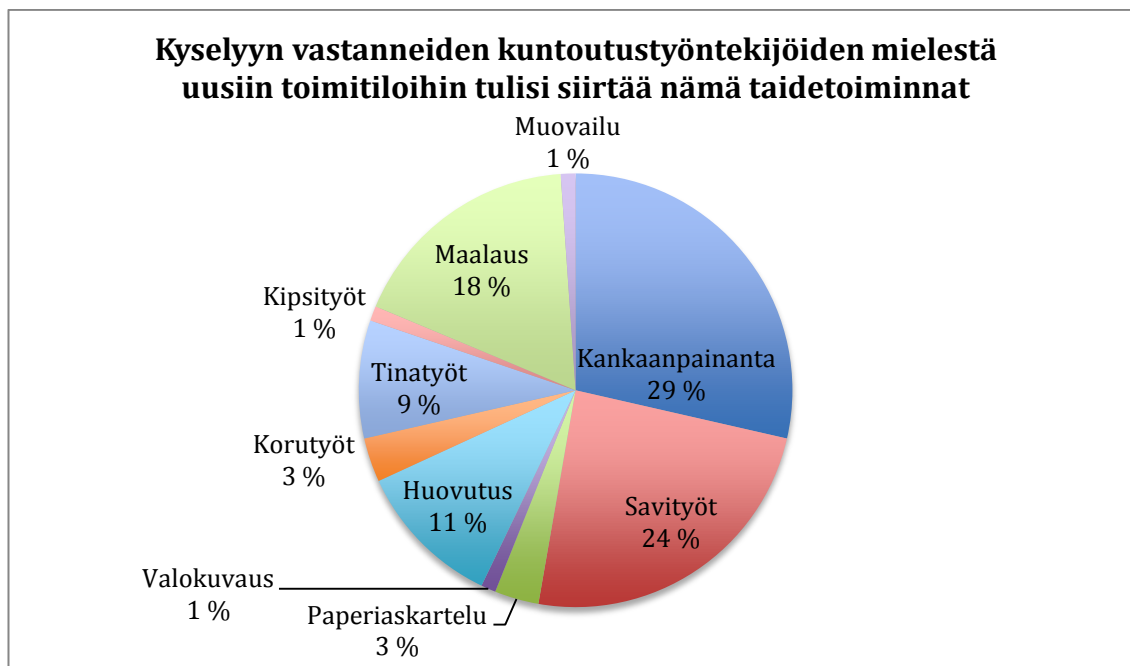
Kuvitettuja ohjeita toiminnoista.

Ilman varsinaista luokittelua jäi kahdeksan vastausta. Viisi niistä sopi sisältönsä puolesta siirrettäväksi lukuun 5.3 ideoita toiminnan uudistamiseen. Kolmesta

ylijäävästä vastauksesta kaksi liittyi varsinaiseen kuntoutustyön toteutukseen. Pitkään säätiössä työskennellyt lähihoitaja tai vastaavan koulutuksen omaavaa henkilö pyysi kiinnittämään huomiota taidetoiminnassa vaatteiden suojaamiseen *"naulakot essuille, joka tilaan."* Vähän aikaan säätiössä työskennellyt toimintaterapeutti piti tärkeänä, että *"kaikkiin tiloihin paperia ja kynät, jotta perhe voi suunnitella toimintaa ennen varastoon menoa."* Nämä molemmat vastaukset antavat tietoa, siitä miten tähdätään onnistuneeseen taidetoimintaan.

5.3 Uuteen toimitilaan siirrettävät taidetoiminnot

Kuntoutustyötä tekeväälle henkilökunnalle tehdyn kyselyn kysymys numero kahdeksan oli ilmeisesti hankalasti laadittu kysymys. Kyselyssä pyydettiin vastaajaa numeroimaan kolme tärkeintä vaihtoehtoa. Kysymys oli mitkä taidetoiminnan toiminnot tulee siirtää uuteen toimitilaan. Kyselyyn vastanneista 35 oli 18 vastannut pyydetyksi numeroiden. Tosin yksi oli valinnut kolmen sijasta vain kaksi. Kahdeksan vastaajaa ilmaisi mielipidettään rastittamalla kolme tai useamman tärkeäksi kokemansa toimintavaihtoehdon. Kuusi vastaajaa oli numeroinut kolme tärkeintä sekä rastittamalla ilmaissut vähemmän tärkeitä toimintojen siirto tarpeellisuutta. Kolme vastausta tästä kysymyksestä hylättiin, koska yksi vastaaja oli alleviivannut melkein kaikki vaihtoehdot, toinen vastaaja oli rastittanut kaikki vaihtoehdot kahta lukuun ottamatta. Kolmas oli rastittanut kaikki vaihtoehdot, hän oli hiljattain säätiön palvelukseen tullut toimintaterapeutti. Hän täydensi vastustaan kirjoittaen *'kaikki tärkeitä, riippuen perheestä'*.

Kuvio 13. Uusiin toimitiloihin siirrettävät taidetoiminnot.

Kuviosta 13. voidaan todeta, että kuntoutustyöntekijöistä 29% piti tärkeänä kankaanpainanta taidetoiminnan jatkumista uusissa toimitiloissa. Kankaanpainanta oli suosituin vaihtoehto. Savityötä kannatti 26% ja se oli toiseksi suosituin. Kolmanneksi suosituin oli maalaus (18%), neljänneksi huovutus (11%), viidenneksi tinatyöt (9%), jaetulle kuudennelle sijalle tulivat koru- ja paperityöt (3%). Kipsityötä, muovailua ja valokuvausta pidettiin yhtä tärkeinä. Nahka- ja servietitöitä eivät saaneet kannatusta tässä kyselyssä. Kysymykseen kohtaan muu, mikä? vastattiin myös. Vastauksissa ehdotettiin luonnonmateriaalien hyödyntämistä ja puutöitä lisäksi ehdotettiin taontaa, kierrätys- ja kynttiläpajaa.

5.4 Ideoita toiminnan uudistamiseen

Kyselylomakkeessa kysyttiin kuinka taidetoimintaa voisi kehittää ja millaisia uusia taidetoimintoja voisimme tarjota. Vastauksissa tuli esille kolmisenkymmentä ideaa toiminnan uudistamiseen. Muutama vastaajaa ehdotti useampaa ideaa ja osa vastaajista jätti vastaamatta kysymykseen kokonaan.

Muutaman vuoden säätiössä työskennellyt sosionomi ehdottaa vastauksessaan *"säilyttäkää vanhaa ja hyväksi todettua sekä koettua, mutta etsitään yhdessä myös uutta - aina on mahdollisuus luoda uutta näkökulmaa, uusien toimintojen käyttöönottamisen myötä."* Tällainen kommentti rohkaisee katsomaan kohti tulevaa ja jakaa vastuuta tasaisesti koko taidetoimintaa ohjaavalle henkilöstölle.

Työharjoittelussa oleva opiskelija esittää vastaukseen *"kierrätysmateriaalien käyttö."* Kierrätysmateriaaleja on jo aikaisemminkin käytetty taidetoiminnan materiaalina. Esimerkiksi Huvituksen keittiöltä ollaan saatu maitopurkkeja, joita on käytetty avaruusaiheisiin töihin. Kaksi kyselyyn vastannutta työntekijää esittää *"risutöiden ja luonnonmateriaalien tehokkaampaa hyödyntämistä."* Tällainen idea onkin mahdollista toteuttaa. Kuten myös samanhenkinen idea, jota ehdottaa säätiössä alle vuoden työskennellyt henkilö *"oman vanhan tai rikkiäisen vaatteiden tai muun muuttaminen, korjaaminen ja hyödyntäminen jollakin tavalla"*. Yhteen taidetoimintatilaan laitettiin ompelukone valmiiksi, jotta kynnys sen käyttöön madaltuisi. Ompelukoneen ollessa valmiina käyttöön sitä voi kokeilla ja hyödyntää lyhyemmänkin ajan puitteissa.

Moni kyselyyn vastaaja ilmaisi huolensa pojille suunnatuista taidetoimintojen vähyydestä. Lyhyen aikaa säätiössä työskennellyt sairaan- tai terveydenhoitaja pohtii vastauksessaan, että *"yksinkertaiset elektroniset työt olisivat varmasti kiinnostavia isommille pojille."* Samoilla linjoilla jatkaa säätiössä useita vuosia työskennellyt työntekijä vastauksessaan *"pojille haasteita: nikkarointi, peltityöt, rakentelu, pyörien korjaus, esineiden korjausta, leijantekoa, taontaa, "vaarallisia töitä", kierrätyspajaa."* Lyhyen aikaa säätiössä työskennellyt sairaan- tai terveydenhoitaja kirjoittaa vastauksessaan *"nuorille ja pojille mieluisia toimintoja niin ryhmässä kuin perheen kanssa. "*

Tässä on selkeästi toiminnan uudistamista vaativa asia. Pojille ja nuorille kohdennettua omaa taidetoimintaa tulisi kehittää. Säätiössä on ollut noin vuosi sitten työryhmä pohtimassa laajemmassa mittakaavassa uusia toimintoja nuorille. Tätä asiaa voisi jatkossa kehittää yhteistyössä nuorten kanssa ja kysyä heiltä heidän toiveitaan. Asiaa on tärkeä viedä eteenpäin kuitenkin unohtamatta, että niin pojat kuin nuoret löytävät mielekästä taidetoimintaa jo olemassa ole-

vasta tarjonnasta. Kuntoutuksessa on toisinaan hyvä poistua omalta mukavuusalueelta kokeilemaan jotain uutta. Tässä kehittämistyössä poikien toiminnan kehittämiseen ei erityisellä tavalla paneuduttu, koska kehittämistyöntekijä arvioi aiheen tarvitsevan oman kehittämisen hetkensä.

Selkeän idean antaa kaksi toimintaterapeutti omissa vastauksissaan "*graffimaa-laus.*" ja "*Graffitiseinä isoille pojille.*" Graffiti kirjoitusta tai maalausta oli varmasti kiehtovaa päästä kokeilemaan. Tätä voisi kehitellä kokeiltavaksi esimerkiksi kesäaikaan ja ulkotiloissa. Palkitsevaa varmaankin olisi nähdä muiden töitä ja jättää oman uniikin jälkensä. Tästähän voisi syntyä vaikka näyttely.

Useat työntekijät toivat vastauksissaan esille taidetoiminnan materiaalina puun. Alle vuoden säätiössä työskennellyt sairaan- tai terveydenhoitaja esitti kysymyksen "*voisiko verstaasympäristöstä joitakin asioita siirtää taidepajalle?*" Puutöiden tekeminen on pitkään ollut merkittävä kuntoutuksellinen toiminta, johon erityisesti myös isät ovat olleet sitoutuneita. Moni lapsi tuo esille perheen keskustelutilanteessa toiveensa päästä työskentelemään verstaalla puutöiden pariin.

"Jo nyt taidepajatoimintojen valikoima on laaja. Mahdollisuudet digikuvien käsittelyyn ja tulostamiseen voisivat olla paremmat", kirjoittaa vastauksessaan muutamana vuoden säätiössä työskennellyt toimintaterapeutti. Kaksi sosionomia kirjoittaa omissa vastauksissaan täsmälleen samoilla sanoilla "*voimaannuttava valokuvaus.*" Voimaannuttavan valokuvan menetelmä voisi soveltuisi hyvin säätiössä käytettäväksi menetelmäksi. Tähän menetelmään on olemassa myös erillinen koulutus. Saman tyyppisin ajatuksin kirjoittaa vastauksessaan pitkään säätiössä työskennellyt toimintaterapeutti. "*Roolivaatteet + tarinat + valokuvaus = narratiivisuus.*"

"Hiekkaleikkipaikka sisälle olisi kiva juttu, uusi muotoiltava hiekka joka ei kovettuisi käytössä", näin ehdottaa säätiössä muutamana vuoden työskennellyt työntekijä. Tämän idea on hyvä, mutta sen voisi toteuttaa myös muissa kuin taide-toimintatiloissa. Vähän aikaa säätiössä työskennellyt psykologi ehdottaa vastauksessaan "*korttikurssi: moni äiti tai lapsi voisi tykätä tehdä kortteja tärkeille*

ihmisille ja huomioiminen voisi jäädä hyväksi rutiiniksi arkeen." Toivottavaa on, että kuntoutuksesta koetuista mielekkäistä asioista osa voisi siirtyä myös kotiin toteutettavaksi.

Alle vuoden säätiössä työskennellyt psykologi esittää vastaukseen *"erilaisista tekemisistä voisi olla työntekijöille lista, josta voisi miettiä sopivaa tekemistä. Seinällä olevat esimerkit hyviä, joista perhe voisi valita ja inspiroitua tekemisestä."* Lista taidetoiminnan eri vaihtoehtoista toimisi hyvänä välineenä erityisesti vähän aikaa säätiössä työskennelle, mutta muistilistana myös muille. Listaa ei kuitenkaan tehdä, sillä työntekijöiden tulee olla avoimia perheiden omaan ideointiin ja olla siinä heidän tukemaan. Taidetoiminnassa on tavoitteena hyödyntää perheiden kykyjä, taitoja ja osaamista sekä voimavaroja. Näiden varaan voi toiminnan rakentaa ilman listaa vaihtoehtoista.

Alle vuoden säätiössä työskennellyt sosionomi kirjoittaa vastauksessaan *"taidepajatoimintaa voisi kehittää antamalla henkilökunnalle lisää ohjeistusta ja koulutusta eri toiminnoista, jotta saisi parhaan hyödyn irti kaikista itselle hieman vierammista toiminnoista."* Useita vuosi säätiössä työskennellyt toimintaterapeutti ehdottaa vastauksessaan *"olisi hienoa, jos yksi työntekijä voisi keskittyä taidepajatoiminnan kehittämiseen ja materiaalien hankintaan sekä tilojen käyttökelpoisina ja järjestyksessä pitämiseen ja valmistaisi ohjeita ja malleja."* Yhden ihmisen työpanoksen suuntaaminen taidetoiminnan kehittämiseen ei varmaankaan ole realistista, mutta uusien tilojen myötä myös toimitapoja voidaan kehittää ja uudistaa. Kehittämistyöntekijä vie toivetta eteenpäin, mutta ei siihen varsinaisesti pysty vaikuttamaan.

Kuntoutustoiminnan laajentumisen myötä, jossain vaiheessa tulee vastaan tilanne, ettei kaikki halukkaat voi työskennellä varsinaisissa taidepajatiloissa. Tällöin voisi rakentaa *"ideakoreja, joissa ohjeet ja välineet askarteluun"*, ideoi pitkään säätiössä palvelut lähihoitaja tai vastaavan koulutuksen omaava henkilö. Pitkään säätiössä työskennellyt toimintaterapeutti ehdottaa *"virkkausta ja ompelutöitä."* Ja alle vuoden säätiössä työskennellyt toimintaterapeutti ehdottaa *"uudessa tiloissa voisi olla uuni esimerkiksi muovi- ja taikataikina askarteluja var-*

ten." Uunia ei taidetoiminnan tiloihin saatu, mutta kahdessa keittiötoiminnan tilassa uunin käyttömahdollisuus on.

"Tilaa monipuolisemmalle ilmaisulle esimerkiksi tanssillisuudelle ja kehonhallinnan harjoitteille. Draamallisuudelle, jolloin olisi mahdollisuus valmistaa rekvisiittaa tarinankerronnassa", alle vuoden säätiössä työskennellyt sairaanhoitaja esittää uutena ideana. Ja kuin päätesanoiksi kirjoittaa pitkään säätiössä työskennellyt työntekijä "kaikkea ei tarvitse olla heti valmiina, mieluummin annetaan paikanpäällä saaduille kokemuksille tilaa, kun olemme vähän aikaa olleet niin tiedämme paremmin miten toiminnot sinne asettuvat. Sitten voi tehdä lisäjuttuja ja hienosäätöä."

5.5 Taidetoiminnan kehittämistyöryhmän työskentelyprosessi

Taidetoiminnan kehittämisen ja tilamuuton suunnitteluprosessin kohteena oli Paimion sairaalassa sijaitsevat entiset toimintaterapiatilat ja lisäksi neljä potilashuonetta. Kaikki tilat sijaitsivat sairaalan päärakennuksessa. Suunnitteluprosessia jo olemassa olevassa ns. vanhassa rakennuksessa lähdettiin tekemään olemassa olevan rakennuksen ehdoilla. Toimitilasuunnittelua tehtiin mahdollisimman pitkälti kuntoutusprosessien ehdoilla. Ennalta tiedettiin, ettei varsinaisia tilamuutokset kuten seinien siirtäminen ollut mahdollista, johtuen rakennuksen kulttuurihistoriallisista seikoista. Suunnittelutyössä kehittämistyöryhmä pyrki otamaan huomioon, että esimerkiksi toimitilojen värimaailma oli jo ennalta määritelty rakennuksen historian mukaisesti.

5.5.1 Taidetoiminnan kehittämistyöryhmä esittely

Säätiön johtoryhmä päätti tilaryhmien kokoonpanoista ja määritteli käytettävissä oleva resurssit. Muutto Paimioon -projektista vastasi projektipäällikkö, joka huolehti kokonaisuuden projektin etenemisestä suunnitellun mukaisesti ja suunnittelussa aikataulussa. Tilaryhmien koordinaattoreiksi valittiin työntekijät säätiön

kehittämistyöryhmästä, jokaiselle tilaryhmän koordinaattorille tuli useampi tilatyöryhmä koordinoitavaksi.

Tilakoordinaattoreiden kehittämistyöryhmiin valittiin edustajia eri palvelulinjoilta ja eri ammattiryhmien edustajia. Taidetoiminnan kehittämistyöryhmä oli esimiesten valitsema joukko työntekijöitä. Taidetoiminnan työryhmään kuului viisi työntekijää. Taidetoiminnan tilakoordinaattori on koulutukseltaan toimintaterapeutti ja sairaanhoitaja. Työryhmään kuuluivat sosionomi, sairaanhoitaja, lähihoitaja sekä sosiaalikasvattaja. Taidetoiminnan kehittämistyöryhmä oli moniammatillinen ja naisia oli kolme ja miehiä kaksi.

Taidetoiminnan kehittämistyöryhmän tapaamisia oli marraskuusta 2013 maaliskuuhun 2014. Kehittämistyöryhmän kehittämisprosessi kesti aktiivisena noin puoli vuotta. Tästä erillinen taulukko kappaleen lopussa (Taulukko 2. Taidetoiminnan kehittämistyöryhmän tapaamiset.).

Taidetoiminnan tilatyöryhmän koordinaattori vastasi "isommista linjoista" kuten kalustejärjestelyistä. Kehittämistyöntekijä vastaa kyselylomakkeen vastauksien tulosten jakamisesta työryhmälle, työryhmän suunnittelun ja ideoinnin tueksi ja pohjaksi. Lisäksi kehittämistyöntekijä huolehtii taidetoiminnan käytännön asioista. Kehittämistyöntekijä koordinoi taidetoiminnan välineiden ja materiaalien pakkaamisen, järjesteli muuttoa sekä vastasi uusien tilojen rakentamisesta yhdessä tehdyn suunnitelman mukaisesti yhteistyössä muun säätiön henkilöstön kanssa.

5.5.2 Taidetoiminnan kehittämistyöryhmä kehittämisprosessin eteneminen

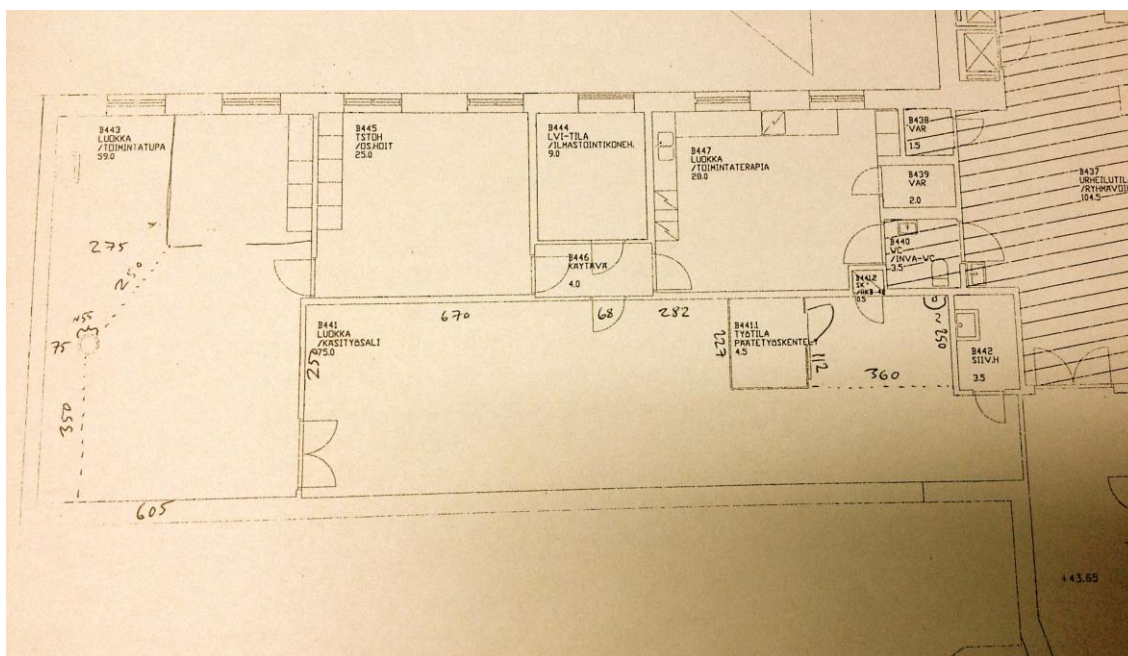
Uusien toimitilojen suunnittelussa tuli huomioida rakennuksen erityinen kunnioittaminen, mikä oli jo ennen työryhmän työskentelyn aloittamista tiedossa. Tämän vuoksi olikin erityisen tärkeää, että taidetoiminnan kehittämistyöryhmällä oli mahdollisuuksia vierailla itse kohteessa myös suunnittelutyön edetessä.

22.11.2013 Taidetoiminnan kehittämistyöryhmä kokoontui ensi kertaa Pöytyän Ylänteellä MLL:n lasten ja nuorten kuntoutussäätiön toimitiloissa Huvituksen kuntoutus- ja kehittämiskeskuksessa. Työryhmä sai nähtäväksi Paimion toimiti-

lojen pohjapiirroksen ja alustavan tilanjakosuunnitelman. Tilanjakosuunnitelmasta tarkasteltiin erityisesti taidetoimintojen sijoittumista suhteessa muihin toimintoihin.

25.11.2013 Kehittämistyöryhmä kokoontuminen Paimion parantolassa, jossa päästiin tarkemmin tarkastelemaan toimitiloja. Tiloja kierrellessä työryhmä pyrki hahmottamaan kokonaisuutta. Havaintoja ja ideoita kirjattiin ylös sekä otettiin valokuvia muistin tueksi.

28.11.2013 Työryhmä jatkoi työskentelyä MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön toimitiloissa Huvituksen kuntoutus- ja kehittämiskeskuksessa supistetulla kokoonpanolla pohjapiirroksen ja valokuvien tutkimista pohtien, mitkä tilojen muutostyöt ovat tärkeysjärjestyksessä ensimmäisiä. Sairaalasiiiven kerroksille sijoittuvien saventyöstötilojen muutostyöt todettiin merkityksellisimmäksi, jotta toimitilaan saadaan tilaa pöydän sijoittamista varten. Samalla keskusteltiin asiakastöiden säilyttämisen tarpeista. Kehittämistyöntekijä esitteli taidetoimintatyöryhmälle kyselyn tuloksia suunnittelun tueksi.

Kuva 7. Taidetoimintatilojen pohjapiirros 4.kerroksessa.

16.12.2013 Työryhmä kokoontui Huvituksen toimitiloissa. Työryhmän tavoitteena oli valmistella koko säätiön yhteistä kehittämispäivää, joka oli 3.1.2014. Työryhmä keskusteli myös toimitilojen nimeämisestä pohjapiirrosta tarkastellen (7. kuva). Työryhmä pohti taidetoimintatilojen nimeämistä, mutta jäi vielä odottamaan tietoa muiden tilojen nimistä. Taidetoiminnan työryhmä ajatteli, ettei toimitalan nimen tule liikaa ohjata tilassa tapahtuvaa toimintaa. Esimerkiksi, jos tilan nimi on "Maalis" voi oletuksena olla maalaaminen.

Suurin osa taidetoimintaan suunnitelluista tiloista sijaitsee sairaalarakennuksen 4. kerroksessa. Aikaisemmin siinä tilassa on ollut toimintaterapia tiloja. Päätilan perällä on iso erillinen huone, jossa on vesipiste mahdollistaisi tinatöiden tekemisen. Lisäksi iso tila mahdollistaa isojen perheiden tai ryhmien työskentelyn samassa tilassa. Siihen tilaan suunniteltiin hankittavan kookas pöytä. Lisäksi säädettävä apupöytä, joka mahdollistaisi käden töiden tekemisen pyörätuolissa istuen.

Tämän erillisen huoneen sisällä oli erillinen äänieristetty huone. Työryhmä selvitti, olisiko sitä tilaa mahdollista käyttää puun työstämiseen ja nikkarointiin. Puutöiden tekeminen on hyvä puupölyn siirtymisen vuoksi eristää omaan toimitalaan. Taidetilojen keskimäinen tila voitaisiin suunnitella mahdollisimman vähäeleiseksi. Tämä tila soveltuisi käytettäväksi henkilöiden kanssa, joiden on vaikeuksia keskittyä esimerkiksi virike paljoudella keskellä. Tällainen pelkistetyn toimitilan tarve nousi esiin useammassa kyselylomakkeen vastauksessa.

Sisäänkäynnin viereinen tila on suunniteltu kangastöiden valmistamiseen ja kankaan painantaan. Hyvät varastotilat palvelevat kangastuotteiden säilyttämistä. Päätilan toimitiloihin tultaessa aulatilana toimiva tila voisi sisältää naulakot perheiden ulkovaatteiden säilyttämistä varten. Tilan keskiosassa olisi nettiyhteydellä varustettu tietokone ja väritulostin. Tietokoneen vieressä olisi leikkitala perheen pienimmille ja sohva lepäämistä varten. Tilassa olisi vapaasti liikuteltavia sermejä tilan rajaamista varten. Aulatilalla voitaisiin suunnitella varastoa, jonne perheiden keskeneräiset työt voitaisiin jättää odottamaan seuraavaa kuntoutusjaksoa. Varaston yhteydessä olisi väline- ja materiaalivarasto isoihin kaappeihin sijoitettuna.

Erillisiä taidetoimintaan tarkoitettuja tiloja sijaitsee myös sairaalasiiven 1. ja 3. kerroksissa. Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsee tila, jossa on kaakeloituja pintoja. Sen arvioitiin soveltuvan hyvin saven työstämiseen. Toisessa käytössä olevassa ensimmäisen kerroksen tilassa voisi säilyttää huovutukseen liittyvät materiaalit. Asiakkaiden herkkyydet ja allergiat huomioiden villan käsitteleminen olisi hyvä olla muualla kuin isossa yhtenäisessä toimitilassa. Kolmannessa kerroksessa on kaksi toimitilaa käytössä. Ensimmäinen kolmannen kerroksen tila on ensimmäisen kerroksen kaltainen kaakeloitutila, jonka käyttötarkoitus voisi olla myös saven työstäminen. Toinen kolmannen kerroksen tilan toiminnan sisältö voisi olla koruilua erilaisista materiaaleista.

18.12.2013 Kaksi iltavuorossa ollutta työryhmän jäsentä kävi nykyisen taidetoimintatilan kalusteet läpi mitaten ja valokuvaten ne. Valokuvatut huonekalut jaotellaan kolmeen ryhmään. 1. kunnostettavat huonekalut, 2. "muuttavat huonekalut" ja 3. poistettavat huonekalut. Jokaisesta ryhmästä tehtiin oma muistio valokuvineen.

3.1.2014 Pidettiin koko työyhteisön yhteinen tutustumispäivä, joka alkoi Paimion kunnantalolta ja jatkui tutustuen tarkemmin Paimion parantolaan. Kaikki päivään osallistujat saivat uusien toimitilojen suunnitelmat pohjapiirrokseen merkittynä.

13.1.2014 Työryhmä kokoontui Huvituksessa. Työryhmä sai tietää, että taide-toiminnan aulatilaa tullaan käyttämään perheiden vapaa-ajan- ja odotustilana. Tämä täytyy ottaa huomioon tilan tarkemmassa suunnittelussa. Asiakaskäyttöön suunniteltu tietokone siirtyy täten lasikopin sisälle työntekijöiden tilaan. Siihen nurkkaan, johon tietokonepöytä olisi tullut, tulee sohvaryhmä perheiden oleskelua varten. Mahdollisen varastotilaan tulee olla lukittava.

Työryhmä tarkasteli muistiota, jossa oli ennen joulua kuvattu nykyisen taidetoiminnan käytössä olevat huonekalut. Työryhmä kirjasi osittain valokuvien yhteyteen uuden suunnitelluin paikan, mutta paremmin yhteen pohjapiirustukseen huonekalujen alustavia sijoituspaikkoja uusissa toimitiloissa. Yksi työryhmän jäsen sai tehtäväkseen selvittää minkälainen savityöhuoneiden lavuaarien viemärien suodattaminen tulee olla, jotta savi ei tuki viemäriputkia. Toinen työryh-

män jäsen lupasi suunnitella nikkarointihuoneen "sisustuksen", huomioiden imurin puupölyä. Sama työryhmän jäsen laatii listan mitkä nykyisistä puuntyöstökohteista varastoidaan tulevaisuutta varten ja mitkä myydään.

3.2.2014 Työryhmä kokoontui Huvituksessa. Kehittämistyöntekijä tekijä nosti keskustelun aiheeksi kyselyn tuloksia ja henkilökunnan toiveita sekä ideoita. Työryhmä keskusteli uusien toimitilojen valaistuksesta ja äänieristyksessä. Pohdittiin minkälaisia äänihaittoja syntyy nikkarointipajasta esimerkiksi vasaran tai sahan käytöstä. Työryhmä hahmotteli toimintoja, kädentaito materiaalien säilytystä sekä tilassa olevien kiintokalusteiden käyttöä kuntoutustyössä.

10.2.2014 Työryhmän kolme jäsentä vieraili Paimion sairaalassa. Työryhmä kävi kaikki taidepajatoimintaan suunnitellut tilat läpi. Mittanauhan kanssa varmistettiin huonekalujen sijoittuminen kuhunkin toimitilaan. Nikkarointipajasta toimintana päätettiin luopua, koska sille varattu tila sijaitsi muiden tilojen keskellä. Nikkarointipajan melu- ja puupölyhaitat ovat liiaksi häiriöksi muulle taidetoiminnalle. Nikkarointipajaa ei ole mahdollista sijoittaa mihinkään muuhunkaan tilaan vaan idea toteutetaan myöhemmässä vaiheessa. Kehittämistyöntekijä muistutti kyselyvastauksista esiintyneestä ajatuksesta rakentaa pelkistetty toimitila. Pelkistetyn toimitilan suunnittelu alkoi äänieristettyyn toimitilaan.

28.2.2014 Aloitettiin taidetoimintatilojen siivous ja tarvikkeiden siirtäminen muuttolaatikoihin. Muuttotoimet aloitettiin "Nahkis"-nimisestä tilasta, jonne vuosien varrella oli kerääntynyt monenlaista tarviketta. Siivouksen yhteydessä huonokuntoiset, rikkiäiset ja käyttötarkoituksettomat tarvikkeet laitettiin pois. Ensimmäiseen muuttokuormaan pakattiin 3.3.2014 muutettavaksi valikoidut huonekalut.

5.3.2014 Muuttofirma haki ensimmäisen kuorman taidetoimintatilojen huonekaluja ja muuttolaatikoita sekä lisäksi myös muiden tilojen tavaroita erillisen suunnitelman mukaisesti. Pakkaamisen yhteydessä syntyi idea, että uusien tilojen tarvikesijoittelusta tulisi tehdä kartta työntekijöille tarvikkeiden löytämisen helpottamiseksi.

21.3.2014 Asiakastyö päättyi Pöytyän Yläneellä Kuntoutuskeskus Huvituksessa ja henkilökunta aloitti erillisen muuttosuunnitelman mukaisesti kaikkien majoi- tus- ja toimitilojen pakkaamisen. Taidetoiminnan kehittämistyöryhmä sai pak- kaamiseen tuekseen myös muita työntekijöitä. Kehittämistyöntekijä koordinoi toimintaa ja huolehti sen etenemisestä suunnitelman mukaisesti. Taidetoimin- nan materiaaleja ja välineistöä pakatessa tehtiin samalla karsintaa. Huonokun- toiset ja rikkiinäiset laitettiin materiaalit ja välineet laitettiin roskiin. Muuttolaatikoi- ta pyrittiin täyttämään siten, että Paimion toimitiloissa ne löytäisivät taidetoi- minnan kehittämistyöryhmän laatiman suunnitelman mukaiset paikat. Esimer- kiksi koru-, nahkatyö- ja rintanappivälineistö kerättiin samoihin muuttolaatikoihin ja ohjattiin niille suunniteltuun toimitilaan sairaalasiiven kolmanteen kerrokseen.

22.3.2014 Työntekijät keskittyivät eri tiloissa säilytettyjen papereiden lajitteluun sekä varaston siivoukseen ja pakkaukseen.

24.3.2014 Työntekijät keskittyivät varaston pakkaamiseen sekä toimitilojen sii- voukseen.

Tiistaista 25.3.2014 maanantaihin 31.3.2014 luotiin ja rakennettiin taidetoiminta tiloja Paimion sairaalan toimitiloihin.

1.4.2014 Toimitilat olivat valmiina vastaanottamaan perhekuntoutusasiakkaat. Päärakennuksen kolmannessa kerroksessa sijaitseva lähinnä savi- ja kipsitöi- den tekemiseen soveltuva esteetön toimitila ei valmistunut määräaikaan men- nessä. Tässä tilassa muutostyöt olivat muita tiloja suuremmat ja viivästyminen oli tiedossa. Kaapistoihin nimikoitiin materiaalien ja tarvikkeiden säilytyspaikat. Uusien tilojen tarvike- ja välinesijoittelusta tehtiin kartta työntekijöille tarvikkei- den löytämisen helpottamiseksi.

Taulukko 2. Taidetoiminnan kehittämistyöryhmän tapaamiset.

Ajankohta	Taidetoiminnan kehittämistyöryhmän tapaaminen ja sen aihe
22.11.2013	Taidetoiminnan kehittämistyöryhmän järjestäytyminen ja uusien toimitilojen pohjapiirroksien tarkastelua.
25.11.2013	Tutustuminen Paimion sairaalaan. Säätiön tuleviin toimitiloihin kiertäminen ja dokumentointi valokuvaten.
28.11.2013	Ideariihä. Kysely vastauksien esittelyä ideoinnin ja suunnittelun tueksi. Uuden taidetoimintatilan suunnittelua pohjapiirroksen ja valokuvien avulla.
16.12.2013	Kehittämispäivän suunnittelu ja tilojen käyttötarkoitusten hahmottelua.
18.12.2013	Taidetoiminnan tilojen huonekalujen valokuvaus ja niiden mittaaminen.
3.1.2014	Koko työyhteisön tutustumispäivä Paimion sairaalaan.
13.1.2014	Huonekalujen sijoittelua ja puutyötilan suunnittelua.
3.2.2014	Taidetoiminnassa käytettävien materiaalien sijoittumista toimitiloihin sekä pohdittiin erityisesti taidetoiminnan sujuvuutta tiloissa.
10.2.2014	Toimintojen ja huonekalujen sijoittelun varmistaminen mittamalla.
28.2.2014	Tarvikkeiden ja huonekalujen muuttopakkaus alkoi.
5.3.2014	Ensimmäinen muuttokuorma Paimioon lähti.
21.3.2014	Asiakastyö päättyi Pöytyän Yläneellä Kuntoutuskeskus Huvituksessa ja henkilökunta aloitti erillisen muuttosuunnitelman mukaisesti kaikkien majoitus- ja toimitilojen pakkaamisen.
22-24.3.2014	Työntekijät keskittyivät Kuntoutuskeskus Huvituksessa siivoukseen ja pakkaukseen.
25-31.3.2014	Toiminta- ja majoitustilojen rakennettiin. Luotiin ja rakennettiin taidetoiminta tilat Paimion toimitiloihin
1.4.2014	Asiakastyö alkoi.

5.6 Säätiön taidetoiminnan kuvaus

Säätiössä tapahtuva taidetoiminta voi olla kertaluonteista, jolloin työ valmistuu kyseisen toiminnan aikana tai prosessinomaista, jolloin saman työn työstäminen voi tapahtua useammalla eri toimintakerralla. Taidetoiminta säätiössä on moniulotteista, työntekijän ohjaamaa, vuorovaikutuksellista ja innostaa toimintaa yhdessä lapsen, nuoren ja perheen kanssa. Siihen sisältyy vuorovaikutus, lapsen, nuoren ja perheen saama hyöty ja työntekijän huomioitavat asiat taidetoimintatyössä sekä kuntouttava työote.

Taidetoimintaan sisältyvä (kuvio 14.) vuorovaikutus koostuu yhteisestä suunnittelusta, yhteistyöstä, palautteesta ja kokemuksista. Suunnittelussa merkittäviä asioita ovat tilanteeseen pysähtyminen, perheenjäsenten keskinäinen kommunikointi, luovuuden ja mielikuvituksen käyttö suunnittelun tukena, itseilmaisuus ja yhteinen päämäärä. Yhteistyössä merkittäviä asioita on muiden huomioiminen, neuvottelutaidot, vuorottelu, pettymyksen sietäminen ja ongelmanratkaisutaitojen lisääminen. Palautteessa merkittävää on positiivisen palautteen antaminen ja vastaanottaminen. Kokemuksissa merkittävää on yhteiset onnistumiset ja jaetut kokemukset.

Taidetoiminnan hyöty lapselle tai nuorelle koostuu useasta merkittävästä teemakokonaisuudesta. Nämä kokonaisuudet ovat onnistumisen kokemukset, itsensä toteuttaminen ja luovuuden käyttäminen, motorikan harjoittelu, itsetunnon vahvistaminen, yhteinen tekeminen ja toiminta perheen kanssa, uuteen asiaan tutustuminen ja mahdollisuus harjoitella ongelmanratkaisua ja pettymyksen sietoa.

Taidetoiminnan hyöty perheelle koostuu neljästä merkittävästä teemakokonaisuudesta. Nämä kokonaisuudet ovat perheen yhdessäolo, positiivinen ja kannustava palaute, uusien onnistumisen elämyksien ja kokemusten saaminen koko perheelle sekä ideoiden saaminen kotiin ja arkeen. Kuntouttava taidetoiminta voi auttaa lasta tai nuorta ja hänen perhettään näkemään asioita uudella tavalla ja tämä luo mahdollisuuden uusille toimitavoille. Yhdessä oleminen ja

yhteisen kokemuksen jakaminen perheenjäsenten kesken voi olla kannustava kokemus, jonka hyötyjä perhe voi siirtää myös arkiympäristöönsä.

Eri taidemuodot ja kokemukset koskettavat jokaisen kuntouttavaan taidetoimintaan osallistujan sisintä yksilöllisesti. Taiteen avulla voi jatkaa työskentely sellaisten asioiden parissa, joista ei kykene vielä tai koskaan puhumaan. Kuntouttavan taidetoiminnan tehtävänä on myös aktivoida osallistujien eri aisteja ja antaa mahdollisuus tunnetyöskentelyyn. Taidetoiminnan kokemukset vahvistavat itsetuntemusta.

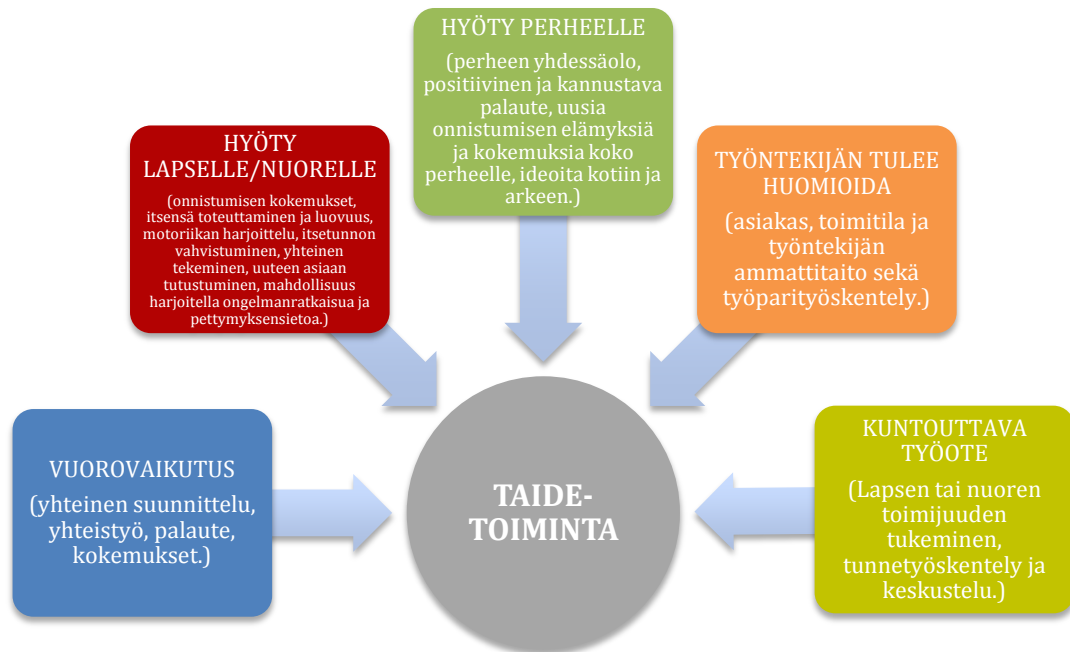
Työntekijän ohjattaessa kuntouttavaa taidetoimintaa hänen tulee huomioida kolme merkittävää teemakokonaisuutta, jotka ovat asiakas, toimitila ja työntekijän ammattitaito. On tärkeää huomioida perheen tai ryhmän koko, heidän fyysiset rajoitteensa sekä tavoitteet, toiveet, taitotaso ja mieltymykset. Toimitilassa tulee huomioida tilan tarkoituksen mukaisuus ja esteettömyys, turvallisuus kaikessa toiminnassa sekä materiaalien ja välineiden saatavuus. Lisäksi työntekijän tulee huomioida oma ammattitaito, erityisosaaminen ja työparityöskentely.

Työntekijällä tulee kuntouttavassa taidetoiminnassa olla kuntouttava työote. Tämä kuntouttava työote koostuu kolmesta merkittävästä teemakokonaisuudesta, jotka ovat lapsen ja nuoren toimijuuden tukeminen, mahdollisuuden antaminen tunnetyöskentelyyn ja keskusteluun.

Kuntouttavaa taidetoimintaa toteutetaan:

- lapsen tai nuoren yksilöajalla, jolloin lapsi tai nuori on kaksin työntekijän kanssa taidetoiminnassa.
- sisarusajalla, jolloin työntekijä ja lapsi tai nuori ovat taidetoiminnassa sisaruksensa tai sisaruksiensa kanssa.
- perheen yhteisessä toiminnassa, jolloin toiminnassa ovat työntekijä ja koko perhe tai vain osa perhettä, erilaisissa kokoonpanoissa samassa tai viereisissä taidetoimintatoimitiloissa.
- lasten- tai nuortenryhmän toiminnassa, jolloin toiminnassa on enintään kuusi lasta tai nuorta sekä työntekijät.

- perheiden yhteisessä toiminnassa, jolloin toiminnassa on useampi perhe sekä työntekijöitä toimimassa samanaikaisesti.

Kuvio 14. Yhteenvedo säätiössä toteutettavasta kuntouttavasta taidetoiminnasta.

Kuntouttavan taidetoiminnan jälkeen varataan aikaa koetun tilanteen läpikäymiseen, yhdessä pohditaan kuinka kuntouttava taidetoiminta vastasi lapsen tai nuoren ja hänen perheensä asettamiin tavoitteisiin ja tarpeisiin. Sovitaan mahdollisesta jatkotyöskentelystä sekä sovitaan kuinka ja missä mahdollisia keskeneneräisiä töitä säilytetään tai koska ja kuinka ne kotiin kuljetetaan.

6 POHDINTA

6.1 Kehittämishankkeen prosessi

Niin kuin Mustalahti (2006) toteaa; "taiteita on mahdollista tarkastella nimenomaan sen erilaisten toimintojen kautta eli taiteiden merkitykset ja arvo tulee esiin juuri näissä toiminnoissa. Olen jaotellut taiteiden kokemisen kanavat kasvatukselliseen, terapeuttiseen ja arkea maustavaan harrastukseen. Taiteen kokeminen liittyy ihmisen olemukseen monen kanavan kautta kuten kehon eri aistien, tajunnan eri kokemusten ja perheen sekä ympäristön kautta." Säätiön perhekuntoutuksessa taidekokemuksen merkitys perheenjäsenille on yksilöllinen ja ainutkertainen. Edellä mainitun jaottelun mukaisesti samaa taidekokemusta kokevilla voi merkitys olla hyvinkin henkilökohtainen ja omakohtainen.

Tämän kehittämishankkeen tehtävänä oli kehittää yhteistyössä MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön kuntoutus- ja kehittämistyöntekijöiden, heidän esi-
miestensä sekä johdon kanssa taidetoimintaa. Muutto Paimioon -projekti oli koko työyhteisöä koskettava muutosprosessi. Tämä kehittämistyö oli siihen liittyvä osahanke, joka oli hieno mahdollisuus kehittää kuntouttavaa taidetoimintaa. Tässä kehittämishankkeessa kehittämistyöntekijä ei ollut yksin vaan hänellä oli taidetoiminnan kehittämistyöryhmä tukenaan sekä muu työyhteisö. Monelle työyhteisön jäsenelle oli tärkeää, että taidetoiminnan toimitiloista tulee käytännölliset ja esteettömät.

Kehittämishankkeen eettisyys ja luotettavuus ja niiden arviointi kohdistuu koko hankeprosessiin – tämän vuoksi prosessista oli tehtävä mahdollisimman ”läpinäkyvä”. Tässä kehittämishankkeen raportoinnissa on kuvattu selkeästi ja vaiheittain koko hankeprosessi ja aineiston analyysi. Raportointia on helpotettu kuvin ja kuvioin, jotta lukija saisi selkeän kuvan kokonaisuudesta. Kyselyn aineisto on tallennettu tarkoin, mikä mahdollistaa aineistoon palaamisen uudelleen tarpeen vaatiessa. Kehittämishanke oli asianmukaisesti rajattu ja siinä oli huomioitu kehittämishankkeen tarkoitus, tavoitteet ja kohdeorganisaation toiveet ja tarpeet. (Taanila 2009, 2-6.) Tämän kehittämishankkeen kyselyn kohteena

olivat MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön kuntoutus- ja kehittämistyöntekijät. Muutto ja muutos kohdistui koko työyhteisöön ja tässä kehittämishankkeessa keskityttiin kuntouttavan taidetoiminnan kehittämiseen.

Tässä kehittämistyössä arvioitiin, että kyselylomakkeen yhteinen suunnittelu ja tarkastelu erilaisissa kokoonpanoissa varmistivat sen toimivuuden ja luotettavuuden, eikä erillistä esitestausta tarvittu. Kyselylomakkeen työstön jälkeen kehittämishankkeen tekijä informoi hankkeesta työyhteisöä. Informoinnissa esiteltiin kyselyn rakenne, taustatiedot ja varsinaiset kysymykset. Kyselylomake oli samanlainen kaikille tutkimukseen osallistuville.

Kyselyn avulla kartoitettiin taidetoiminnan lähtötilannetta ja tulevaisuuden näkymää. Vastauksien pituudesta voisi päätellä, että säätiön työntekijät ovat olleet halukkaita kertomaan mielipiteitään taidetoiminnasta ja sitä kautta ovat pyrkivät vaikuttamaan uusien kuntouttavien taidetoimintatilojen syntyyn. Kehittämistyö on ollut luotettava, koska kaikilla kuntoutus- ja kehittämistyöntekijöillä on ollut mahdollisuus saada äänensä kuuluville osallistumalla kyselyyn. Näitä kyselyn vastauksien tietoa käytti moniammatillinen taidetoiminnan kehittämistyöryhmä ideoidessaan ja suunnitellessaan.

Ilman tätä kehittämishanketta kuntoutus- ja kehittämistyöntekijöiden mielipide ei olisi kuulunut näin voimakkaana ja jäsenytyneenä. Uudet tilat olisivat rakentuneet, joka tapauksessa myös ilman tätä kehittämishanketta. Mutta nyt tämän kehittämishankkeen puitteissa on ollut mahdollisuus pysähtyä pohtimaan säätiössä toteutuvaa kuntouttavaa taidetoimintaa ja rakentaa toimitilat vastaamaan tavoitteita ja tarkoitusta. Tämän kehittämishankkeen tuloksia on jatkossa mahdollisuus käyttää esimerkiksi uusien työntekijöiden perehdytyksessä tai pohjana keskusteltaessa säätiön kuntouttavasta taidetoiminnasta.

Kehittämistyössäni olen pyrkinyt kuvaamaan tutkittavan taidetoiminnan lähtötilanteen tilaa ja suunnittelemaan tulevaa. Tiedonkeruu onnistui pääosin hyvin. Säätiössä työskenteli vuonna 2013 keskimäärin 94 ammattilaista, joista 76 vakinaisessa työsuhteessa ja määräaikaisena 18. Kyselyyn osallistuivat kuntoutus- ja kehittämistyötä tekevät ja heidän esimiehensä. Kyselyn kokonaisotos (N)

oli 60 kuntoutus- tai kehittämistyötä tekevää henkilöä MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiössä. Kyselyn vastausprosentti oli 58 %.

Anonymiteetistä huolehtiminen on osa luotettavaa ja pätevää kehittämistyön tekemistä. Tässä kyselyssä huolehdittiin koko prosessin ajan, että vastaajien anonymiteetti säilyy: tutkittavien nimiä tai työtehtäviä ei tuotu esiin tulosten raportoinnissa. Kyselyn avoimet kysymykset litteroitiin mahdollisimman nopeasti kyselyiden palautumisen jälkeen. Tällä voidaan parantaa tutkimusanalyysia ja koko tutkimuksen laatua. Kyselyn vastaukset litteroi ja analysoi kehittämistyöntekijä, eikä aineistoon päässyt ulkopuoliset käsiksi missään vaiheessa prosessia. Vastaajia ei voida tunnistaa raportissa olevista sitaateista. (Ruusuvuori 2010, 424-431.) Sen sijaan kehittämishankkeen tuloksien vastauksissa käy ilmi vastaajan koulutus pohja sekä työssäoloaika, koska se kehittämistyöntekijän mielestä toi vastauksiin syvyyttä ja korosti moniammatillista näkemystä.

Koko henkilöstölle tarjottiin mahdollisuutta siirtyä työskentelemään uusiin toimintoihin Paimioon. Osan henkilöstön työmatka olisi pidentynyt merkittävästi ja tämän seurauksena he jättäytyivät pois säätiön työstä hakeutuen uusiin tehtäviin muualle. Tämä mielestäni näkyi myös kyselyyn vastanneiden määrässä ja kokemuksessa, ja täten myös vastauksista oli huomattavissa vähän aikaa ja pidemmän aikaa työskennelleiden näkökannat.

Kyselyn eri vaiheet ja kehittämishankkeen koko prosessi on kuvattu mahdollisimman tarkasti, vaihe vaiheelta, jonka jälkeen on tarkasteltu toimintatutkimuksen syklin mukaisesti prosessia. Aineiston keruu, analysointi ja tulosten tulkinta on kuvattu vaiheittain. Satunnaisia virheitä on voinut aiheutua kyselyssä kysymysten väärinymmärtämisessä, motivaatiotekijöissä, vastausajankohdassa ja aikatauluissa sekä kehittämistyöntekijän vastausten väärin kirjaamisessa. Väärin ymmärretyt kysymykset aiheuttavat usein eniten satunnaisia virheitä tutkimuksissa. Kyselylomake pyrittiin suunnittelemaan mahdollisimman selkeäksi ja yksinkertaiseksi, jotta satunnaisilta virheilta vältyttäisiin. Tulokset on raportoitu rehellisesti ja niitä on vahvistettu kussakin kohtaa sitaatein tai lihavoimalla tekstejä.

Kyselylomakkeen huolellisesta muotoilusta huolimatta, kyselylomakkeen kohta numero kahdeksan aiheutti hämminkiä. Kysymyksessä kysyttiin "Mitkä taidepajatoiminnan toiminnot tulee siirtää uuteen toimitilaan? Numeroi kolme tärkeintä.". Kyselyyn vastanneista 35 oli 18 vastannut pyydetysti numeroiden. Tosin yksi oli valinnut kolmen sijasta vain kaksi. Kahdeksan vastaajaa ilmaisi mielipidettään rastittamalla kolme tai useamman tärkeäksi kokemansa toimintavaihtoehdon. Kuusi vastaajaa oli numeroinut kolme tärkeintä sekä rastittamalla ilmaissut vähemmän tärkeitä toimintojen siirto tarpeellisuutta. Kolme vastausta tästä kysymyksestä hylättiin, koska yksi vastaaja oli alleviivannut melkein kaikki vaihtoehdot, toinen vastaaja oli rastittanut kaikki vaihtoehdot kahta lukuun ottamatta. Kolmas oli rastittanut kaikki vaihtoehdot. Tässä kysymyksessä siis vastausten kirjo oli melkoinen ja sen vuoksi jopa kolme vastausta jouduttiin hylkäämään, koska niistä oli mahdotonta saada selville vastaajan mielipidettä.

Tässä kehittämishankkeessa kyselyyn ja taidetoiminnan kehittämistyöryhmään osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Osallistujille informoitiin hankkeesta ja siihen liittyvästä opinnäytetyöstä tarkoin ennen varsinaisen hankkeen alkamista ja heille annettiin mahdollisuus sekä kieltäytyä että lopettaa kesken osallistuminen kehittämishankkeeseen. Ennen kehittämishankkeen alkamista kohdeorganisaatio antoi luvan kehittämistyön teolle. Kehittämistyöntekijä kertoi kyselystä ja taidetoiminnan kehittämistyöryhmän toiminnasta avoimesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 21-27.)

Tässä kehittämistyössä en ole pyrkinyt tilastollisiin yleistyksiin. Kyselyn vastausten avulla keräämäni aineisto on mielestäni luotettava ja kuvaa lähtötilaa sekä antaa tietoa kuntoutushenkilöstön toiveista tulevaan. Kyselylomakkeeseen vastanneet henkilöt tarkastelivat tutkittavaa aihetta eri näkökulmista, joten kohdejoukko on tältä osin kattava. Kohdejoukossa on eri-ikäisiä, eri koulutustaustaisia ja eri pituisen työkokemuksen omaavia henkilöitä. Vielä isomman aineiston käsittely olisi voinut olla kehittämistyöntekijälle kohtuutonta. Tämän aineiston käsittely ja analysointi oli mielekästä ja mielenkiintoista.

Uskon, että kyselylomakkeeseen vastanneet henkilöt ovat aidosti ja vilpittömästi kertoneet omat näkemyksensä ja olemme tarkastelleet tutkimaani aihetta

täydessä yhteisymmärryksessä. Kehittämistyöni kulun olen raportoinut mahdollisimman tarkasti ja tutkimus on toistettavissa. Todennäköisesti uusi tutkimus tulisi antaisi todennäköisesti jossain määrin erilaisia vastauksia ja tuloksia.

Oman roolin vaikutusta kehittämishankkeen tuloksiin on vaikea arvioida täysin objektiivisesti, tosin en ollut aina paikalla kuntoutus- ja kehittämishenkilöstön täyttäessä kyselyä. Minulle oli sekä antoisaa, että haasteellista toimia kehittämistyöntekijänä omassa työyhteisössä. Laadullisen tutkimuksen tekeminen on ollut mielenkiintoista, koska se on antanut itselleni mahdollisuuksia oppia uutta ja oivaltaa. Työn tekemisen aikana esiin nousseet asiat rikastuttivat omaa ajattelua ja veivät työtä eteenpäin. Olen kiitollinen kuntoutus- ja kehittämistyöntekijöiden näkemästä vaivasta vastatessa kyselylomakkeeseen arjen kiireiden keskellä. Uskon kuitenkin, että he pitivät vastaamista tärkeänä uusien toimitilojen suunnittelun näkökulmasta. Heille annettiin mahdollisuus vaikuttaa omaan työympäristöönsä. Kyselystä saatujen tietojen myötä rakentui kokonaiskuva työyhteisön jäsenten mielipiteistä ja toiveista.

Tämän kehittämishankkeen prosessissa eettisyyden pohtiminen aloitettiin jo ideavaiheessa suunniteltaessa hanketta. Kehittämishankkeen alussa päätettiin, että rajattiin pois itse käyttäjät eli perhekuntoutusasiakkaat, koska haluttiin painottaa kuntoutustyönhenkilöstön ammatillista mielipidettä uusien toimitilojen suunnittelussa. Tietoa haluttiin ja tarvittiin muutostilanteessa nimenomaisesti henkilökunnalta. Aineistonkeruutavaksi valikoitui kysely, jonka avulla ajateltiin saatavan enemmän, ja tarkempia, vastauksia kuin esimerkiksi haastatteluin.

Kyselyyn saatiin mukaan kaikki kuntoutus- ja kehittämistyöntekijät, eikä aineiston otosta tarvinnut rajata, kuten haastatteluissa olisi jouduttu tekemään. Kehittämisasihe oli koko työyhteisöä koskettava, se ei ole ns. arka tutkimuskohde eikä se loukannut kyselyyn vastanneiden työntekijöiden ihmisyyttä tai yksityisyyttä. Kyselyn tulokset raportoitiin rehellisesti. Taidetoiminnan kehittämistyöryhmän työskentely oli luottamuksellista, avointa, ja tapaamisesta tehtiin seikkaperäiset muistiot. Tapaamiset on myös raportoinnissa kuvattu tarkoin ja vaihteittain. Aineiston analyysi esitetään selkeästi ja vaihteittain siten, että tulokset on esitetty analyysin kautta eikä ”pelkkinä tuloksina”. (Hirsjärvi ym. 2009, 193-204)

Kehittämistyöntekijää ilahdutti huomata, kuinka samansuuntaisia kyselyn vastaukset olivat. Suuria keskinäisiä ristiriitoja ei vastauksissa ollut huomattavissa. Kehittämistyöntekijällä oli tärkeä rooli nostaa taidetoiminnan kehittämistyöryhmän työskentelyssä esiin kyselyn vastauksien tuloksia. Esimerkiksi kehittämistyöntekijä muistutti kyselyvastauksista esiintyneestä ajatuksesta rakentaa pelkistetty toimitila. Aikaisemmissa toimitiloissa ei ollut pelkistettyä toimitilaa ja nyt sellainen rakennettiin, koska kyselyn vastauksissa sellainen toive tuli esiin.

6.2 Kehittämishankkeen tulosten tarkastelua

Tavoiteltaessa hyvinvointia tukevia tiloja ja sujuvaa muutosprosessia ovat käyttäjälähtöiset ja osallistavat toimitavat tärkeitä. Säätiön valjastaessa osan työntekijöistään muutosprosessin tekijöiksi oli mielestäni hyvä ratkaisu, tällöin työntekijät pääsivät osalliseksi tapahtuvasta muutosprosessista. Osallisuus myös osaltaan sitoutti työntekijöitä uusiin toimitiloihin. Osa työntekijöistä sai olla mukana suunnittelemassa toimintaa ja sitä kautta he olivat mukana vaikuttamassa tavoitteenasetteluun ja tehtäviin ratkaisuihin.

Tämä oli ensimmäinen kehittämistyö säätiön taidetoiminnasta. Aikaisemmin toimintaa oli kyllä pienissä työryhmissä suunniteltu ja kehitetty, mutta tämä oli ensimmäinen näin laaja ja kokonaisvaltainen kartoitus kuntouttavasta taidetoiminnasta. Uusien tilojen suunnittelua auttoi se, että ne olivat aiemmin toimineet toimintaterapiatiloina ja näin ollen olivat jo fyysisiltä ja rakenteellisilta ratkaisultaan melko esteettömät.

Kehittämistyön tekemisen edetessä esille tuli sellaisia asioista, jotka vaativat jatkossa huomiota kuten pojille suunnattu taidetoiminta. Tämän vuoksi toiminnan jatkokehittämiseen tulisi ottaa mukaan myös asiakkaat. Erilaisen asiakasryhmien huomioiminen toiminnan kehittämisessä olisi tärkeää. Tärkeää olisi selvittää onko asiakkaiden näkökulmasta taidetoiminta sisällöllisesti mielekäästä, prosessit sujuvia ja saatu palvelu tarkoituksenmukaista. Tilasuunnittelussa voisi ottaa mukaan eri asiakasryhmät ja näin saisimme heidän tarpeensa osaksi suunnittelua.

Säätiön on tarkoitus jatkaa kehittämistä myös tulevaisuudessa. Perhekuntoutuksen asiakkailta saatu palaute uusista toimitiloista on tärkeää ja sitä käytetään kehittämisen pohjana. Kokonaisuudessaan muutosta saavutetut edut ovat merkittävät. Muutto uusiin toimitiloihin tarkoitti käytännössä sitä, että perhekuntoutuksen asiakasperheet saavat käyttöönsä isommat majoitustilat sekä avarat ja monipuolisemmat toimitilat. Esteettömyyteen on kiinnitetty paljon huomiota. Hissit ja useat invavessat helpottavat tiloissa liikkumista ja toimimista. Myös vapaa-ajanvietto- ja retkeilymahdollisuudet ovat monipuolistuneet.

Tämän kehittämistyön sisältöä tullaan siirtämään sähköisen toimintajärjestelmä IMS ohjelmistoon, jossa se liittyy osaksi perhekuntoutuksen tilojen ja toiminnan kuvausta. Kehittäminen taidetoiminnan suhteen tulee jatkumaan. Muutto uusiin toimitiloihin antoi mahdollisuuden toiminnan uudistamiseen, sillä ei ollut tarkoitus monistaa jo olemassa olleita toimitiloja vaan oli tarkoitus päivittää ne paremmin vastaamaan asiakastyön vaatimuksia. Jatkossa tulee arvioida, kuinka uudet toimitilat toimivat kuntoutustyössä. On tapahtunut suuri visuaalinen muutos taidetoiminnan työskentelytilassa verrattuna aiempaan. Miten tämä vaikuttaa työntekijöihin, entä perhekuntoutuksen asiakkaisiin.

Säätiön asiakkaana olevissa perheissä on aina ainakin yksi lapsi. Tällöin perhe on lapsiperhe. Lapsiperheen kohtaamisen lähtökohtana on toisten ihmisten kohtaaminen. Jokainen lapsiperhe on omanlaisensa ja lapsiperheet ovat keskenään erilaisia. Lapsiperheen kokonaisuuteen vaikuttaa monet asiat kuten esimerkiksi perheen lasten ikien- ja kehitysvaiheiden mukaiset valmiudet ja taidot sekä heidän temperamenttinsa ja persoonallisuutensa. Kuntoutuksessa työntekijät pyrkivät tietoisesti viestimään lapselle, että hän on mielenkiintoinen ja ainutlaatuinen, ei ainoastaan vammansa tai oireidensa kautta.

Oli hienoa saada tehdä kehittämishanke nimenomaan työyhteisöön, jossa työskentelen ja jonka arkea elän. Kehittämistyöni tehtäviä ja tavoitteita oli kolme. Ne kaikki toteutuivat. Kehittämistyöni oli ajankohtainen ottaen huomioon meneillään olevan organisaation muutosprosessin, jossa oli hyvin tilaa pysähtyä pohtimaan kuntouttavan taidetoiminnan tavoitteita ja tarpeita.

Työympäristössä tapahtuva muutosprosessi toteutui ja säätiön koko toiminta keskitettiin "saman katon alle". Työssä on helppo olla, kun työtila tuntuu hyvältä. Miltä työtila- ja ympäristö tuntuu? Parin vuoden kuluttua voidaan arvioida kuinka uusi työympäristö - työtiloineen on vaikuttanut säätiön työntekijöihin. Tärkeää on muistaa, että työympäristö vaikuttaa ihmiseen hyvinvointiin sekä fyysisesti että psyykkisesti. Oikeanlainen työympäristö on niin työntekijän kuin työnantajan edunmukaista. Jatkossa perhekuntoutus elävöittää Paimion sairaalan arkea.

Laatutyö on myös oman organisaation toimintaan tutustumista. Säätiön laatu-työskentelyssä panostetaan yhdenmukaisiin toimintakäytäntöihin. Perhekuntoutuksen toimintana tapahtuva kuntouttava taidetoiminta on moniulotteista, työntekijän ohjaamaa, vuorovaikutuksellista ja innostaa toimintaa yhdessä lapsen, nuoren ja perheen kanssa. Siihen sisältyy vuorovaikutus, lapsen, nuoren ja perheen saama hyöty ja työntekijän huomioitavat asiat taidetoimintatyössä sekä kuntouttava työote. Hyvä on muistaa, että taiteiden osallisuus elämässä voi tuoda ihmisen elämään paljon sisältöä.

Kehittämistyö on kokonaisuudessaan ollut minulle henkilökohtaisesti kasvun- ja oppimisen prosessi. Tämä työ on antanut minulle mahdollisuuden pysähtyä pohtimaan työyhteisössäni tapahtuvaa isoa muutosprossia, perhekuntoutusta ja ennen kaikkea kuntouttavaa taidetoimintaa. Hienoa oli nähdä, kuinka työyhteisön jäsenet työskentelivät ja ponnistelivat yhteisen tavoitteen hyväksi Muutto Paimioon -projektissa. Erityisesti iloitsen kyselyyn vastanneiden halusta antaa tietoa ja vaikuttaa säätiön toimitiloihin. Jatkotutkimuksena voisi ajatella säätiön asiakaskunnan, lasten, nuorten ja heidän perheidensä, mielipiteiden, toiveiden ja tarpeiden tutkimista taidetoimintaan liittyen.

"Taiteessa ihmiset nauttivat elämästä" totesi ajatelmassaan H.D. Thoreau. Voikin toivoa, että taidetoiminta ja sen tilat mahdollistavat sekä perhekuntoutusasiakkaiden, että työntekijöiden löytävän toiminnasta ja sen tuloksista iloa ja nautintoa.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

Aaltola J. & Syrjälä, L. 1999. Tiede, toiminta ja vaikuttaminen. Teoksesta Heikkinen, H. L.T., Huttunen R. & Moilanen P. (toim.) Siinä tutkija missä tekijä - toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena Kustannus, 11-25.

Von Brandenburg, C. 2008. Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä, näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön. Opetusministeriön julkaisu 2008: 12. Yliopistopaino.

Bardy, M. 2007. Taiteen paluu arkeen. Teoksesta Bardy, M, Haapalainen, R, Isotalo, M & Korhonen, P. (toim.) Taide keskellä elämää. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 21-33.

Heikkinen, H. 2007. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksesta Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Helsinki: Kansanvalistusseura, 16-38.

Heikkinen, H & Huttunen, R. 2007. Toimintatutkimus tieteenä. Teoksesta Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Helsinki: Kansanvalistusseura, 184-202.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.

Heino, L & Miller, H. 2007. Kohti varhaista vastuunottoa. Teoksesta Varhainen vastuunotto. Remsu, N ja Törrönen, M (toim.) Helsinki. Painotalo Miktor, 11-15.

Hyypä, M & Liikanen, H-L. 2005. Kulttuuri ja terveys. Helsinki: Edita Prima Oy.

Jalava, U & Virtanen, P. 1996. Laatu, innovaatio ja projekti. Hyvinvointipalveluiden kehittämisen ydinkysymyksiä. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Jyrkämä, J. 1978. Toimintatutkimuksen teoriasta ja tutkimuskäytännöstä. Teoksesta Sosiaalipoliittikka. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen vuosikirja 1978.

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista. 2005. 15.7.2005/566.

Liikanen, H-L. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia - ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Opetusministeriön julkaisu 2010:1.

Kaukinen, R. 2013. Students as providers of art-based guidance. Teoksesta Tonteri, A., Krappe, J., Leino, I, Parkkinen, T., Pyörre, S. & Susi, M. (toim.) MOVING ON! Encounters and Experiences in Arts - Working Multiprofessionally with the Youth. Turun AMK. Reports 175. Tampere: Juvenes Print Oy, 95-109.

Kuusela, P. 2005. Realistinen toimintatutkimus? Toimintatutkimus, työorganisaatiot ja realismi. Työturvallisuuskeskus. Edita Prima Oy.

Nurmi, K. 2012. Kipeän muutoksen lääkkeet - kohti parempia muutoksia. Kopijyvä oy.

Mattila, P. 2007. Johdettu muutos. Avaimet organisaation hallittuun uudistumiseen. Helsinki: Talentum.

Mustalahti, T. 2006. Taide terveyden edistämisen keinona elämänkulun siirtymissä. Jyväskylän yliopisto, terveystieteiden pro gradu.

Paltamaa, J., Karhula, M., Suomela-Markkanen, T ja Autti-Rämö, I (toim.) 2011. Hyvän kuntoutuskäytännön perusta. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.

- Pesonen, H. 2007. Laatu! Asiantuntijaorganisaation laatuopas. Juva: WS Bookwell Oy.
- Pusa, T. 2009. Taide kestää elämän - taiteen terapeuttisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksesta Rusanen, S., Ruokonen, I & Välimäki, A (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 71-79.
- Remsu N. 2013. Kehittämistyön painopisteet, intervallit ja tulokset vuosina 1994-2013. Teoksesta Remsu, N. & Pärnä, K. (toim.) Eetoksena lapsen ja perheen hyvinvointi. MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö. Turenki: Jaarli Oy, 14-49.
- Ruusuvuori, J. 2010. Litteroijan muistilista. Teoksesta Ruusuvuori, J, Nikander, P & Hyvärinen, M (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 424-431.
- Rusanen, S. 2009. Lapsen kuvista kulttuurin kuviin. Teoksesta Rusanen, S., Ruokonen, I & Välimäki, A (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 48-55.
- Strandman, P. 2007. Taiteen soveltavaa käyttöä? Teoksesta Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M & Korhonen, P (toim.) Taide keskellä elämää. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 160-163.
- Stuckey H.L. & Nobel J. 2010. The Connection Between Art, Healing, and Public Health: A Review of Current Literature. American Journal of Public Health Care.
- Sydänmaanlakka, P. 2000. Älykäs organisaatio. Tiedon, osaamisen ja suorituksen johtaminen. Helsinki: Kauppakaari Oyj.
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampere university press.
- Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Latvia: Livonia Print.
- Törrönen, M. 2012. Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Gaudeamus.
- Viitala, R & Jylhä, E. 2013. Liiketoimintaosaaminen. Menestyvän yritystoiminnan perusta. Helsinki: Edita.

ELEKTRONISET LÄHTEET

- Alvar Aalto. 2014. Viitattu 9.5.2014. <http://www.alvaraalto.fi/net//paimio/paimio.html>.
- Esteetön. 2014. Viitattu 16.2.2014. <http://www.esteeton.fi/portal/fi/tieto-osio/esteettomyys/>.
- IMS. 2014. Viitattu 16.5.2014. <http://www.ims.fi/ratkaisu/ratkaisu>.
- Kelan avo- ja laitosten kuntoutuksen standardi. Kansaneläkelaitos. Terveystoimisto. Kuntoutusryhmä. 2014. Viitattu 8.5.2014. http://www.kela.fi/documents/10180/734866/Yleinen_osa.pdf/a2ab9c85-62ff-4c4d-953c-83ec7e0a63ba.
- Kuntoutuslaitokset muutoksessa - näkökulmia tilojen kehittämiseen. 2013. Työterveyslaitos. Kunto-hankkeen loppuraportti. Viitattu 19.5.2014. http://www.ttl.fi/fi/verkkokirjat/Documents/KUNTO_loppuraportti.pdf.
- Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö. 2013. Viitattu 12.9.2013 <http://www.lastenkuntoutus.net/>.
- Pärnä, K. 2012. Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. Väitöskirja. Turun yliopisto. Viitattu 2.6.2014 www.doria.fi/bitstream/handle/10024/77506/AnnalesC341Parna.pdf.

Sanastokeskus. 2014. Kelan terminologinen sanasto. Terveysteen liittyvät käsitteet. Viitattu 8.5.2014. http://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/Kelan_terminologinen_sanasto_1.pdf.

Sosiaaliportti. 2014. Vammaispalvelujen käsikirja. Viitattu 16.2.2014 <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/hallinto-politiikka/rakenteellinen-vaikuttaminen/esteeton-ymparisto/>.

Taanila A. 2009. Määrällisen aineiston kerääminen. Viitattu 4.6.2014 <http://myy.haaga-helia.fi/~taaak/t/suunnittelu.pdf>.

Työ muuttaa tilaa. Tulevaisuuden toimisto on yhteisöllinen, ekologinen ja kustannustehokas. Teksti Vuokko Coco. Kuvat Matti Vuohelainen. Viitattu 15.1.2014. http://www.bomentis.fi/WPcontent/uploads/2012/01/Tyo_muuttaa_tilaa_Faarao_09_12.pdf.

Työterveyslaitos. 2014. Työympäristö. Viitattu 8.5.2014. <http://www.ttl.fi/fi/tyoymparisto/Sivut/default.aspx>.

Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738. Finlex. Viitattu 15.1.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738>.

Vilkkumaa, I. 2014. Viitattu 23.3.2014 http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/ajankohtaista/tatakin_voisi_tutkia/?bid=1248. Ilpo Vilkkumaa. Kuntoutuksen väri- ja ääniympäristö – ärsykeitä vai taidetta?

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

Terveystenhuollon palveluiden tuottajan omavalvontasuunnitelma 2012, MLL Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö.

Toimintasuunnitelma 2014, MLL Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö.

Vuosikertomus 2013, MLL Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö.

Kysely henkilökunnalle kuntouttavasta taidepajatoiminnasta

KYSELY HENKILÖKUNNALLE KUNTOUTTAVASTA TAIDEPAJATOIMINNASTA

Tämä kysely on osa kuntoutuksen koulutusohjelman (YAMK) kehittämistyötä. Kehittämistyölle on säätiön johtoryhmän hyväksyntä ja kehittämistyön arvioitu valmistuminen on 5/2014. Kehittämistyön nimi on "Kuntouttava taidepajatoiminta muuttaa uusiin toimitiloihin". Vastauksia tullaan käyttämään nykytilan kuvaukseen, muutostarpeiden tunnistamiseen, toiminnan kehittämiseen sekä uuden toimitilan ja toiminnan suunnitteluun. Halutessasi voimme varata tämän kyselyn vastaamisen lisäksi yhteistä aikaa keskustelua varten, jos haluat tarkentaa vastauksiasi. Kaikkiin kyselyä koskeviin asioihin vastaa Pia Röntynen, pia.rontynen@mll.fi tai 040 653 1248. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja yksittäistä vastaajaa ei voi tunnistaa raportista. Vastatessasi rasti ta oikea vaihtoehto, numeroi ja/tai pyri vastaamaan kysymyksiin mahdollisimman kuvailevasti. Vastaustilan loppuessa jatka viimeiselle sivulle. Kiitos vaivannäöstä!

TAUSTATIEDOT:

Koulutus:

- lähihoitaja tai vastaava
- sairaanhoitaja tai terveydenhoitaja
- sosionomi
- fysioterapeutti
- toimintaterapeutti
- psykologi
- työharjoittelussa oleva opiskelija
- joku muu

Työkokemus Huvituksessa / säätiössä:

- alle 1vuotta
- 1-3 vuotta
- 4-9
- 10-15
- yli 16 vuotta

Kuinka usein sinä työntekijänä olet ohjannut taidepajatoimintoja viimeisen vuoden aikana?

- viikoittain
- 2-4 kertaa kuukaudessa
- kerran kuukaudessa
- muutaman kerran vuodessa
- en ole ohjannut taidepajatoimintaa

NYKYTILAN KARTOITUS:

1. Miten taidepajatoiminnat tukevat perheen vuorovaikutusta?

2. Minkälaista hyötyä taidepajatoiminnasta on erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tai nuorelle?

3. Minkälaista hyötyä taidepajatoiminnasta on erityistä tukea tarvitsevalle lapsen tai nuoren perheelle, vanhemmille ja sisaruksille?

4. Mitkä käytössä olleista taidepajatoiminnan tiloista ovat palvelleet parhaiten ja miksi?

5. Mitä asioita sinun työntekijänä tulee ottaa huomioon ohjatessasi taidepajatoimintaa?

6. Miksi taidepajatoiminta on mielestäsi kuntouttavaa?

TULEVAISUUDEN SUUNNITTELU:

7. Mitä uusissa taidepajatoimintatiloissa tulisi huomioida, jotta tilat olisivat lapsilähtöiset, kuntouttavat ja esteettömät?

8. Mitkä taidepajatoiminnan toiminnot tulee siirtää uuteen toimitilaan? Numeroi kolme tärkeintä.

☐ Kankaanpainanta
☐ Savityöt
☐ Paperiaskartelu
☐ Valokuvaus
☐ muu, mikä?

☐ Huovutus
☐ Nahkatyöt
☐ Korutyöt
☐ Tinatyöt

☐ Kipsityöt
☐ Maalaus
☐ Muovailu
☐ Servettityöt

9. Kuinka taidepajatoimintaa voisi kehittää ja millaisia uusia taidetoimintoja voisimme tarjota?

Terveisiä taidepajatoiminnan kehittämistyöryhmälle.

Kiitos!